

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

2011

Oksana Erpsová

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Filozofické nápovědy tvorby A. P. Čechova

(Uvedení do problematiky)

Oksana Erpsová

Plzeň 2011

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Evropská kulturní studia

Diplomová práce

**Filozofické nápovědy tvorby A. P. Čechova
(Uvedení do problematiky)**

Oksana Erpsová

Vedoucí práce:

Mgr. Eduard Neupauer, Ph.D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2011

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2011 .....

Děkuji svému vedoucímu práce za odbornou pomoc, rady a čas, který mi byl poskytnut.

Obsah

1	ÚVOD	7
2	ŽIVOT, DÍLO, PROSTŘEDÍ	10
2.1	Život	10
2.2	Dílo	27
2.3	Prostředí	39
3	FILOZOFICKÝ KONTEXT.....	52
3.1	Carské Rusko	52
4	A. P. ČECHOV A FILOZOFIE.....	69
5	ZÁVĚR.....	107
6	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ.....	118
6.1	Literatura	118
6.2	Prameny	122
7	RESUMÉ.....	130

1 ÚVOD

„...už dávno je známo právě to, že smysluplný život bez vyhraněného světového názoru není život, ale je to břímě, hrůza“¹ (Čechov, cit. dle P., XI. / 296).

Předkládaná práce s názvem *Filozofické nápovědy tvorby A. P. Čechova* (s podtitulem *Uvedení do problematiky*) se snaží najít a ozřejmit jednu určitou filozofickou linii, kterou tento významný spisovatel ve svém životě a tudíž i ve své tvorbě prosazoval a zastával. Pokud se nepodaří prokázat převahu jediného filozofického směru, pokusíme se ozřejmit, které určité filozofické směry bychom mohli v autorově odkazu nalézt. Jak již naznačuje výše uvedená citace A. P. Čechova, přítomnost jistého světového názoru neboli životního postoje byla podle něho nutnou a nezbytnou částí každého lidského života. Z toho můžeme vyvodit, že se tento autor bezpochyby touto otázkou zabýval a během svého života hledal, sledoval a vyvíjel svůj osobní životní postoj. Naším úkolem je tedy ho nalézt, specifikovat a zařadit do konkrétního filozofického kontextu.

Pro dosažení cíle této studie, spadající do tématického okruhu „Literární a filozofické teorie a kritiky“, je použita metoda interpretace textů a obsahové analýzy. Základním požadavkem jakékoliv interpretace uměleckého odkazu je seznámení se s původním textem autorových děl, včetně korespondence, zápisků, deníků a poznámek. Hlavním zdrojem pro výše uvedené poznatky jsou sebrané spisy A. P. Čechova ve dvanácti svazcích z roku 1963. Pro větší přehlednost proto při odkazování uvádíme toto značení: římská číslice určuje číslo svazku, písmeno P – dopisy, S – díla, Z – zápisky, D – Deníky, arabská číslice – stránku. Druhým nezbytným požadavkem je zveřejnění dobového a kulturního kontextu autorova života a působení. Vzhledem k tomu, že cílem této práce je nalezení společného filozofického činitele tvorby, nemůžeme vynechat i významné filozofické tendence nejen na celém území bývalé ruské říše, ale i za jejími hranicemi.

Studie se skládá ze tří kapitol. První kapitola je převážně informativní, zabývá se životem a tvorbou A. P. Čechova v dobovém kontextu Ruska. Pro větší přehlednost je tato kapitola rozčleněna na tři podkapitoly. V podkapitole *Život* je

---

¹) přeloženo autorem této práce. Originál: ... давно уже известно, а именно, что осмысленная жизнь без определенного мировоззрения – не жизнь, а тягота, ужас“.

důraz kladen na formující se názory a přesvědčení vypovídající o charakteru A. P. Čechova a vlivech, které na spisovatele působily. Podkapitola *Dílo* je zaměřena na vývoj jeho tvůrčího procesu a seznámení s jeho tvorbou. Ve třetí podkapitole *Prostředí* je objasněna nelehká politická, kulturní a společenská situace soudobého Ruska, přičemž je zohledněna i reakce spisovatele na její proměny. Kromě toho se zde nabízí přehled nejvýznamnějších kulturních osobností.

Druhá kapitola s názvem *Filozofický kontext* poukazuje na stav filozofie v carském Rusku se zaměřením na osoby, média (časopisy, knihy atd.) a myšlení, které v té době v ruské filozofii převládalo. Zároveň zkoumáme vztah a reakce A. P. Čechova na určitá filozofická témata a myslitele.

Poslední, třetí a v našem případě stěžejní kapitola - *A. P. Čechov a filozofie* - nastiňuje možné řešení úvodní otázky. Z exkurzu do dějin ruského filozofického myšlení vyplývá, že A. P. Čechova a jeho tvorbu ovlivnily tři základní filozofické směry, vycházející z antické filozofie - stoicismus, pozitivismus a existencialismus. V této kapitole jsou zkoumány jednotlivé rysy daných filozofických proudů, přičemž se zde projevuje snaha o nalezení převažujícího hlavního směru, pokud se takový vyskytne.

Závěr je celkovou analýzou a syntézou výsledků bádání a odpovědí na otázku, jaký filozofický názor spisovatel zastával a co se nám snažil prostřednictvím své tvorby sdělit

Autorka této studie si uvědomuje složitost, interpretační variabilitu a ambivalenci spisovatelovy umělecké výpovědi, schopné neustálé rezonance, umožňující neustálou proměnu odkazu A. P. Čechova napříč staletími. Při výzkumu proto kromě původního spisovatelova textu čerpá i z prací uznávaných ruských a zahraničních literárních vědců, kritiků a teoretiků zabývajících se díly a osobou A. P. Čechova s hlavním zaměřením na filozofické aspekty jeho tvorby.

Touto prací chce autorka poukázat na potřebu zabývat se intenzivněji vztahem filozofie a tvorby A. P. Čechova v českém vědeckém prostředí, kde je bohužel stále pocíťován malý zájem o tuto problematiku. Mohla by tedy posloužit jako impulz pro určitou změnu v tomto oboru, případně by mohla poukázat na jiná možná řešení nebo nedostatky ve výzkumu nastíněné otázky.

Všechny citace a parafráze jsou přeloženy autorkou této práce, která je rodilým mluvčím. S nejasnostmi v překladu a problémy s transkripcí ruských názvů se autorka obracela na Mgr. Libuši Urievou. Originální znění citovaných textů

uvádíme v poznámce pod čarou pouze u citací před začátkem každé kapitoly a podkapitoly. Názvy děl A. P. Čechova jsou uváděny v originálním znění, ale v českém přepisu. U ukázek z jednotlivých děl spisovatele byly použity již hotové překlady tvorby A. P. Čechova do českého jazyka. Pro lepší orientaci čtenáře byla pro přepis ruských názvů do českého jazyka zvolena metoda praktické transkripce podle Závazné rusko-české transkripce v souladu s *Nařízením vlády ze dne 25. dubna 2007, kterým se měnilo nařízení vlády č. 594/2006 Sb., o přepisu znaků do podoby, ve které se zobrazují v informačních systémech veřejné správy, příloha č. 2 k nařízení vlády č. 594/2006 Sb.*

2 ŽIVOT, DÍLO, PROSTŘEDÍ

„...Nejsem ani liberál, ani konzervativec, ani „postěpenovec“, ani mnich, ani indiferentista. Chtěl bych být jenom svobodným umělcem a lituji pouze toho, že Bůh mě neobdařil silou, abych jím byl. Nenávidím lež a násilí v jakékoliv podobě ... Farizejství, omezenost a libovůle panují nejen v kupeckých domech a věznicích. Pozoruji to i ve vědě, v literatuře a mezi mládeží. A proto necítím žádné zaujetí ani vůči četníkům ani vůči řezníkům ani vůči vědcům ani vůči spisovatelům ani vůči mládeži... Svatou svatostí je pro mě lidské tělo, zdraví, rozum, talent, nadšení, láska a absolutní svoboda, svoboda od síly a lži, ať už se projevují jakkoliv...“²

(Čechov, cit. dle P., XI. / 296).

2.1 Život

„...Stejně jako v umění, tak i v životě neexistuje náhoda“³ (Čechov, cit. dle P., XII./538).

A. P. Čechov se narodil v kupecké rodině 17(29)⁴.01.1860 v Taganrogu, jihoruském přístavním provinčním městě u Azovského moře, kde v letech 1869 - 1879 navštěvoval Taganrožské klasické gymnázium.⁵ Tento vzdělávací ústav představoval jakousi odrůdu vězení, kde se hole a rákosky střídaly s cvičeními z řeckého a latinského jazyka bez předběžné přípravy a s omezeným časovým limitem.⁶ Rodina vlastnila krámk se smíšeným zbožím a místnosti pro občerstvení, kde A. P. Čechov se svým starším bratrem

²) přeloženo autorem této práce. Originál: „Я не либерал, не консерватор, не постепеновец, не монах, не индифферентист. Я хотел бы быть свободным художником и – только, и жалею, что бог не дал мне силы, чтобы быть им. Я ненавижу ложь и насилие во всех их видах ... Фарисейство, тупоумие и произвол царят не в одних только купеческих домах и кутузках; я вижу их в науке, в литературе, среди молодежи... Потому я одинаково не питаю особого пристрастия ни к жандармам, ни к мясникам, ни к ученым, ни к писателям, ни к молодежи. ... Мое святое святых – это человеческое тело, здоровье, ум, талант, вдохновение, любовь и абсолютнейшая свобода, свобода от силы и лжи, в чем бы последние две ни выражались...“.

³) přeloženo autorem této práce. Originál: „...как в искусстве, как и в жизни, ничего случайного не бывает“.

⁴) v závorce je uvedená datace podle nového stylu, tj. gregoriánského.

⁵) více viz JERMILOV, Vladimir: 1951. *Čechov 1860 - 1904*. Izdatělstvo Molodaja gvardija: Moskva. Dostupné na: <http://apchekhov.ru/books/item/f00/s00/z0000003/st035.shtml>, 9.2.2011.

⁶) viz TURKOV, Andrej: 1987. *A. P. Čechov i jeho vremja*. Izdatělstvo Chudožestvennaja litěratūra: Moskva, s. 6 - 7.

Alexandrem (1855 - 1913)⁷ po vyučování pracovali. Otec, Pavel J. Čechov (1825-1898), se vyznačoval velkým religiózním cítěním a velice striktně dbal na mravní vývoj svých dětí. Ty musely navštěvovat všechny bohoslužby a pod vedením svého otce zpívat ve sboru.⁸ Takto pojatá výchova přispěla k indifferntnímu postoji budoucího spisovatele k náboženství jako takovému (P., XI./535-536). Matka Jevgenije J. (1835 – 1919) byla hodná, ale zakřiknutá osoba plně se podřizující vůli manžela. Při vzpomínce na své dětství spisovatel lakonicky uváděl, že žádné nebylo.⁹

V roce 1876 celá rodina ze strachu před věřiteli tajně odjela do Moskvy a nechala A. P. Čechova samotného dokončovat studia.¹⁰ Dá se říct, že právě tehdy se v životě spisovatele objevil jistý duch svobody a že právě v tento nejrozhodnější moment dospívání se v něm zformulovaly vlastnosti jako neustálá snaha o udržení mravního ducha (P., XI./6), nesouhlas s všude přítomným nihilismem (P., XI./7), důraz na důstojnost člověka před ostatními lidmi, ale také uvědomění si lidské nicotnosti před Bohem, krásou, přírodou (P., XI./6), radost z velké společnosti lidí a pozorovací talent (P., XI./7).

Po ukončení gymnázia byl A. P. Čechov přijat na lékařskou fakultu Moskevské univerzity, kde studoval v letech 1879 – 1884¹¹. Zároveň od roku 1882 spolupracoval s petrohradským humoristickým časopisem *Oskolki*, vydávaným spisovatelem a redaktorem Nikolajem A. Lejkinem (1841-1906)¹². Volby své profese nikdy nelitoval (P., XI./25)¹³ a rád žertoval, „že *medicína byla jeho zákonná žena, kdežto literatura milenka*“ (Čechov, cit. dle Turkov, 1987:13). Podle svědectví L. Maljugina byl výběr

---

⁷) starší bratr A. P. Čechova - žurnalista, spisovatel. Dokončil fyziko-matematickou fakultu Moskevské univerzity. Více viz ČECHOV, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Sv. XI. Pisma. Izdatělstvo Chudožestvennoj litěraty: Moskva, s. 594-585.

⁸) Více viz ČECHOV, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Sv. I. Rasskazy. Izdatělstvo Chudožestvennoj litěraty: Moskva, s. 5 - 6.

⁹) TURKOV, Andrej: 1987. *A. P. Čechov i jeho vremja*. Izdatělstvo Chudožestvennaja litěraty: Moskva, s. 6 - 7.

¹⁰) TURKOV, Andrej: 1987. *A. P. Čechov i jeho vremja*. Izdatělstvo Chudožestvennaja litěraty: Moskva, s. 7.

¹¹) Viz Žizň i tvorčestvo A. P. Čechova. Dostupné na: http://www.yalta.chekhov.com.ua/start_r.php4?&menu=1, 5.2.2011.

¹²) spisovatel, vydavatel. Od roku 1882 do 1905 redaktor populárně humoristického časopisu *Odkolku*. Více viz podrobněji viz ZAHŘÁDKA, Miroslav: 2005. Čechov a Lejkin. In: *Jak čteme ruské klasiky, sborník z konference věnované 100. výročí úmrtí A. P. Čechova*. Národní knihovna ČR: Praha, s. 149 – 152.

¹³) „Ponořím se do medicíny, v ní je spása ...“

učiněn na radu bratrů, Alexandra a Nikolaje (1858-1889)¹⁴, Michaila (1865-1936)¹⁵ a Ivana (1861-1922)¹⁶, kteří pochybovali o jeho literárních schopnostech, a rovněž ve snaze vyhovět přání matky.¹⁷

První pokus přispívat do humoristických časopisu Čechov učinil již v roce 1879, kdy poslal svoji povídku *Skučajuščije filantropy*¹⁸ do *Budilniku*, otištěna však nebyla (P., XI./28). Teprve v roce 1880 byla ve *Strekoze*, časopise stejného zaměření, otištěna jeho první povídka, *Pismo donskogo pomeščika*.¹⁹ Jeho povídky se začaly objevovat i v dalších humoristických časopisech (*Zritěl, Svet i těni, Sputnik, Mirskoj tolk*) nejčastěji pod jménem Antoša Čechonte.²⁰ Již v této době z jeho dopisů vyplývá názor, „že člověka ovlivňuje jenom to, co působí na opravdové lidské city, nutnost zbavit se subjektivismu, potřeba nezaujatého postoje jakožto smyslu celého života, neochotu lidí se navzájem vyslyšet a pochopit se, nezbytnost činného života“ (Čechov, cit. dle P., XI./11-18) a akcent na důležitost výchovy (P., XI./35).

Ve skutečnosti se A. P. Čechov do roku 1883 zabýval spisovatelskou činností málo, považoval ji spíše za druhořadou. Prvním impulsem k zamyšlení bylo v tomto roce požehnání oblíbeného ruského spisovatele Nikolaje S. Leskova (1831-1895)²¹ při setkání u S. Lejkina (P., XI./33). Druhým a konečným podnětem byl dopis uznávaného spisovatele Dmitrije

---

¹⁴) straší bratr A. P. Čechova – umělec, ilustrátor. Více viz ČECHOV, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Sv. XI. Pisma. Izdatělstvo Chudožestvennoj litěraty: Moskva s. 608.

¹⁵) mladší bratr A. P. Čechova – právník a spisovatel. Více viz ČECHOV, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Sv. XI. Pisma. Izdatělstvo Chudožestvennoj litěraty: Moskva, s. 593.

¹⁶) mladší bratr A. P. Čechova – pedagog. Viz ČECHOV, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Sv. XI. Pisma. Izdatělstvo Chudožestvennoj litěraty: Moskva, s. 671.

¹⁷) podrobněji viz TURKOV, Andrej: 1987. *A. P. Čechov i jeho vremja*. Izdatělstvo Chudožestvennaja litěraty: Moskva, s. 11 - 12.

¹⁸) viz Jumor Čechova. Dostupné na: <http://apchekhov.ru/books/item/f00/s00/z0000035/st001.shtml>, 16.01.2011.

¹⁹) někdy se datuje rokem 1879 (datum napsání). Viz JERMILOV, Vladimir: 1951. Anton Pavlovič Čechov. Izdatělstvo CK VLKSM: Moskva. Dostupné na: <http://apchekhov.ru/books/item/f00/s00/z0000003/st035.shtml>, 9.2.2011. A. P. Čechov ale v dopise k N. A. Lejkinu uváděl rok 1880 (P., XI./28).

²⁰) viz TURKOV, Andrej: 1987. *A. P. Čechov i jeho vremja*. Izdatělstvo Chudožestvennaja litěraty: Moskva, s. 17.

²¹) více viz Nikolaj S. Leskov. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_literature/2704/%D0%9B%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B2, 5.2.2011.

V. Grigoroviče (1822-1899)²² v roce 1886, který na mladého A. P. Čechova velice zapůsobil (P., XI./76-79).

Po ukončení studií (1884) byl A. P. Čechov poslán ve funkci lékaře do Čikitské zemské nemocnice ve městě Voskreseňsk a do Zvenigorodské nemocnice. V témže roce byla vydána jeho první sbírka povídek *Skazki Melpomeny*, která se setkala s kladným přijetím. V této době zamýšlel napsat vědecké disertační dílo *Vračebnoje dělo v Rossii*, a proto se seznámil s dílem folkloristy, historika a literárního vědce Alexandra N. Afanasjeva (1826-1871) *Poetické názory Slovanů na přírodu*. Důvodem byl neustálý zájem A. P. Čechova o vědu jako takovou. Ve svém dopise N. A. Lejkinovi v roce 1885 psal, že „sledovat vědu a pracovat pro ni - to je velký rozdíl“ (Čechov, cit. dle P., XI./63). V témž roce se uskutečnila jeho první návštěva Petrohradu a A. P. Čechov konstatoval (P., XI./64-66), že „celý Petrohrad sleduje práce bratří Čechovových“ (Čechov, cit. dle P., XI./65). Během této návštěvy, kdy již spolupracoval s petrohradskými časopisy *Oskolki* a *Petrohradskou gazetou*, došlo k seznámení s významnými osobnostmi, a to redaktorem časopisu *Novoje vremja* Alexejem S. Suvorinem (1834-1912)²³, se kterým od roku 1886 do roku 1893 spolupracoval a přátelil, dále s D. V. Grigorovičem, s literárním kritikem Viktorem P. Bureninem (1841-1826)²⁴, se spisovatelem Viktorem V. Bilibinem (1859-1908)²⁵, Vladimírem G. Korolenkem (1853 – 1921)²⁶ a dalšími představiteli tehdejší petrohradské umělecké scény. V roce 1886 také vychází další sbírka povídek, *Pjostryje rasskazy*. Příznačné je pro toto období vyjádření, týkající se nejen jeho osobního života, ale i celkové nálady spisovatele v dopise V. V. Bilibinovi: „Všechno na světě je nestálé, otáčivé, přibližné a relativní“ (Čechov, cit. dle P., XI./605).

V této době se již vztah A. P. Čechova a S. Lejkina, který později tvrdil, že právě on ho objevil jako spisovatele a poskytnul mu příležitost k seznámení

---

²²) podrobněji viz ČECHOV, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Sv. XI. Rasskazy. Izdatel'stvo Chudožestvennoj litěraty: Moskva, s. 607 - 608.

²³) více viz ČECHOV, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Sv. XI. Rasskazy. Izdatel'stvo Chudožestvennoj litěraty: Moskva, s. 606 – 607.

²⁴) více viz ČECHOV, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Sv. XII. Rasskazy. Izdatel'stvo Chudožestvennoj litěraty: Moskva, s. 677.

²⁵) více viz ČECHOV, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Sv. XI. Rasskazy. Izdatel'stvo Chudožestvennoj litěraty: Moskva, s. 603-604.

²⁶) podrobněji viz ČECHOV, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Sv. XI. Rasskazy. Izdatel'stvo Chudožestvennoj litěraty: Moskva, s. 620.

s dalšími osobnostmi, což také zčásti pravda byla, začal měnit.²⁷ Činnost v *Oskolkách* byla pro A. P. Čechova cenná především z důvodu schopnosti S. Lejkina vyhnout se cenzuře, která ho neustále tížila. Problémem ale byl Lejkinův požadavek dodávat mu krátké humoristické povídky, které by byly lehké na čtení a nezabývaly se vážnými tématy. Mottem publikační činnosti S. Lejkina byl především požadavek „čím hloupější, tím lepší“.²⁸ Postupně A. P. Čechov přestával do *Oskolků* přispívat, ale vztah mezi spisovatelem trval až do konce jeho života.²⁹

V následujícím roce, 1887, se již A. P. Čechov soustřeďuje více na svou spisovatelskou činnost. Zároveň získává nové známé na kulturní scéně, např. dramaturga Leont'jeva (pseudonym Ščeglov) I. Leont'jeviče (1855-1911)³⁰, seznamuje se i s básníkem Jakovem P. Polonským (1819-1898)³¹, se spisovatelem Alexandrem S. Lazarevem (1861-1927)³² a dalšími. Vyšla také jeho třetí sbírka příběhů *V sumerkach*³³ a v divadle Korše (Moskva) byla prvně uvedena divadelní hra *Ivanov*.³⁴ V lednu 1887 v dopise svému strýci A. P. Čechov psal: „V humoristických časopisech už skoro nepracuji... nemám je rád“ (A. P. Čechov cit. dle Turkov, 1987: 68). A v prosinci 1887 A. P. Čechov naposled publikoval povídku *Lev i solnce v Oskolkách* V. Lejkina a podpis Čechonte nadlouho z časopisu zmizel. Objevil se až v roce 1892, kdy si spisovatel chtěl připomenout staré časy a přitom poznamenal, že na tento časopis nikdy nezapomene.³⁵ Celkově se konec roku 1887 vyznačoval pocity osamění (P., XI./149;151), nespokojenosti s dobou, většími nároky na lidi jako takové (P., XI./123) a nespokojenosti s všudypřítomnou lží, které ho dováděly k „*mravnímu zvracení*“ (Čechov, cit. dle P., XI./618-619).

---

²⁷) podrobněji viz Zahrádka, Miroslav: 2005. Čechov a Lejkin. In: *Jak čteme ruské klasiky, sborník z konference věnované 100. výročí úmrtí A. P. Čechova*. Národní knihovna ČR: Praha, s. 149 – 152.

²⁸) podrobněji viz Turkov, Andrej: 1987. *A. P. Čechov i jeho vremena*. Izdatel'stvo Chudožestvennaja litěratūra: Moskva, s. 50 – 52.

²⁹) viz Zahrádka, Miroslav: 2005. Čechov a Lejkin. In: *Jak čteme ruské klasiky, sborník z konference věnované 100. výročí úmrtí A. P. Čechova*. Národní knihovna ČR: Praha, s. 149 – 152.

³⁰) více viz Čechov, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Sv. XI. Rasskazy. Izdatel'stvo Chudožestvennoj litěratūry: Moskva, s. 622.

³¹) podrobněji viz Čechov, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Sv. XI. Rasskazy. Izdatel'stvo Chudožestvennoj litěratūry: Moskva, s. 623-624.

³²) více viz Čechov, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Sv. XI. Rasskazy. Izdatel'stvo Chudožestvennoj litěratūry: Moskva, s. 625.

³³) podrobněji viz Turkov, Andrej: 1987. *A. P. Čechov i jeho vremena*. Izdatel'stvo Chudožestvennaja litěratūra: Moskva, s. 76 - 78.

³⁴) viz Jermilov, Vladimir: 1951. *Čechov 1860 - 1904*. Izdatel'stvo Molodaja gvardija: Moskva. Dostupné na: <http://apchekhov.ru/books/item/f00/s00/z0000003/st035.shtml>, 9.2.2011

³⁵) viz Turkov, Andrej: 1987. *A. P. Čechov i jeho vremena*. Izdatel'stvo Chudožestvennaja litěratūra: Moskva, s. 68.

Rok 1888 byl v životě A. P. Čechova předzvěstí jeho určité vnitřní přeměny, kulminující v roce 1890. V prvních měsících tohoto roku otrásla literárním světem zpráva o sebevraždě Vsevoloda M. Garšina (1855–1888)³⁶, který ukončil svůj život skokem ze schodiště (P., XI./631). A. P. Čechov se ho krátce před jeho smrtí snažil v bytě zastihnout a svůj dojem z prostoru schodiště shrnul: „*Nesnesitelný život! A schodiště je hrozné. Viděl jsem ho: temné, špinavé...*“ (Čechov, cit. dle P., XI./206).³⁷

V tomto období si A. P. Čechov cenil díla V. M. Garšina, V. Korolenka, Ščeglova, Alexeje N. Maslova-Bežeckého (1852-1922)³⁸ a kriticky se stavěl k dílům spisovatelů Jeronima I. Jasinského (1850-?)³⁹, Michaila N. Albova (1851-1911)⁴⁰ a Kazimíra S. Baranceviče (1851-1927)⁴¹ (P., XI./206). I tento rok, stejně jako minulý, trávil A. P. Čechov na venkově, tentokrát v Charkovské gubernii u Litvarevových, „*rodiny hodné důkladného prozkoumání*“ (Čechov, cit. dle P., XI./217-222). Významným okamžikem bylo obdržení Puškinské prémie Akademie věd (Turkov, 1987: 76) a publikace další sbírky *Rassказы* (P., XI./224) a dalších drobných děl, tzv. vaudeville, pro divadlo.⁴² V jeho korespondenci z tohoto období často zněla myšlenka, že na tomto světě nelze nic pochopit a úkolem spisovatele není řešit, ale pravdivě zobrazit život, jevy, myšlenky o Bohu, pesimismu, zatímco věčné otázky lidstva budou vyřešeny teprve v budoucnu (P., XI./220-221;223;241;274-276).

Puškinská prémie na spisovatele ohromně zapůsobila a reakce lidí, kteří se k němu začali hlásit, shrnul takto: „*Natolik mi štěstí přeje, že začínám nedůvěřivě pohlížet na nebe*“ (cit. dle P., XI./261-264). O pár týdnů později A. P. Čechov psal, že i přes obdržení prémie svoji literární činnost ještě nezačal a že ho v hlavě tíží milion syžetů, povídek a románů (P., XI./276). V dubnu 1888 se u spisovatele poprvé

---

³⁶) podrobněji viz Garšin, Vsevolod. Dostupné na: http://www.krugosvet.ru/enc/kultura_i_obrazovanie/literatura/GARSHIN_VSEVOLOD_MIHALOVICH.html, 5.2.2011.

³⁷) V následujícím roce, tj. 1889 vyjde sbírka *Pamjati Garšina*, kam spisovatel přispěl svou povídkou *Pripadok*. Viz JERMILOV, Vladimir: 1951. *Čechov 1860 - 1904*. Izdatelstvo Molodaja gvardija: Moskva. Dostupné na: <http://apchekhov.ru/books/item/f00/s00/z0000003/st035.shtml>, 9.2.2011.

³⁸) viz ČECHOV, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Sv. XII. *Rassказы*. Izdatelstvo Chudožestvennoj literatury: Moskva, s. 707.

³⁹) viz Jasinskij. Dostupné na: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc3p/52670>, 5.2.2011.

⁴⁰) viz Albov. Dostupné na: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc3p/52670>, 5.2.2011.

⁴¹) viz Barancevič. Dostupné na: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/biograf2/1023>, 5.2.2011.

⁴²) více viz JERMILOV, Vladimir: 1951. *Čechov 1860 - 1904*. Izdatelstvo Molodaja gvardija: Moskva. Dostupné na: <http://apchekhov.ru/books/item/f00/s00/z0000003/st035.shtml>, 9.2.2011.

objevilo chrlení krve (P., XI./278), které znovu propuklo v těžší formě s diagnózou tuberkulózy v roce 1897⁴³.

V listopadu 1888 bylo zajímavou událostí otištění článku básníka Dmitrije S. Merežkovského (1866-1941)⁴⁴ o A. P. Čechovovi v časopise *Severnyj vestnik*⁴⁵. Autorovou reakcí na tento článek byl rozsáhlý dopis A. S. Suvorinovi ve kterém se psalo o snaze autora statě podřídít jakoukoliv tvůrčí činnost vědeckým kritériím, což podle A. P. Čechova není možné „*vědecké myšlení v umění se nakonec chtě nechtě omezí na honbu za „buňkami“ nebo „centry“, spravujícími tvůrčí schopnosti...*“ (Čechov, cit. dle P., XI./281-282) a pro lidi, kteří chtějí využívat vědeckou metodu, doporučoval filozofii umění, kde se po shromažďování jednotlivých částí přejde na to podstatné, tj. na to společné a obecné. Nakonec A. P. Čechov shrnul, že jako kritik D. Merežkovský není špatný, ale chybí mu jednoduchost, je vidět neujasnění si otázky a nedostatek přesvědčení (P., XI./291).

Konec roku 1888 byl poznamenán nudou; dlouhé, hloupé hovory, návštěvníci, prosebníci, almužny, výdaje na drožkáře pro chudé nemocné, půjčky peněz bez návratu, krádeže knížek a plýtvání jeho časem ho vedly k pochybnostem o správnosti svém konání (P., XI./297-302).

Rok 1889 proběhl ve znamení úspěchů hry *Ivanov* v Alexandrijském divadle v Petrohradě⁴⁶. Autora neopouštěl záměr napsat román (P., XI./328-329;331-332). V dubnu se A. P. Čechov stal členem výboru Společnosti ruských dramatických spisovatelů a operních skladatelů (P., XI./651). V květnu psal A. S. Suvorinovi: „...*už jsou to dva roky, kdy už nerad vidím svá díla v tisku, jsem lhostejný k recenzentům, k hovorům o literatuře, ke klepům, úspěchům, neúspěchům, k velkým honorářům... V duši mám nějakou stagnaci. Vysvětluji to stagnaci ve svém osobním životě. Nejsem zklamán, ani vyčerpaný, nemám splín, jenom se mi všechno jeví méně zajímavým*“ (Čechov, cit. dle P., XI./339). Rodinnou tragédií bylo v březnu onemocnění oblíbeného bratra Nikolaje břišním tyfem (P., XI./333), který se pak

---

⁴³) viz tamtéž.

⁴⁴) podrobněji viz Dmitrij S. Merežkovskij. Dostupné na: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc3p/195482,6.2.2011>.

⁴⁵) více viz Severnyj vestnik. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/brokgauz_efron/92144/%D0%A1%D0%B5%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%BD%D1%8B%D0%B9,6.2.2011.

⁴⁶) viz JERMILOV, Vladimir: 1951. *Čechov 1860 - 1904*. Izdatělstvo Molodaja gvardija: Moskva. Dostupné na: <http://apchekhov.ru/books/item/f00/s00/z0000003/st035.shtml>, 9.2.2011

zkomplikoval plicním procesem, po neúspěšném léčení pak Nikolaj v červnu nemoci podlehl (P., XI./356-357). A. P. Čechov po velkém duševním vypětí odjel poprvé na Krym (P., XI./358). První povídkou, kterou A. P. Čechov po smrti bratra napsal, byla *Skučnaja istorija* o začarovaném kruhu pohlcujícím lidský život (P., XI./367). V té době se také spisovatel zamýšlel nad vztahem k přírodě, která „*dokáže postihnout a odrazit všechny lidské pocity a působí uklidňujícím dojmem*“ (Čechov, cit. dle P., XI./339;357). A. P. Čechov v této době také vedl obsáhlou polemiku s A. S. Suvorinem ohledně obsahu nového románu Paula Bourgeta (1852-1935)⁴⁷ *Učeň*, přičemž autorovi vyčítal dobrý vědecký základ, ale nedostatek znalostí psychologie a matoucí výpravu proti materialismu a zároveň tvrdil, že „*všechno, co existovalo na zemi, bylo a je materialistické z nutnosti a mimo hmoty není ani pravda*“ (Čechov, cit. dle P., XI./341-342). Ve stejném dopise se také vyjadřoval negativně vůči spiritualistům a jejich praktikám.

V dalším dopise se A. P. Čechov zamýšlel nad tím, zda autoři jako P. Bourget a Lev Tolstoj (1828-1910)⁴⁸ nutí lidi hledat něco lepšího, uvědomovat si, že skutečnost je opravdu tak bídná, zda nutí lidi měnit se. A že psaní takovým stylem ve skutečnosti slouží zlu a přispívá ke zrodu apatické, bezduché, bezbarvé, líné, mdlé inteligence. Pokračoval, že tam, „*kde je degenerace a apatie, tam je pohlavní zvrácenost, chladná zvrhlost, potraty, brzké stáří, brblající mládí, úpadek umění, lhostejnost k vědě, tam je i nespravedlnost v celé své podobě*“.⁴⁹

V březnu roku 1890 vyšla jeho další sbírka, *Chmuryje ljudi*, kterou věnoval Petru I. Čajkovskému (1840-1893)⁵⁰, jehož si velice vážil a jehož hudbu miloval. Celý začátek roku byl ve znamení přípravy k sachalinské cestě, studií meteorologických, přírodovědeckých, sociálních apod.⁵¹ V dubnu 1890

---

⁴⁷) podrobněji viz Paul Bourget. Dostupné na: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/es/10350/%D0%91%D1%83%D1%80%D0%B6%D0%B5>, 5.2.

⁴⁸) viz Lev Tolstoj. Dostupné na: <http://tolstoj.lit-info.ru/>, 5.2. 2011.

⁴⁹) více viz ČECHOV, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Sv. XI. Pisma. Izdatěl'stvo Chudožestvennoj litěratyry: Moskva, s. 387-389.

⁵⁰) viz ČECHOV, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Sv. XI. Rasskazy. Izdatěl'stvo Chudožestvennoj litěratyry: Moskva, s. 656.

⁵¹) podrobněji viz ČECHOV, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Sv. XI. Pisma. Izdatěl'stvo Chudožestvennoj litěratyry: Moskva, s. 392 – 410.; ROMANĚNKO, Viktor: 1962. *Čechov i nauka*. Charkovskoje knižnoje izdatěl'stvo: Charkov, IV. Dostupné na: <http://apchekhov.ru/books/item/f00/s00/z0000015/st001.shtml>, 13.02.2011.

následovala cesta na ostrov Sachalin s vědeckým cílem⁵², v červenci příjezd a v prosinci návrat do Moskvy.⁵³ V té době způsobilo v ruské společnosti senzaci dílo L. Tolstého *Kreutzerova sonáta* (1889).⁵⁴ A. P. Čechov psal na začátku roku 1890 v dopise básníkovi Alexeji N. Pleščejevovi (1825-1893)⁵⁵: „o schopnosti této povídky budit mysl a že již toto bylo hlavní předností díla, nepočítaje nedostatky vyjádřené v nedostatečné odbornosti autora ve specifických otázkách nemoci, pohlavního styku, žen apod.“ (Čechov, cit. dle P., XI./391). Po příjezdu ze Sachalinu je vidět v mysli A. P. Čechova obrat, neboť konstatuje: „Před odjezdem pro mě byla „Kreutzerova sonáta“ událostí, ale nyní se mi zdá směšnou a nesmyslnou“ (Čechov, cit. dle P., XI./473).

Zajímavým jevem byla také častá obvinění spisovatele, která se objevovala v tisku a mezi přáteli, z nezaujatosti, netendenčnosti a nedostatku morálky a poučení v jeho dílech. Těmto výzvám se A. P. Čechov bránil tím, že ve své tvorbě zdůrazňuje morálku, nepostradatelnou mravnost a skromnost, která by měla být společná všem. Své poslání spisovatele viděl v zobrazení života a jeho poloh, přičemž spoléhal na čtenáře, který je schopen domyslet si chybějící detaily, subjektivnost je pak také na něm. Vyjadřoval svoji vyčerpanost z hovorů o uměleckosti jeho tvorby a zdůrazňoval, že jediné dělení, které uznává, je dělení na ty, co se mu líbí, a ty, co se mu nelíbí. V požadavku pravdivosti zobrazení spisovatel zvýraznil lidskou neschopnost ukázat směr a odhalit pravdu.⁵⁶

Co se týče jeho cesty na Sachalin⁵⁷, nejlépe to shrnoval dopis A. S. Suvorinovi, v němž spisovatel psal o svém tříměsíčním pobytu a dvou dnech, „kdy jsem stihl provést sčítání lidu, setkal se s cholerou a viděl v trestaneckých koloniích vše kromě poprav“, o tom, že teď toho ví hodně, ale dojem z toho má

⁵²) podle příprav před cestou (viz dále) tato cesta tento význam měla. Na druhé straně v dopise k I. L. Leont'jevu-Ščeglovovi A. P. Čechov píše: „Nejedu tam kvůli pozorování nebo zážitkům, ale jednoduše proto, abych mohl žít půlrok jinak, než jsem žil doted“ (P., XI./407-408).

⁵³) JERMILOV, Vladimir: 1951. *Čechov 1860 - 1904*. Molodaja gvardija: Moskva. Dostupné na: <http://apchekhov.ru/books/item/f00/s00/z0000003/st035.shtml>, 9.2.2011

⁵⁴) více viz Lev Tolstoj. Dostupné na: <http://tolstoj.lit-info.ru/>, 5.2. 2011.

⁵⁵) viz ČECHOV, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Sv. XI. Pisma. Izdatěl'stvo Chudožestvennoj literatury: Moskva, s. 624.

⁵⁶) více viz ČECHOV, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Sv. XI. Pisma. Izdatěl'stvo Chudožestvennoj literatury: Moskva, s. 406-408;411-414.

⁵⁷) zpáteční cesta se uskutečnila přes Indický oceán, Středozemní a Černé moře (Hongkong, Singapur, Cejlon, Suezský průprav, Konstantinopol, Oděssu). Viz Žizň i tvorčestvo A. P. Čechova. Dostupné na: http://www.yalta.chekhov.com.ua/start_r.php4?&menu=1, 5.2.2011.

nedobrý, o tom, „že boží svět je dobrý a jediný, co není dobré, jsme my (tj. lidé)“, o „zoufalství, které způsobuje bída, hrubiánství a nicotnost, o nedostatečné spravedlnosti, smíření v lidech, o špatném výkladu patriotismu, kde místo vědomostí je drzost a namyšlenost, místo práce, lenost a svinstvo“, o „nutnosti pracovat, tvořit a být spravedlivými“ (Čechov, cit. dle P., XI./466-469).

Následující rok 1891 A. P. Čechov strávil psaním dalších povídek a knihy svých pozorování z cesty na Sachalin. Ještě před publikací knihy *Ostrov Sachalin* byl v tomto roce spisovatel zvolen členem geografického oddělení Společenstva příznivců přírodní vědy akademika D. N. Anučkina.⁵⁸ V březnu se poprvé vydal do Evropy: Benátek, Florencie, Říma, Monte Carla, Paříže, zbytek léta pak strávil na ruském venkově.⁵⁹ V Benátkách se potkal s D. Merežkovským (P., XI./483). V tomto roce lze pozorovat zájem spisovatele o L. Tolstého, přičemž A. P. Čechov je přesvědčen o své „neschopnosti stát se tolstojovcem, poněvadž v ženách především miluji krásu a v historii lidstva kulturu“ (Čechov, cit. dle P., XI./502-503).⁶⁰ Na konci roku a po celý rok následující se A. P. Čechov účastnil veřejné pomoci hladovějícím (P., XI./675).⁶¹

Významnou událostí roku 1892 byla koupě statku v Melichově, který potom měl na starosti také jako lékař v období cholery⁶² (P., XI./528-531;561), kde žil s celou rodinou (P., XI./540) a kam zval a kde přijímal četné návštěvy, např. A. S. Suvorina (P., XI./549), spisovatele Vladimíra A. Giljarovského (1853-1935)⁶³ (P., XI./551), I. L. Ščeglova (P., XI./551), herce Pavla M. Svobodina (1850-1892)⁶⁴ (P., XI./576), malíře Isaaka I. Levitana (1860-1900)⁶⁵ (P., XI./551) a další. V dopisech se A. P. Čechov vyjadřoval o trvajícím duševním stavu lhostejnosti k životu, vysvětluje to buď vysílením anebo určitým duševním převrácením, což by podle něho

⁵⁸) viz ROMANĚNKO, Viktor: 1962. *Čechov i nauka*. Charkovskoje knižnoje izdatelstvo: Charkov, IV. Dostupné na: <http://apchekhov.ru/books/item/f00/s00/z0000015/st001.shtml>, 13.02.2011.

⁵⁹) viz JERMILOV, Vladimir: 1951. *Čechov 1860 - 1904*. Izdatelstvo Molodaja gvardija: Moskva. Dostupné na: <http://apchekhov.ru/books/item/f00/s00/z0000003/st035.shtml>, 9.2.2011.

⁶⁰) další zmínky viz ČECHOV, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Sv. XI. Pisma. Izdatelstvo Chudožestvennoj literatury: Moskva, s. 494;503-504;513.

⁶¹) viz tamtéž.

⁶²) 1892 – 1893. Podrobněji viz Žizň i tvorčestvo A. P. Čechova. Dostupné na: http://www.yalta.chekhov.com.ua/start_r.php4?&menu=1, 5.2.2011.

⁶³) více viz Vladimír A. Giljarovskij. Dostupné na: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc1p/13546>, 6.2.2011.

⁶⁴) více viz Pavel M. Svobodin. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/russian_history/6884/%D0%A1%D0%92%D0%9E%D0%91%D0%9E%D0%94%D0%98%D0%9D, 5.2.2011.

⁶⁵) více viz Isaak I. Levitan. Dostupné na: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc1p/26362>, 5.2.2011.

bylo lepší (P., XI./550-551;576;586). V tomto roce také spisovatel začal spolupracovat s politologicko-literárním měsíčníkem *Russkaja mysl*.⁶⁶ Ke konci roku vyšla jeho autobiografie (P., XI./529) napsaná pro beletristu a redaktora časopisu Sever Vladimíra A. Tichonova (1857-1914)⁶⁷. Poslední, druhou autobiografii A. P. Čechov napsal pro studijního kolegu Grigorije I. Rossolima (1860-1928)⁶⁸ v roce 1899 pro almanach lékařů, kteří ukončili studia v roce 1884⁶⁹. V obou životopisech spisovatel zdůrazňoval vliv vědy a vědecké metody na jeho spisovatelskou činnost (P., XII./323-324).

„Melichovské“ období A. P. Čechova trvalo do roku 1899, kdy bylo Melichovo prodáno kvůli zhoršující se spisovatelově nemoci, s častými výjezdy do Moskvy, Petrohradu, v létě pak obzvlášť na Kavkaz, Krym, ale i do zahraničí, např. Vídně, Milána, Nizy. Fakticky se však spisovatel neobjevoval na statku již od roku 1897, kdy došlo ke zhoršení tuberkulózy a pobyt na klinice profesora Ostroumova v Moskvě se stal nezbytným. Následoval odjezd do zahraničí (podzim - zima 1897-1898 Nizza)⁷⁰, přičemž jeho lékařská činnost ve stanoveném okrsku skončila. V roce 1898 již A. P. Čechov ze zdravotních důvodů sháněl nové bydlení a jeho volba padla na pozemek blízko Jalty⁷¹, kam se v roce 1899 celá rodina přestěhovala.⁷²

Po celé toto období se A. P. Čechov kromě lékařské a literární činnosti angažoval v rozšíření národního vzdělávání a jiných veřejných činnostech, a to: v letech 1896, 1897, 1898 vybudoval tři školy v okolí Melichova (P., XII./156;214), postaral se o vznik knihovny v Taganrogu, o vznik a udržení charitativní organizace, pomáhal při sčítání lidu ve svém okrsku (P., XII./124-125;199). Nadále se také snažil pomáhat začínajícím spisovatelům formou rad, úprav

⁶⁶) viz JERMILOV, Vladimir: 1951. *Čechov 1860 – 1904*. Izdatělstvo Molodaja gvardija: Moskva. Dostupné na: <http://apchekhov.ru/books/item/f00/s00/z0000003/st035.shtml>, 9.2.2011.

⁶⁷) podrobněji viz ČECHOV, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Sv. XI. Pisma. Izdatělstvo Chudožestvennoj litěraty: Moskva, s. 648 – 649.

⁶⁸) viz ČECHOV, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Sv. XI. Pisma. Izdatělstvo Chudožestvennoj litěraty: Moskva, s. 615.

⁶⁹) viz tamtéž.

⁷⁰) viz Žizň i tvorčestvo A. P. Čechova. Dostupné na: http://www.yalta.chekhov.com.ua/start_r.php4?&menu=1, 5.2.2011.

⁷¹) dříve vesnice Autka, nyní je součástí Jalty. Viz tamtéž.

⁷²) viz JERMILOV, Vladimir: 1951. *Čechov 1860 - 1904*. Izdatělstvo Molodaja gvardija: Moskva. Dostupné na: <http://apchekhov.ru/books/item/f00/s00/z0000003/st035.shtml>, 9.2.2011.

a jejich propagace, např. Alexeji M. Peškovovi (1868-1936)⁷³ aj. Spisovatel však také horlivě sledoval dění na poli soudobé medicíny a při finančních potížích časopisu *Chirurgičeskaja letopis* v letech 1895-1897 se aktivně podílel na jeho obnovení.⁷⁴

V literární tvorbě upřednostňoval a propagoval jednotu umělecké literatury a univerzitní vědy (P., XII./19;324) a v roce 1894 vyšla jeho kniha *Ostrov Sachalin*, kde se toho snažil docílit (P., XII./40). Kromě pokračování v tvůrčí činnosti a sledování literárních prací svých současníků spisovatel neustále sledoval i vědu.⁷⁵ V tomto období, počínaje rokem 1893, se velice zajímal o psychiatrii (P., XII./558) a přátelil se s významným psychiatrem Vladimírem I. Jakovenkem (1857-1923)⁷⁶. Po otevření první psychiatrické léčebny pro duševně nemocné nedaleko Melichova v květnu 1894 se A. P. Čechov stal jeho častým návštěvníkem v roli pozorovatele a rádce (P., XII./42/43).

V názorech na přečtená díla kritiků a spisovatelů, např. Michaila A. Protopopova (1848-1915)⁷⁷, Viktora P. Burenina (1841-1926)⁷⁸ apod. se A. P. Čechov rozčiloval nad snahou těchto autorů vynášet všeplatné, hloupé soudy nad lidstvem (P., XII./16;292). Stejně negativně se vyjadřoval o autorech bez určitého světonázoru, zato s obrovskou ješitností a záští, např. o Vasiliji V. Rozanovi (1856 – 1919)⁷⁹ (P., XII./156-157;186). Obdivoval však díla Ivana S. Turgeněva (1818—1883)⁸⁰, N. S. Leskova (P., XI./537) a nejvíce ze všech lidí si

---

⁷³) pravé jméno Maxima Gorkého. Více viz ČECHOV, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Sv. XII. Pisma. Izdatělstvo Chudožestvennoj litěraty: Moskva, s. 598.

⁷⁴) viz ROMANĚNKO, Viktor: 1962. *Čechov i nauka*. Charkovskoje knižnoje izdatělstvo: Charkov. Dostupné na: <http://apchekhov.ru/books/item/f00/s00/z0000015/st001.shtml>, 13.02.2011.

⁷⁵) A. P. Čechov sledoval vydávání např. časopisů *Vrač* (P., XII./42) a *Chirurgičeskaja letopis* (P., XII./87) apod. Podrobněji viz ROMANĚNKO, Viktor: 1962. *Čechov i nauka*. Charkovskoje knižnoje izdatělstvo: Charkov, I. Dostupné na: <http://apchekhov.ru/books/item/f00/s00/z0000015/st001.shtml>, 13.02.2011.

⁷⁶) podrobněji viz ČECHOV, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Sv. XII. Pisma. Izdatělstvo Chudožestvennoj litěraty: Moskva, s. 577.

⁷⁷) více viz Michail A. Protopopov. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_literature/3831/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2, 5.2.2011.

⁷⁸) viz Viktor P. Burenin. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_literature/892/%D0%91%D1%83%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%BD, 5.2.2011.

⁷⁹) Vasilij V. Rozanov. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/3233/%D0%A0%D0%9E%D0%97%D0%90%D0%9D%D0%9E%D0%92, 7.2.2011.

⁸⁰) viz Ivan S. Turgeněv. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_literature/4618/%D0%A2%D1%83%D1%80%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D0%B2, 6.2.2011.

vážil, i když se k některým jeho dílům stavěl kriticky, Lva N. Tolstého (1828-1910)⁸¹, kterého poprvé navštívil v roce 1895⁸² a s nímž od této doby neustále udržoval kontakt (P., XII./16;145;234). Kladně se vyjadřoval o hrách dramatiků Morise Meterlinka (1862-1949)⁸³, Augusta Strindberga (1849—1912)⁸⁴ a Gerharta Hauptmanna (1862-1946)⁸⁵ (P., XII./162-163;294;305;401).

Celkově vystihuje vztah A. P. Čechova k L. Tolstému nejlépe dopis A. S. Suvorinovi z března 1894, opakovaně zmiňovaný i v následujících letech: „*Již od dětství jsem věřil v pokrok ... Měl jsem rád lidí rozumné, nervozitu, zdvořilost, důvtip, ale jejich osobní život, mě nezajímá. Avšak tolstojovská filozofie se mě silně dotýkala, vládla nade mnou let 6 – 7 (tj. od r. 1887/1888)⁸⁶, ale působily na mě ne její základní stanovy, které mi byly známé již dříve, ale tolstojovský způsob vyjadřování, rozvaha a pravděpodobně i určitý druh hypnotismu. Nyní však ve mně všechno protestuje ... To hlavní netkví v tom, zda jsem pro, nebo proti, ale v tom, že Tolstoj již ode mě odplynul, v mé duši již není, odešel ze mě ... Jsem svobodný a nepodléhám doзору“ (Čechov, cit. dle P., XII./46).*

Rozporuplné reakce vyvolalo u A. P. Čechova přečtení románu *Doktor Paskal* od velice populárního spisovatele Emila Zoly (1840-1902)⁸⁷ a románu Henryka Sienkiewicze (1846-1916)⁸⁸ *Bez dogmatu* (P., XII./34;36). Osobnost E. Zoly jako člověka A. P. Čechovovi velice imponovala zvláště po vydání jeho brožury *Dopis*

⁸¹) viz Lev N. Tolstoj. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_literature/4568/%D0%A2%D0%BE%D0%BB%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%B9, 6.2.2011.

⁸²) viz JERMILOV, Vladimir: 1951. *Čechov 1860 - 1904*. Izdatelstvo Molodaja gvardija: Moskva. Dostupné na: <http://apchekhov.ru/books/item/f00/s00/z0000003/st035.shtml>, 9.2.2011.

⁸³) podrobněji viz Moris Meterlink. Dostupné na: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc1p/29894>, 6.2.2011.

⁸⁴) více viz August Strindberg. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_literature/4415/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B4%D0%B1%D0%B5%D1%80%D0%B3, 7.2.2011.

⁸⁵) viz Gerhart Hauptmann. Dostupné na: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/bse/77846/%D0%93%D0%B0%D1%83%D0%BF%D1%82%D0%BC%D0%B0%D0%BD>, 7.2.2011.

⁸⁶) poznámka autora této práce.

⁸⁷) více viz Emil Zola. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_literature/1971/%D0%97%D0%BE%D0%BB%D1%8F, 6.2.2011.

⁸⁸) více viz Henryk Sienkiewicze. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_literature/4236/%D0%A1%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D1%87, 5.2.2011.

mládeži v roce 1897 proti nesmyslně rozpoutané kampani proti židovskému důstojníkovi Dreyfusovi⁸⁹ (P., XII./185;455).

Pokud bychom se chtěli zaměřit na osobní život A. P. Čechova, pak s největší intenzitou v Melichově spisovatel zmiňoval svoje stárnutí, myšlenka ženitby ho také neopouštěla, nemoc ho obtěžovala, život mu připadal nudný. „*Za poslední léta jsem natolik zhostejněl, že cítím svoji animam (duši)⁹⁰ natolik svobodnou od starostí marnivého světa... Jediné, k čemu nikdy nebudu lhostejný, jsou nesnáze, které musím řešit skoro každý měsíc...*“ (Čechov, cit. dle P., XII./21).⁹¹ Do jeho života zatím významně vstoupily jenom dvě ženy, a to: přítelkyně jeho sestry Mariji P. Čechové (1863-1957)⁹², učitelka Lika S. Mizinova (1870-1937)⁹³ a vdaná spisovatelka Lidije A. Avilova (1864-1943)⁹⁴ S nimi oběma spisovatel udržoval častou korespondenci až do konce svého života.

Co se týče charakteru a zálib A. P. Čechova, náležely k nim např.: hudba, rybnářství, sbírání hub, návštěva hřbitovů, nevěstinců pro účely ryze pozorovací, společenskost, analyzování, schopnost vcítit se do člověka.⁹⁵ Sám spisovatel na poznámku, že hrdinové jeho děl jsou ponuří, řekl: „... *Je zpozorováno, že pochmurní lidé, melancholici píšou vždycky vesele. Veselí, život milující lidé však svou tvorbou nahánějí tesknost. A já jsem člověk veselý*“ (Čechov, cit. dle P., XII./166). A ve vzpomínkách jeho současníků a příbuzných často zaznívaly i dost protikladné charakteristiky, např. odměřený, veselý, klidný, přemýšlivý, introvert, extrovert aj.⁹⁶ Velice překvapivé bylo doznání

---

⁸⁹) viz ČECHOV, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Sv. XII. Pisma. Izdatel'stvo Chudožestvennoj literatury: Moskva, s. 586.

⁹⁰) poznámka autora, viz (P., XII./21).

⁹¹) viz viz ČECHOV, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Sv. XII. Pisma. Izdatel'stvo Chudožestvennoj literatury: Moskva, s. 67;69;117;219;230.

⁹²) viz ČECHOV, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Sv. XII. Pisma. Izdatel'stvo Chudožestvennoj literatury: Moskva, s. 616.

⁹³) více viz ČECHOV, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Sv. XI. Pisma. Izdatel'stvo Chudožestvennoj literatury: Moskva, s. 672.

⁹⁴) více viz ČECHOV, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Sv. XI. Pisma. Izdatel'stvo Chudožestvennoj literatury: Moskva, s. 266.

⁹⁵) viz GROMOV, Leonid: 1963. *V tvorčeskoj laboratorii Čechova*. Rostovskij gosudarstvennyj universitet: Rostov-na-Donu, s. 11-15. Dostupné na: <http://apchekhov.ru/books/item/f00/s00/z0000019/index.shtml>, 13.02.2011.; KŘEMENÁK, Bořivoj – PILAŘ, Zdeněk – DOLANSKÁ, Věra: *Setkání s Čechovym*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění: Praha.; ROZANOV, V.:1904. A. P. Čechov. Dostupné na: <http://bibliotekar.ru/rus-Rozanov/63.htm>, 16.03.2011.

⁹⁶) viz KŘEMENÁK, Bořivoj – PILAŘ, Zdeněk – DOLANSKÁ, Věra: *Setkání s Čechovem*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění: Praha.

A. P. Čechova v roce 1903, kdy psal: „... od přírody je můj charakter prudký, jsem výbušný atd., atd., ale zvykl jsem se ovládat, poněvadž projevat se takto se slušnému člověku nesluší. V minulosti jsem prováděl bůh ví co“ (Čechov, cit. dle P, XII./481).

Zlomovým okamžikem pro rok 1896 byl neúspěch spisovatelovy divadelní hry *Čajka* při prvním uvedení v Petrohradě (P., XII./375), i když napodruhé pak vyvolalo reakce opačné (P., XII./572). Zajímavý byl postřeh samého spisovatele: „17. října neměla neúspěch moje hra, ale má osoba. ... překvapila mě jedna okolnost, a to, že ti, s nimiž jsem se do 17. října přátelil, mluvil otevřeně, bojoval za ně ... všichni měli zvláštní výraz, velice zvláštní...“ (Čechov, cit. dle P., XII./118). Tato událost však přispěla k opětovnému uvedení stejné hry v roce 1898 v Uměleckém divadle⁹⁷ Vladimíra I. Němroviče-Dančenka (1858 – 1943)⁹⁸, když byla předtím již v roce 1896 odmítnuta (P., XII./592;243). Od tohoto okamžiku psal A. P. Čechov své divadelní hry výhradně pro toto divadlo. V tomto roce se spisovatel seznámil s herečkou Uměleckého divadla Olgou L. Knipper (1868-1959)⁹⁹, se kterou se později v roce 1901 oženil.¹⁰⁰

Nucený přesun do Jalty v roce 1899, tentokrát již natrvalo, s občasnými výjezdy do Moskvy, Petrohradu a do zahraničí nesl A. P. Čechov těžce. Velice často ve svých dopisech psal o jednotvárném, šedém, nudném životě, i když jeho dům byl skoro vždy plný hostů a známých (P., XII./306;322;327;333-334, 339...). Avšak jako v každém turistickém městě, byla i v Jaltě znatelně jiná atmosféra v létě a v zimě. Charakteristické bylo vyjádření: „*Nudím se ne ve smyslu Weltchmerz (světobol)*¹⁰¹, *ne ve smyslu existenčního stesku, ale jen se nudím bez lidí, bez hudby, kterou miluji, bez žen, které v Jaltě nejsou. Nudím se bez kaviáru a kyselého zelí*“ (Čechov, cit. dle P., XII./372). Již od roku 1898 se spisovatel v Jaltě kromě psaní povídek a divadelních her věnoval veřejné činnosti: byl členem opatrovnické rady jaltského

⁹⁷) podrobněji viz Moskovskij chudožestvennyj teatr (MCHT, MCHAT). Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/russian_history/10714/%D0%9C%D0%9E%D0%A1%D0%9A%D0%9E%D0%92%D0%A1%D0%9A%D0%98%D0%99, 5.2.2011.

⁹⁸) více viz Vladimír I. Němrovič-Dančenko. Dostupné na: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc1p/32654>, 6.2.2011.

⁹⁹) viz ČECHOV, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Sv. XII. Pisma. Izdatelstvo Chudožestvennoj literatury: Moskva, s. 611.

¹⁰⁰) více viz JERMILOV, Vladimír: 1951. *Čechov 1860 - 1904*. Izdatelstvo Molodaja gvardija: Moskva. Dostupné na: <http://apchekhov.ru/books/item/f00/s00/z0000003/st035.shtml>, 9.2.2011.

¹⁰¹) poznámka autora, viz P., XII./372.

ženského gymnázia, poskytoval materiální pomoc škole ve vesnici Muchalatka a účastnil se shromažďování prostředků na realizaci penzionu Jauzlar pro nemajetné nemocné tuberkulózou.¹⁰² V Jaltě se A. P. Čechov také často setkával se spisovatelem M. Gorkým, Ivanem A. Buninem (1870-1953)¹⁰³, Konstantinem D. Balmontem (1867-1942)¹⁰⁴, L. Tolstým, s herci MCHT¹⁰⁵, kteří přijeli na turné do Jalty apod.¹⁰⁶

V roce 1900 mu byl udělen titul čestného člena Akademie věd (P., XII./621), ale po incidentu s odebráním akademického titulu M. Gorkému¹⁰⁷ A. P. Čechov na protest vůči tomuto jednání v roce 1902 požádal Akademii věd o odejmutí titulu (P., XII./453-454).

Celkově však A. P. Čechov neustále sledoval společenské a kulturní dění v Moskvě a Petrohradě. Začátek 20. století byl pro ruské dějiny klíčovým momentem, což si spisovatel uvědomoval.¹⁰⁸ V roce 1901 v reakci na vytvoření Religiózně-filozofického společenství A. P. Čechov psal, že typů podobných V. V. Rozanovovi, D. S. Merežkovskému, otci Sergijovi (1871-1944)¹⁰⁹ by se člověk měl vyvarovat, přičemž zdůrazňoval potřebu lidské osobní čistoty, tj. úplné svobody duše. A pokračoval: „*Je potřeba věřit v Boha, ale pokud víra chybí, tak ji nenahrazovat tryznou a hledat, hledat osaměle, o samotě se svým svědomím*“ (Čechov, cit. dle P., XII./423). A v dopisech Sergeji P. Ďagilevovi (1872-1929)¹¹⁰ o snaze inteligence hrát si na zbožnost, tj. nic nedělat, píše, že tento religiózní ruch je už přežitkem (P., XII./462-463). Hlavní příčinou odmítnutí žádosti S. P. Ďagileva

---

¹⁰²) viz Žizň i tvorčestvo A. P. Čechova. Dostupné na: http://www.yalta.chekhov.com.ua/start_r.php4?&menu=1, 5.2.2011.

¹⁰³) více viz ČECHOV, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Sv. XI. Pisma. Izdatěl'stvo Chudožestvennoj litěraty: Moskva, s. 631.

¹⁰⁴) více viz ČECHOV, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Sv. XII. Pisma. Izdatěl'stvo Chudožestvennoj litěraty: Moskva, s. 636.

¹⁰⁵) Od 14. do 24. dubna 1900 probíhalo turné po Krymu. Více viz Žizň i tvorčestvo A. P. Čechova. Dostupné na: http://www.yalta.chekhov.com.ua/start_r.php4?&menu=1, 5.2.2011.

¹⁰⁶) viz JERMILOV, Vladimir: 1951. *Čechov 1860 - 1904*. Izdatěl'stvo Molodaja gvardija: Moskva. Dostupné na: <http://apchekhov.ru/books/item/f00/s00/z0000003/st035.shtml>, 9.2.2011.

¹⁰⁷) více viz ČECHOV, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Sv. XII. Pisma. Izdatěl'stvo Chudožestvennoj litěraty: Moskva, s. 640.

¹⁰⁸) více viz podkapitola 2.3. Prostředí.

¹⁰⁹) právě jméno Sergej N. Bulgakov. Více viz Sergej N. Bulgakov. Dostupné na: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc3p/79870>, 7.2.2011.

¹¹⁰) více viz ČECHOV, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Sv. XII. Pisma. Izdatěl'stvo Chudožestvennoj litěraty: Moskva, s. 636.

z roku 1903, aby se stal redaktorem beletristického úseku časopisu *Mir iskusstva*¹¹¹, byly právě výše uvedené důvody (P., XII./495-496).

Konec roku 1903 a začátek roku 1904 spisovatel trávil v Moskvě, dohlížel na přípravu a premiéru své poslední divadelní hry *Višňový sad*, ale z důvodu neustálé zimy se v únoru vrátil zpět do Jalty.¹¹² V dubnu však přijíždí do Moskvy znovu, načež v květnu onemocní zánětem pohrudnice (P., XII./537). Odtud na doporučení doktorů následně odjel se svojí ženou do lázní v Badenweileru (P., XII./539), ale po krátké době již plánoval odjet někam jinam (P., XII./545-546). Celková nálada spisovatele byla pozitivní, ve svých poznámkách, dopisech a v pamětech jeho ženy panoval optimistický duch.¹¹³ Charakteristická pro tento rok byla jeho rada v dopise L. A. Avilovové: „... *Hlavně buďte veselá, dívejte se na život ne tak složitě: pravděpodobně, ve skutečnosti je o mnoho jednodušší*“ (Čechov, cit. dle P., XII./530).

Smrt nastala 7.(15). července 1904 a O. Knipper ji popisuje takto: „*Na začátku noci se probudil a poprvé v životě sám požádal, abych poslala pro lékaře. ... Přišel doktor a poručil, abych dala nemocnému šampaňské. Anton Pavlovič se posadil a nějak významně a hlasitě řekl doktorovi německy: „Ich sterbe“. Pak zvedl číši, otočil ke mně tvář, usmál se svým nádherným úsměvem a řekl: „Dávno jsem nepil šampaňské...“. Vypil všechno až do dna, tiše si lehl na levý bok a brzy umrl navždy. ...*“ (Olga Knipper-Čechovová, cit. dle překladu Koronovský, 1962:293-294).¹¹⁴

Pohřeb se konal 9. (22). července v Moskvě na hřbitově Novoděvičího kláštera.

A. P. Čechov se však stal hlavním duchovním vůdcem a patronem Moskevského uměleckého divadla, který do dneška nese jeho jméno ve svém názvu. V jeho bytě v Jaltě je nyní muzeum, které se po jeho smrti stalo místem

---

¹¹¹⁾ viz *Mir iskusstva*. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_literature/3094/%D0%9C%D0%B8%D1%80, 7.2.2011.

¹¹²⁾ podrobněji viz ČECHOV, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Sv. XII. Pisma. Izdatěl'stvo Chudožestvennoj litěraty: Moskva, s. 523-530.

¹¹³⁾ více viz ČECHOV, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Sv. XII. Pisma. Izdatěl'stvo Chudožestvennoj litěraty: Moskva, s. 540-545.

¹¹⁴⁾ více viz KNIPPEROVÁ-ČECHOVOVÁ, Olga: 1962. O A. P. Čechovovi. In: KŘEMENÁK, Bořivoj – PILAŘ, Zdeněk – DOLANSKÁ, Věra: *Setkání s Čechovem*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění: Praha, s. 278-294.

setkávání ruské inteligence a od roku 1954 se zde konají každoroční Mezinárodní vědecké konference věnované A. P. Čechovovi.¹¹⁵

2.2 Dílo

„Spíláte mi za objektivitu, nazýváte ji lhostejností k dobru a zlu, absencí ideálů a idejí atd. Ať to posoudí porotci, mým úkolem je pouze ukázat, jak tomu je. ... Bezesporu by bylo příjemné spojovat umění s kázáním, ale pro mě je to neskutečně obtížné, ba dokonce nemožné z důvodu technických. ... Když píšu, plně spoléhám na čtenáře, předpokládaje, že chybějící subjektivní prvky si v povídce doplní sám“¹¹⁶
(cit. dle P., XI./411-412).

Tímto úryvkem z dopisu A. S. Suvorinovi z dubna 1890 ohledně komentáře k povídce *Vory* by se dal vyjádřit celoživotní postoj A. P. Čechova ke své literární tvorbě, naznačený již v předešlé podkapitole.

Svoji spisovatelskou činnost spisovatel zahájil na začátku 80. let 19. st. ještě za svých lékařských studií. Převážně literární činnosti se začal věnovat rokem 1887. Ustálené dělení vývoje tvorby A. P. Čechova neexistuje, autor této práce však po předchozím studiu zvolil následující třídění.

V prvním období tvorby, tj. v 80. letech (1880-1887),¹¹⁷ byla v jeho dílech patrná gogolovská linie „smíchu skrze slzy“ při četném soustředění se na osudy „malých lidí“ např.: *Za dvumja zajcami pogonišsja, ni odnogo ne pojmaješ*, *Radost*, *On i Ona*, *Ispoved*, *Slučaj mania grandiosa*, *Slučaj iz suděbnoj praktiki*, *Ušla*, *Smerť činovnika*, *Tolstij i tonkij*, *Iz dněvnika odnoj děvici*, *Doč Albiona*, *Liberal*, *Chirurgija*, *Chameleon*, *Žizň prekrasna*, *V rožděstvenskuju noč*, *Uprazdnili*, *Něrvy*, *V vagoně*, *Starost*, *Son*, *Myslitěl*, *Unter Prišibajev*, *Psichopaty*, *Aňuta*, *Ljubov*, *Damy*, *Skuka*

¹¹⁵) viz Naučno praktičeskije konferenciji v muzeje. Dostupné na: http://www.yalta.chekhov.com.ua/start_r.php4?&menu=13, 6.2.2011.

¹¹⁶) přeloženo autorem této práce. Originál: „Вы браните меня за объективность, называя ее равнодушием к добру и злу, отсутствием идеалов и идей и проч. ... Пусть судят их присяжные заседатели, а мое дело показать только, какие оно есть. ... Конечно было бы приятно сочетать художество с проповедью, но для меня лично это чрезвычайно трудно и почти невозможно по условиям техники. ... Когда я пишу, я вполне рассчитываю на читателя, полагая, что недостающие в рассказе субъективные элементы он подбавит сам“.

¹¹⁷) viz ČECHOV, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnj i pisem v 12 tomach*. Sv. I. - V. Izdatělstvo Chudožestvennoj litěraty: Moskva, s. 636.

žizni, Strachi, Mečty, Chorošije ljudi, Kto vinovat, Šampanskoje, Skoraja pomošč, Iz zapisok vspylčivogo čeloveka, Kaštanka aj. Toto jeho první období by se dalo charakterizovat výskytem četných parodií, nevelkými, analyticky hořkými a smutnými, ironickými povídkami často existenciálního založení, fejetony, psychologickými novelami, výjevy a črtami. V nich se hlavně na začátku projevoval vliv N. A. Lejkina a Michaila J. Saltykova-Ščedrina¹¹⁸ (1826-1889)¹¹⁹, kteří se zaměřovali na krátké vtipné výjevy ze života obyčejných lidí, s příznačnými nomen omen a určené pro stejný okruh nenáročných čtenářů.¹²⁰ Tato díla A. P. Čechov publikoval v četných humoristických časopisech, např. v časopise *Oskolki, Petrogradskaja gazeta* apod., ale i ve svých třech sbornících povídek. Ve svých dílech autor nabízel lyrickou diagnózu mnoha lidských slabostí a nedostatků. Lidé objevující se v jeho dílech bývali pevně zakotveni ve svém prostředí. Značně zde převažovaly obecné prvky lidského chování, psychických pohnutek, představ, životních programů a plánů. Typická byla „individualizace každého případu“, autorova nezúčastněnost, neangažovanost. V příbězích typu: *V more, Drama na ochotě, Iz zapisok suděbnogo sledovatelja, Jeger, Gorje, Toska, Ved'ma, Vesnoj, Čužaja beda, Na puti, Sčast'je, Perekati-pole, Svat'ba, Staryj dom, Rasskaz gospoži NN* se projevoval lehký vliv I. S. Turgeněva,¹²¹ avšak s čechovovským koloritem, tedy se zamyšlením nad pomíjivostí, nepředvídatelností života, lidskou nicotností a osamělostí a s úvahami o věčné přírodě, sledující svět lidí. Povídka *Na puti* podle soudobých kritiků například „*nesla všechny prvky složitých románů, zhuštěných na několika stránkách, ale uchovávajících celistvý dojem*“ (Čechov, cit. dle Turkov, 1987:102).

Za počátek své literární dráhy A. P. Čechov považoval novelu *Stěp* (1888), zdánlivě bez děje, ale vnitřně doslova nabitou napětím prožitků hlavní postavy, pociťující plynulost, očekávání něčeho a pomíjivost lidského života.¹²² Zajímavým

---

¹¹⁸) M. J. Saltykov-Ščedrin posuzoval „malé lidi“ podle vnějšku, kdežto A. P. Čechov se zaměřoval na jeho vnitřní svět. Podrobněji viz KATAJEV, Vladimir: 1989. *Litěraturnyje svjazi Čechova*, Izdatěl'stvo Moskovskogo universitěta: Moskva, s. 31-36. Dostupné na: <http://apchekhov.ru/books/item/f00/s00/z0000017/index.shtml>, 7.2.2011.

¹¹⁹) viz Michail J. Saltykov-Ščedrin. Pseudonym N. Ščedrin. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/7263/%D0%A1%D0%90%D0%9B%D0%A2%D0%AB%D0%9A%D0%9E%D0%92, 8.2.2011.

¹²⁰) více viz TURKOV, Andrej: 1987. *A. P. Čechov i jeho vremja*. Izdatěl'stvo Chudožestvennaja litěratūra: Moskva, s. 17-68.

¹²¹) DOLININ, Arkadij: 1989. *Dostojevskij i drugije*. Izdatěl'stvo Chudožestvennaja litěratūra. Leningrad, s. 312-313;331).

¹²²) viz DOLININ, Arkadij: 1989. *Dostojevskij i drugije*. Izdatěl'stvo Chudožestvennaja litěratūra. Leningrad, s. 300 – 303.

faktem byl objev divadelní hry vytvořené již v letech 1880-1881, která se uvádí pod různými názvy, a to: *P'jesa bez nazvanija*, *Bezotcovščina*, *Platonov*, která však byla autorovi po odeslání do Malého divadla v Moskvě vrácena.¹²³ Hra byla objevena až po smrti spisovatele. V roce 1887 byla pak poprvé uvedena a rozporuplné reakce sklidila jeho pozdější divadelní hra *Ivanov* v divadle Korše v Moskvě.¹²⁴ Obě dvě hry pojednávaly o stejném typu pesimistických, „zbytečných lidí“¹²⁵ své doby: naivních, hodných, v mládí plných sil a velkých nadějí do budoucna, které však po nějaké době ztratily víru v život, cíle, lásku, a přestože jsou milovány, všude vidí šed' a falešný patos lidských činů, přetvářku, malichernost. Osudy obou končí tragicky (S., IX./5-178;216-284).

Rovněž je vidět, že A. P. Čechov vycházel z prvního předchůdce realistické tvorby N. V. Gogola (1809-1852)¹²⁶, o čemž po přečtení jeho rané tvorby není pochyb. Pojítko s klasickou estetikou realismu bychom mohli vidět v jeho smyslu pro míru a řád. Avšak již v souvislosti s ranými povídkami první poloviny 80. let mohl literární kritik V. Bezzubov (1929—2004)¹²⁷ prohlásit, že Čechova je třeba považovat za jednoho z prvních autorů ruské literatury, kteří se vzdali hlavního prvku kritického realismu, a to moralizujícího přístupu ke skutečnosti, a cílevědomě směřovali k odideologizovanému umění, což sám autor nesčetněkrát zdůrazňoval (V. Bezzubov, cit. dle Zdražilová, 1985: 30). Stejně tak filozof Lev Šestov (1866 – 1938)¹²⁸ tvrdil, že Čechov byl především tím, kdo zpochybnil nejen představy o tom, že by mohl být boj o sociální a vědecký pokrok a jiné modly lidstva prvním a posledním smyslem života, nýbrž i samu ideu nadosobního smyslu lidského života vůbec (L. Šestov, cit. dle Zdražilová, 1985: 30). Modernistické linie jsou patrné v panestetickém hodnocení popisu lidských vlastností, v četné přítomnosti symbolů (např. povídka *Spat' i spat'!* (1888) aj.) a jak uvidíme dále, hlavně v jeho dramatech.

---

¹²³) podrobněji viz KATAJEV, Vladimir: 1989. *Litěraturnyje svjazi Čechova*, Izdatělstvo Moskovskogo universitěta: Moskva, s. 6. Dostupné na: <http://apchekhov.ru/books/item/f00/s00/z0000017/index.shtml>, 7.2.2011.

¹²⁴) viz JERMILOV, Vladimir: 1951. *Čechov 1860 - 1904*. Izdatělstvo Molodaja gvardija: Moskva. Dostupné na: <http://apchekhov.ru/books/item/f00/s00/z0000003/st035.shtml>, 9.2.2011.

¹²⁵) podrobněji viz TURKOV, Andrej: 1987. *A. P. Čechov i jeho vremja*. Izdatělstvo Chudožestvennaja litěratūra: Moskva, s. 106-124.

¹²⁶) viz Nikolaj V. Gogol. Dostupné na: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/biograf2/3885>, 8.2.2011.

¹²⁷) podrobněji viz Valerij Ivanovič Bezzubov, dostupné na: <http://www.ruthenia.ru/document/534293.html>, 23.06.2010.

¹²⁸) podrobněji viz Šestov Lev, dostupné na: <http://filosofe.ru/471/>, 23.05.2010.

Již zmiňovaná novela *Stěp* (1888) v sobě obsahuje také řadu impresionistických témat.¹²⁹

Druhé období, které můžeme označit za tzv. tranzitivní¹³⁰, přechodové, spadá do doby konce 80. a začátku 90. let spisovatelovy tvorby, tj. do let 1888 -1892/1893, kdy jeho střízlivost v odhalování dobových pocitů společnosti sílí. Postavy jeho povídek z tohoto období se vyznačovaly novým prvkem, a to všeobecností, všelidskostí, společenskou netřídností (Katajev, 1989:28). Za příčiny vnitřní změny a určitého myšlenkového přerodu, projevujících se jeho tvorbě, lze považovat např. jeho první chrlení krve (1888), udělení Puškinské prémie Akademie věd (1888), čtyřměsíční nemoc oblíbeného bratra N. P. Čechova, který jí nakonec v roce 1889 podlehl, aj.¹³¹ Dalším faktorem byl mohla být skutečnost, že již od roku 1886 začal A. P. Čechov spolupracovat s A. S. Suvorinem v novinách *Novoje vremja* a přestával se objevovat v humoristických časopisech, jakož i fakt, že se již od roku 1887 začal věnovat psaní nikdy nenapsaného románu (P, XI.:619-620).¹³²

Povídky vytvořené v době před smrtí bratra Nikolaje P. Čechova, např. *Skučnaja istorija*, *Stěp* (o světě viděném dětskýma očima plným očekávání odhalení tajemnosti lidského života, pod vlivem N. V. Gogola¹³³, N. S. Leskova¹³⁴), *Spat' i spat'* (o ignorování základních lidských potřeb, v důsledku neměnného nastavení vztahů ve společnosti, vedoucího ke katastrofě), *Ogni* (o neodůvodněném pesimismu a nečinnosti mladých lidí, o jejich bezcílém životě i přesto, že ještě nezakusili strádání, ale už se cítili být unavenými), *Imeniny* (o pokrytectví a neupřímnosti lidských vztahů, vedoucím k lidským neštěstím), *Pripadok* (o pokřiveném nastavení společenských vztahů v přehlížení zla a neschopnosti něco změnit), *Pari* (o tom, zda je milostivější smrt rychlá, nebo pomalá v dlouhodobém vězení, o pomíjivosti lidského života a neustálé snaze lidí

¹²⁹) viz ZADRAŽILOVÁ, Miluše: 1995. *Ruská literatura přelomu 19. a 20. století*, Univerzita Karlova: Praha, s. 30-31.

¹³⁰) podrobněji viz POSPÍŠIL, Ivo: 2005. Tranzitivní zóny, žánrová senzibilita a A. P. Čechov. In: *Jak čteme ruské klasiky, sborník z konference věnované 100. výročí úmrtí A. P. Čechova*. Národní knihovna ČR: Praha, s. 96 – 107.

¹³¹) viz podkapitola 2.1. Život.

¹³²) viz tamtéž.

¹³³) viz TURKOV, Andrej: 1987. *A. P. Čechov i jeho vremja*. Izdatelstvo Chudožestvennaja literatura: Moskva, s. 133-150.

¹³⁴) TURKOV, Andrej: 1987. *A. P. Čechov i jeho vremja*. Izdatelstvo Chudožestvennaja literatura: Moskva, s. 224-225.

přijímat lež za pravdu), *Kňagiňa* (o egoismu skrytém pod rouškou zbožnosti a dobrodiní) aj. byly důkazem skoncování s krátkými, humoristickými, lehkými povídkami a zamyšlením nad těžkými tématy lidského údělu.

Paralelně v tomto druhém období A. P. Čechov poprvé výrazněji zasahuje i do dramatické tvorby, nejprve svými komediálními aktovkami (např. *Lebedinaja pesňa*, *Predloženijsje*, *Jubilej*, aj.), vyznačujícími se prvky blízkými jeho raným prozaickým humoreskám. Je nutno již teď zmínit, že dramatická tvorba spisovatele celkově představovala ojedinělý dobový fenomén, který spoluvytvářel novou podobu ruských modernistických inscenačních a režijních postupů a významně ovlivnil i světové divadlo. Na konci roku 1888 byly zinscenovány vaudevilly *Medved*¹³⁵ a *Predloženijsje*¹³⁶ a slavily velký úspěch.¹³⁷ V roce 1889 po opětovném uvedení, ale tentokrát v Petrohradě v Alexandrijském divadle, sklidilo drama *Ivanov* nečekaný úspěch (P., XI./650). Další divadelní hra, *Lešij*¹³⁸, se však dočkala opačné reakce.¹³⁹ Dvě dramata - *Ivanov* (1888) a *Lešij* (1890), hry o nalomených lidech konce století a jejich bezmocných střetech s provinciálností ruského života, předjímaly jeho zralou dramaturgii.¹⁴⁰ Zde byla vykreslena složitá zákoutí lidské psychiky, znázorněn boj o smysl lidského života a pocity tragických životních deziluzí. Celkově obsahovaly první tři velké hry (*Platonov*, *Ivanov*, *Lešij*) prvky antického dramatu (vliv Sofokla), tedy v centru byla postava hlavního hrdiny, který si uvědomoval a soudil sám sebe a sám nad sebou vynášel rozsudek.¹⁴¹

Povídka *Skučnaja istorija* (S, VI./271-334) byla první povídkou napsanou po smrti bratra a řešila otázku smyslu života. Profesor, celý život se věnující vědě, cítí, že mu nezbyvá hodně času, najednou se nachází ve zvláštním stavu, způsobeném náhlou nemocí, kdy začíná pochybovat o své činnosti a jejím smyslu, tudíž i o smyslu

¹³⁵) podrobněji viz ČECHOV, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Sv. IX. Izdatel'stvo Chudožestvennoj literatury: Moskva, s. 675-676.

¹³⁶) viz tamtéž.

¹³⁷) viz JERMILOV, Vladimir: 1951. *Čechov 1860 - 1904*. Izdatel'stvo Molodaja gvardija. Dostupné na: <http://apchekhov.ru/books/item/f00/s00/z0000003/st035.shtml>, 9.2.2011.

¹³⁸) jsou domněnky, že tato komedie bude pak později předělána a hrána s názvem „Dača Vaňa“ 1899. Více viz ČECHOV, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Sv. IX. Izdatel'stvo Chudožestvennoj literatury: Moskva, s. 688-693.

¹³⁹) JERMILOV, Vladimir: 1951. *Čechov 1860 - 1904*. Izdatel'stvo Molodaja gvardija: Moskva. Dostupné na: <http://apchekhov.ru/books/item/f00/s00/z0000003/st035.shtml>, 9.2.2011.

¹⁴⁰) podrobněji viz ZADRAŽILOVÁ, Miluše: 1995. *Ruská literatura přelomu 19. a 20. století*, Univerzita Karlova: Praha, s. 32 - 33.

¹⁴¹) více viz KATAJEV, Vladimir: 1989. *Litěraturnyje svjazi Čechova*, Izdatel'stvo Moskovskogo universitěta: Moskva, s. 6. Dostupné na: <http://apchekhov.ru/books/item/f00/s00/z0000017/index.shtml>, 7.2.2011.

celého svého života. Uvědomí si absenci určité jednotící ideje ve svém životě, absenci Boha a vidí propast mezi sebou a lidmi, kteří jsou mu nejbližší. Najednou začne všechno vidět v jiném světle. Toto dílo bylo také polemikou s filozofií L. N. Tolstého¹⁴², jímž byl, podle slov samotného A. P. Čechova z roku 1894, ovlivněn po dobu 6, 7 let od roku 1887/1888.¹⁴³ Pod přímým vlivem L. N. Tolstého byly napsány příběhy jako: *Chorošije ljudi, Vstreča, Kazak, Pismo, Pari, Niščij, Stěp* aj. Po vymanění se z jeho vlivu vstoupil v polemiku s tolstojovstvím v povídkách *Skučnaja istorija, Ogni, Pripadok, Palata n. 6, Kryžovnik* aj..¹⁴⁴

Pravděpodobně uprostřed roku 1889 k A. P. Čechovovi došla odezva L. Tolstého o něm jako o „*přemýšlejícím spisovateli*“, což se stalo dalším podnětem k určité změně (cit. dle Turkov, 1987: 192-193). „*L. N. Tolstoj jako spisovatel - myslitel vytvářel a řešil prostřednictvím osudů svých hrdinů věčné filozofické problémy bytí, smyslu života, náboženství, smrti apod. a A. P. Čechov v osudech svých hrdinů odrážel problémy doby, generací, těch sociálních tříd, které zpodobňoval jako „letopisec“ své doby, směřující čtenáře k bytostně-lidskému, mravně-každodennímu podtextu znázorňovaného*“ (cit. dle Katajev, 1989:36). V březnu 1890 vyšla další sbírka povídek A. P. Čechova *Chmuryje ljudi*, obsahující výše uvedené povídky. V dopise bratrovi P. I. Čajkovského Modestu I. Čajkovskému (1850-1916)¹⁴⁵ o této sbírce psal: „... skládá se ze speciálně pochmurných, psychopatologických¹⁴⁶ studií...“ (Čechov, cit. dle P., XI./405).

Po absolvování soukromé „inspekční cesty“ do vyhnaneckých míst ostrova Sachalin v roce 1890¹⁴⁷ byla doba stručnosti a lehké parodie pryč. Autor v této době sám prožíval osobní a společenskou skepsi, vycházející především z kritického pohledu na přežívající lidské slabosti a neduhy a také z banality a pomíjivosti všedního dne – pokrytectví, přízemnosti, poníženosti, podlézavosti,

¹⁴²) viz TURKOV, Andrej: 1987. *A. P. Čechov i jeho vremja*. Izdatel'stvo Chudožestvennaja litěratūra: Moskva, s. 164-184.

¹⁴³) viz podkapitola 2.1.

¹⁴⁴) podrobněji viz KATAJEV, Vladimir: 1989. *Litěraturnyje svjazi Čechova*, Izdatel'stvo Moskovskogo universitěta. Moskva, s. 106-110. Dostupné na: <http://apchekhov.ru/books/item/f00/s00/z0000017/index.shtml>, 7.2.2011.

¹⁴⁵) viz ČECHOV, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Sv. XI. Izdatel'stvo Chudožestvennoj litěratūry: Moskva, s. 652.

¹⁴⁶) v oficiální vědě té doby tento termín znamenal – šílenství, choromyslnost. Psychopatologie tedy znamenala diagnózu: buď psychického onemocnění, nebo mezní stav mezi zdravím a nemocí – psychopatií (Dolženkov, 2003).

¹⁴⁷) podrobněji viz podkapitola 2.1.

omezenosti, chladnosti majetných vůči nemajetným.¹⁴⁸ Eseje *Iz Sibiri* z roku 1890, psané A. P. Čechovem během cesty na Sachalin, v sobě nesly jedny z nejtěžších dojmů.¹⁴⁹ Po návratu spisovatel psal „... rozladil jsem si nervy a dal si slovo víckrát na Sachalin nejezdít“ (Čechov, cit. dle Turkov, 1987: 206).

Povídky: *Baby*, *Duel'* v roce 1891 brzy po návratu nesly stopy pokračující polemiky s L. Tolstým o smyslu života. Nejpříznačněji v díle *Duel'*, kde proti sobě staví postavu radikálního darwinisty zoologa von Khorena a lehkomyšlného, hodného Lajevského. Tito dva hrdinové představují v podstatě dva přístupy, přírodovědecký a humanitní. Zdánlivě tak různé postavy měly však společný základ v hledání pravdy a vůle směřovat výše a dál.¹⁵⁰ A povídka *V ssylke* patří k dílům sachalinského cyklu, kde se řešily důležité otázky lidského bytí a vědomí (osudu, chápání štěstí a smyslu života). Zde jsou proti sobě postaveny dva životní přístupy, a to koncepce asketismu, projevující se v odmítnutí jakýchkoliv přání a nadějí, a koncepce víry ve štěstí, tužeb, naděje i v nejkritičtějších podmínkách a víry.¹⁵¹ Základní snahou A. P. Čechova nejen v tomto, ale i v dalších dílech bylo ukázat míru pravdy z pohledu každé postavy, a proto není autor na straně žádné z nich, naopak takto na rozdíl od L. Tolstého předkládá složitější otázky o osudu a lidském směřování. Ve výsledku A. P. Čechov dosahoval nikoliv jednostranného, ale harmonického znázornění světa a života (Katajev, 1989:45-48). Povídky jako: *Baby*, *Tri goda*, *Ariadna*, *Duel* reagovaly hlavně na doslov L.Tolstého k jeho „Kreutzerově sonátě“.¹⁵²

Mezi díla sachalinského cyklu můžeme zařadit hlavně výše zmiňovanou povídku *V ssylke*, *Sosedí*, *Palata n. 6*, *Strach*, *Rasskaz něizvestnogo čeloveka*, *Volod'a bolšoj*, *Volod'a maleňkij* aj.¹⁵³ Vidíme v nich různé polohy lidského života,

---

¹⁴⁸)více viz HRALA, Milan: 2007. *Ruská moderní literatura 1890 – 2000*. Nakladatelství Karolinum: Praha, s. 112 - 115.

¹⁴⁹) viz TURKOV, Andrej: 1987. *A. P. Čechov i jeho vremja*. Izdatel'stvo Chudožestvennaja litěratúra: Moskva, s. 208.

¹⁵⁰) viz ČECHOV, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Sv. VI. Izdatel'stvo Chudožestvennoj litěratúry: Moskva, s. 379-491.

¹⁵¹) viz KATAJEV, Vladimir: 1989. *Litěraturnyje svjazi Čechova*, Izdatel'stvo Moskovskogo universitěta: Moskva, s. 43-46. Dostupné na: <http://apchekhov.ru/books/item/f00/s00/z0000017/index.shtml>, 7.2.2011.

¹⁵²) více viz KATAJEV, Vladimir: 1989. *Litěraturnyje svjazi Čechova*, Izdatel'stvo Moskovskogo universitěta: Moskva, s. 48-56. Dostupné na: <http://apchekhov.ru/books/item/f00/s00/z0000017/index.shtml>, 7.2.2011.

¹⁵³) podrobněji viz ČECHOV, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Sv. VII. Izdatel'stvo Chudožestvennoj litěratúry: Moskva, s. 5-288.

tužeb, strachů, povah, hledání smyslu, nutnosti lidské svobody, optimismu, víry, lásky a naděje při neúprosné pomíjivosti a krutosti života.

Na přelom 19. a začátek 20. století spadá poslední, třetí, zralé období tvorby A. P. Čechova spojené s psaním dalších povídek a s inscenacemi jeho dramatických děl.

V roce 1894 bylo publikováno dílo, které se vymyká celé spisovatelově tvorbě, próza vědecko-publicistického rázu koncipovaná jako naučný cestopis, a to *Ostrov Sachalin*. Autor se zde „pokusil v jednom tvůrčím gestu odstraňovat z cesty úločky bývalé víry, nelítostně rozbít všechna schémata a apriorní představy smyslově konkrétním detailem, ironií, sarkasmem, současně však vytvořit pozitivní model vědeckého bádání, umělecky přesvědčivý obraz sachalinských vypovězenců a ukázat na nutnost praktických reforem vězeňského systému“ (cit. dle Pospíšil, 2005: 102). Projevovala se zde vícežánrovost (polygeneričnost) coby důsledek významového zatížení s prvky skeptické eseje se silným metatextovým navazováním, zejména na F. M. Dostojevského, jakož i návaznost na literaturu naučnou a literaturu faktu, přičemž už to není jenom metoda „odhalování“. Tato polygeneričnost vypovídá o autorově neustálé potřebě hledání a o jeho pocitech nejistoty.¹⁵⁴

Co se týče další spisovately povídkové tvorby, byly to především *Černyj monach* (o snaze člověka vymanit se z obyčejného, rutinního života), *Skripka Rotšilda* (o neschopnosti lidí žít spolu bez nenávisti a zloby, čímž však způsobují jenom ztráty a škody, čekající na smrt jako na vysvobození), nejoblíbenější povídka A. P. Čechova *Student* (o neustále spojitosti minulosti s přítomností, kdy pravda a krása se jeví hlavním cílem lidského života), *Učitel' slovesnosti* (o vratkosti štěstí a rozporuplnosti jeho chápání), *Rasskaz staršego sadovoda* (o nutnosti věřit, ale věřit v člověka jako takového), *Tri goda* (o neschopnosti lidí něco změnit z pouhého zvyku) aj.¹⁵⁵

V roce 1895 se A. P. Čechov poprvé osobně seznámil s L. Tolstým a od té doby jejich přátelský svazek trval i nadále. Opět bychom tu mohli potrhnout řešení

¹⁵⁴) viz ZADRAŽILOVÁ, Miluše: 1995. *Ruská literatura přelomu 19. a 20. století*, Univerzita Karlova: Praha, s. 30 - 33.

¹⁵⁵) viz ČECHOV, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Sv. VII. Izdatel'stvo Chudožestvennoj literatury: Moskva, s. 288-419.

„věčných otázek“ v rámci polemiky s L. Tolstým a zobrazení dobového života ruské společnosti s jejími problémy v této pro ruské dějiny velice dramatické době např. v příbězích: *Ubijstvo* (o víře v Boha, kdy každý k ní dospívá jinak), *Dom s mezoninom* (o potřebě lidí konat, o společném úkolu vědy a umění v nalezení pravdy a smyslu života), *Moja žizň/Novaja dača* (o vztahu rolníků k pánům, kdy i přese všechno počáteční nepochopení obou tříd se objeví naděje, že pokud se lidé budou snažit dělat pomalé kroky, nic nebude zbytečné), *Mužiki/V ovrage/V rodnom kraju/Na podvod'e* (kde se snaží ukázat, že i takový obyčejný, negramotný a hrubý mužik je také člověk, je však uštván nastavenými společenskými podmínkami), *Čelovek v futljare* (o strachu lidí před lidmi a životem), *Kryžovnik* (o pasivitě lidí, kteří již neumějí a nechtějí konat tolik potřebné dobro), *O ljubvi* (jež se jeví velikým tajemstvím, které se neomezuje jen v mezích štěstí a neštěstí), *Lonyč* (o lenosti lidí, kteří by mohli vykonat pro blaho lidí neskutečně mnoho), *Slučaj iz praktiki* (o osamělých lidech, kteří vidí demony tam, kde nejsou), *Dušečka* (o lidech, kteří žijí cizími životy, nemajíce přitom žádný osobní charakter), *Archijerej* (o pomíjivosti lidského života), *Dama s sobačkoj* (o složitosti učinit rozhodující krok a najít to správné řešení) aj.¹⁵⁶

Něvesta z roku 1903 byla poslední povídkou A. P. Čechova, v níž se nejvíce odrazil pocit stejný jako v dílech *Dama s sobačkoj*, *Višňovyj sad*, tak jako ostatně i ve všech dílech spisovatelova závěrečného období, a to předtucha lepšího života v budoucnosti, který ale bude stát ještě nemalé úsilí (Turkov, 1987:521-522). Traktování *Něvesty* (S, VIII./482-505) zůstává záhadou pro každou generaci čtenářů. A. P. Čechov vždycky věřil a prosazoval neúnavný pokrok, čin, svobodu a vyzýval k neustálému hledání víry, krásy, smyslu života a víru v lepší budoucí život.¹⁵⁷ V rámci takového úhlu pohledu bylo základní myšlenkou této povídky volání po ději a odmítnutí nečinně plynoucího života, přičemž by lidé měli být svobodnější a nebát se vystoupit proti starým pravidlům. Jakýkoliv nový život, nová cesta se podle něho nemůže obejít bez ztrát a pocitu osamělosti, neurčitosti ve správnosti zvoleného řešení. Látková výměna v přírodě i v životě lidí je podle něj stejně nutná a přirozená.

---

¹⁵⁶) viz ČECHOV, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Sv. VIII. Izdatelstvo Chudožestvennoj literatury: Moskva, s. 5-482.

¹⁵⁷) viz podkapitola 2.1.

Teprve v inscenaci Moskevského uměleckého divadla V. I. Němiroviče-Dančenka a Konstantina S. Stanislavského (1863-1938)¹⁵⁸ v roce 1898 měla nevídaný úspěch hra A. P. Čechova *Čajka* a odstartovala popularitu spisovatele jako dramatického autora.¹⁵⁹ Od této doby výše uvedení zakladatelé Uměleckého divadla v Moskvě žádali spisovatele o další nové hry pro své divadlo. Úspěch *Čajki* v podstatě potvrdil kvalitu a schopnost tohoto divadla se v uměleckém světě uplatnit, proto je také dodnes v názvu divadla uvedeno i jméno A. P. Čechova.¹⁶⁰ Kulminační období spisovatelovy tvorby bylo spojeno s divadelními hrami určenými výhradně pro toto divadlo. Patřily mezi ně *Ďad'a Vaňa*, *Tri sestry*, *Višňovyj sad*.¹⁶¹ „Ve svém souhrnu tvoří vlastně ucelený domácí repertoár, jenž naprosto organicky vplývá do modernistické repertoárové skladby předních ruských scén, uvádějících hry Ibsenovy¹⁶², Maeterlinckovy, Strindbergovy aj.“ (cit. dle Zadražilová, 1995: 33).

I v těchto čtyřech dramatech (*Čajka*, *Ďad'a Vaňa*, *Tri sestry*, *Višňovyj sad*) můžeme najít prvky antického divadla, z nichž můžeme podtrhnout přítomnost neviditelných, mimojevištních postav, přítomnost funkce zvěstovatele, prvku choru, umění nečekaných zvrátů, princip tragické ironie, ale na rozdíl od autorových prvních děl (*Platonov*, *Ivanov*, *Lešij*) zde chybělo určení hlavního hrdiny.¹⁶³

Základním tématem komedie *Čajka* (P, XII./426-482) bylo téma mládí a vzpoury, v první verzi dokonce chyběla postava Niny Zarečné, zdánlivě se jeví jako protipól Trepleva.¹⁶⁴ Záměrem této hry bylo uvědomit si, jak se obraz myslí a skutky jednotlivých postav mohou stát článkem v řetězu společných neštěstí

---

¹⁵⁸) pravé příjmení bylo Aleksejev. Dostupné na: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc1p/45198>, 10.2.2010.

¹⁵⁹) viz podkapitola 2.1.

¹⁶⁰) podrobněji viz MCH. im. A. P. Čechova, Istorija. Dostupné na: <http://www.mxat.ru/history/>, 10.2.2011.

¹⁶¹) viz ČECHOV, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Sv. IX. Izdatěl'stvo Chudožestvennoj literatury: Moskva, s. 426-665.

¹⁶²) zajímavostí je, že tohoto norského spisovatele, Henrika Johanna Ibsena (1828-1906) A. P. Čechov nepovažoval za dramatika. Viz STANISLAVSKIJ, Konstantin S.: 1962. A. P. Čechov v Moskevském uměleckém divadle. In: KŘEMENÁK, Bořivoj – PILAŘ, Zdeněk – DOLANSKÁ, Věra: *Setkání s Čechovem*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění: Praha, 182.

¹⁶³) více viz KATAJEV, Vladimir: 1989. *Litěraturnyje svjazi Čechova*, Izdatěl'stvo Moskovskogo universitěta: Moskva, s. 109-112. Dostupné na: <http://apchekhov.ru/books/item/f00/s00/z0000017/index.shtml>, 7.2.2011.

¹⁶⁴) podrobněji viz KATAJEV, Vladimir: 1989. *Litěraturnyje svjazi Čechova*, Izdatěl'stvo Moskovskogo universitěta: Moskva, s. 115-136. Dostupné na: <http://apchekhov.ru/books/item/f00/s00/z0000017/index.shtml>, 7.2.2011.

(Katajev, 1989:122). Slova Niny: „*Uměj si nést svůj kříž a věř*“ jsou dalším poselstvím hry, ale nikoliv ve smyslu religiózním, nýbrž obecném (Čechov, cit. dle S, IX./479).

Ve hře *Ďad'a Vaňa* (S, IX./482-533) byla přítomna témata sebeklamu a relativity chápání lidské normality a bláznivosti, hlavně však téma ničivého působení nečinnosti. Téma lidské osamělosti, izolovanosti, dezorientace a složitosti mezilidských vztahů člověka v životě byla velice znatelně přítomná ve hře *Tri sestry* (P, XII./533-602). V obou těchto dílech bychom mohli vypátrat vliv filozofa Friedricha Nietzscheho (1844-1900)¹⁶⁵, a to v zobrazení dvou principů umění, apollinského (Serebrjakov/sestry Irina, Olga, Máša, Andrej) a dionýského (Astrov, Vojnickij/Nataša, Veršinín, Tuzenbach, Soljonyj), přičemž dionýský princip vždycky svým způsobem vítězil nad prvním.¹⁶⁶

Komedie *Višňovyj sad* (S, IX./607-665), napsaná v roce 1903, byla poslední a jedinou divadelní hrou v podání MČHT, na jejíž premiéře v roce 1904 byl A. P. Čechov osobně přítomen (Stanislavskij, 1962:201). V hlavních dílech spisovatele všudypřítomné zobrazení principu skryté pospolitosti mezi hrdiny, zcela pohlcenými svou vlastní pravdou, bylo v této hře přítomné nejdůsledněji, v důsledku čehož zůstane nepovšimnut hynoucí sad a láska Lopachina k Raněvské.¹⁶⁷ Téma zániku šlechtických sídel pod vlivem nově zrozené třídy měšťáků, bývalých nevolníků, je velice symbolické. „*Překrásný sad, na pozadí kterého jsou zobrazeni hrdinové, jako obvykle u Čechova nechápající průběh života nebo chápající ho omezeně, je spojen s osudy několika generací – minulé, přítomné a budoucí. Situace ze života jednotlivých lidí je vnitřně paralelní k situaci života země*“ (cit. dle Katajev, 1989:156). Předtucha brzkých změn zde byla vyjádřena stejně silně jako v povídce *Něvesta*. A. P. Čechov jako vždy nestál na straně žádné své postavy, jenom prostřednictvím svých hrdinů ukazoval možné polohy pravdy. Skoncování se starým životem (zapomenutím Firse doma), tj. odjezdem jak Gajeva, Lopachina, tak i Ani a Ljubov Raněvské směrem k novému životu potvrzovalo všeobecnou pravdu o nezbytném

¹⁶⁵) viz Friedrich Nietzsche. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/826/%D0%9D%D0%98%D0%A6%D0%A8%D0%95, 10.2.2011.

¹⁶⁶) viz MASLOVA, Jevgenije: 2008. *Ničševskij sloj v pjesach A. P. Čechova „Ďad'a Vaňa“ i „Tri sestry“*. Dissertacija na soiskanije učjonoj stěpeni kandidata filologičeskich nauk. Tjumeň. Dostupné na: <http://www.tnlib.ru/DbFileHandler.axd?1617>, 10.11.2011.

¹⁶⁷) více viz KATAJEV, Vladimir: 1989. *Litěraturnyje svjazi Čechova*, Izdatělstvo Moskovskogo universitěta: Moskva, s. 148-168. Dostupné na: <http://apchekhov.ru/books/item/f00/s00/z0000017/index.shtml>, 7.2.2011.

konci všeho. V závěru však zněl optimistický tón: „...*musíme pracovat, pomáhat všemi silami těm, kdo hledá pravdu*“ (Čechov, cit. dle Katajev: 1989:127).

Počáteční nepochopení her publikem bylo způsobeno pomalou dějovou plynulostí, slabou zápletkou, skrytým dramatickým napětím, důrazem na detail, patetickými monology jednotlivých protagonistů, nečetnými dialogickými projevy. Příznačná byla všeprostopující lyričnost smíšená s fraškou; typickými projevy jeho děl je neustálé očekávání něčeho (např. *Tri sestry, Čajka*), bezmocnost, zkostnatělost hrdinů (např. *Višňovyj sad, Ďad'a Vaňa*), neschopnost odhodlat se k ději a slyšet potřeby toho druhého. Po obsahové stránce se před námi otevírá konflikt starého, kulturního, krásného života a nové doby, na kterou hrdinové nebyli schopni adekvátně reagovat. Neschopnost domluvit se je patrná v dialozích, které připomínaly v mírnější podobě modernu, ve vyostřené pak postmodernu, neboť repliky jsou na pozadí celkově chmurné situace alogické. Patetické monology jsou zase smíšeny s prvky jarmarečních představení.¹⁶⁸ Divák byl v každé hře uveden do klidného, každodenního života hrdinů, který se v určité chvíli přetrhl a začal se najednou řešit, ale svým osobitým, nenápadným způsobem. Hra končila stejně nečekaně, jak začínala, a to návratem do obvyklé plynoucího času po náhlém odjezdu, smrti, avšak s určitou vnitřní nalomeností hrdinů. Tragičnost a pocit nezměnitelnosti životního toku dopadal na diváky těžkým dojmem, pokud ovšem pozorně sledovali děj. „*Spisovatel destrukoval zevnitř klasickou strukturu dramatu nápadnou fragmentarizací celku do sledu epizod s impresionistickým základem, symbolistickou mluvou a podtextem*“ (cit. dle Zadražilová, 1995: 33).

A. P. Čechov byl často přítomen na zkouškách a uděloval rady.¹⁶⁹ Časté byly hádky s herci a režiséry ohledně hereckých výkonů a scénické výpravy, a proto i výsledek hry byl pro dobovou společnost tolik netypický. Všechny hry A. P. Čechova vycházely z kulturní atmosféry přelomu století, autor z nich vyloučil nadměrnou teatrálnost a dobové divadelní konvence, čímž poskytl svým postavám dostatečný prostor pro psychologickou motivaci a dodal příběhům symbolický a nadčasový obsah, který neztratil svou sílu a obecnou platnost ani dnes (Milička, 2002: 86). Základním požadavkem bylo pro A. P. Čechova zobrazení pravdy

---

¹⁶⁸) více viz HRALA, Milan: 2007. *Ruská moderní literatura 1890 – 2000*. Nakladatelství Karolinum: Praha, s. 114 - 115.

¹⁶⁹) podrobněji viz ČECHOV, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Sv. XII. Pisma. Izdatělstvo Chudožestvennoj litěraty: Moskva, s. 104-523.

a reality, což může dosvědčit dopis O. L. Knipperové z roku 1900: „*Strádání je potřeba vyjadřovat tak, jak se vyjadřuje v životě, tj. ne pomocí nohou a rukou, ale tónem, pohledem: ne gestikulací, ale grácií. Jemné duševní pohyby, příznačné pro inteligentní lidí i navenek, je třeba zobrazovat jemně. Řeknete: prostředí jeviště. Žádné prostředí nepřipouští lež*“ (Čechov, cit. dle P., XII./348).

Poselství A. P. Čechova napříč celou jeho tvorbou bychom mohli shrnout citátem spisovatele z roku 1903: „*Nebojte se, Bůh je milostiv, po zimě, i té nesurovější, vždycky bývá jaro*“ (Čechov, cit. dle P., XII./479).

2.3 Prostředí

„...*Z našeho mlčení, z neserióznosti a nudnosti našich debat neobviňuj ani sebe, ani mě, ale obviňuj, jak říká kritika, „dobu“, obviňuj klima, prostředí, co chceš a ponechej těmto okolnostem vlastní osudový, neúprosný průběh, doufaje v lepší budoucnost...*“¹⁷⁰ (Čechov, cit. dle P., XII./114).

A. P. Čechov patřil k předním ruským a světovým spisovatelům, tvořícím ve velice komplikovaném období ruských dějin. Postavení A. P. Čechova v literární teorii bylo a je nejednoznačné a rozporuplné. Kromě toho, že byl A. P. Čechov velkou osobností ruského impresionistického dramatu, je také znám svými mistrnými humornými, psychologickými, ironickými příběhy, vaudevilly, novelami, povídkami a také jedním vědecko-publicistickým dílem. K odkazu A. P. Čechova se vracela, především však na něj navazovala celá plejáda ruských modernistických autorů. Dodnes je jeho postavení na poli ruské literatury jakýmsi spojujícím můstkem mezi klasickou ruskou literaturou a modernou. My se však nyní zaměříme podrobněji na společenské nálady panující především v domácím prostředí za života A. P. Čechova, neboť ty utvářely charakter a formovaly životní filozofii spisovatele.

Vláda cara Mikuláše I. (1825 – 1855)¹⁷¹, „anděla míru a pořádku“ byla zahájena potlačením postání děkabristů, které bylo prvním projevem radikalizace

---

¹⁷⁰) přeloženo autorem této práce. Originál: „...*В нашем молчании, в несерьезности и в неинтересности наших бесед не обвиняй ни себя, ни меня, а обвиняй, как говорит критика, „эпоху“, обвиняй климат, пространство, что хочешь, и предоставь обстоятельства их собственному роковому, неумолимому течению, уповая на лучшее будущее...*“.

¹⁷¹) viz Nikolaj I. Dostupné na: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/biograf2/9344>, 11.02.2011.

vyšších kruhů v důsledku nespokojenosti se stavem života ve společnosti. Názory, chování a požadavky Mikuláše I. prozrazovaly více vojáka než cara. Lpění na samoděržaví, nenávisť ke vzdělání¹⁷², antisemitismus, neustálá kontrola, cenzura, dohled reorganizované tajné policie, zřízení III. oddělení soukromé kanceláře a neustálé války (rusko - turecká, krymská válka, války za udržení pořádku mezi porobenými národy a proti permanentním rolnickým bouřím) to dosvědčovaly. Na druhou stranu však ekonomická moc státu nestagnovala, docházelo k rozvoji zemědělské výroby, objevovaly se textilní manufaktury.¹⁷³

Spisovatelé na neúspěchy carské politiky reagovali silící kritikou systému. Již v první polovině 19. století se zformovala literární a estetická kritika a došlo k tomu, že politika se začala dostávat i do literárních děl. Inteligence se rozdělila na dva tábory - slavjanofily a západníky. Vedle těchto hlavních proudů existovaly i jiné, vedlejší skupiny a názorové proudy narodníků, počvenníků, panrusistů, panslavistů a nespočet tajných radikálních politických organizací, např. petraševců apod. Právě v této době se začala projevovat určitá literární emancipace.¹⁷⁴

Počátek vlády „cara osvoboditele“ Alexandra II. (1855–1881)¹⁷⁵ přebírajícího vnitřně se rozkládající a na poli mezinárodním upadající carskou říši vyčerpanou Krymskou válkou (1853–1856)¹⁷⁶, kterou musel vést po smrti Mikuláše I. a kterou nakonec prohrál, přivedly nového cara k vědomí nevyhnutelnosti reform. Tolik očekávané zrušení nevolnictví, kdy se ve výsledku změnila jenom vnější podoba, ale obsah zůstal stejný, však záhy vyústily v další rolnická povstání. Moc byrokratického aparátu a šlechtické samosprávy byla posílena na úkor zrušení řady nařízení diskriminujících univerzity, tisk i literaturu. Novinkou bylo např. zřízení zemstev, reformy soudnictví, nové právní předpisy, povinnost všeobecné branné povinnosti aj. Alexandr II. však zůstal v polovině cesty za uzdravením říše.

---

¹⁷²) o Moskevské univerzitě mluvil jako o „vlčím doupěti“ (Švankmajer, 2008:243).

¹⁷³) viz ŠVANKMAJER, Milan: 2008. *Dějiny Ruska*. Nakladatelství Lidové noviny: Praha, s. 229 – 257.

¹⁷⁴) viz HRALA, Milan: 2007. *Ruská moderní literatura 1890 – 2000*. Nakladatelství Karolinum: Praha, s. 117 - 151.

¹⁷⁵) viz Alexandr II. Dostupné na: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/es/4298/%D0%90%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%80>, 11.02.2011.

¹⁷⁶) viz Krymskaja vojna. Dostupné na: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/es/80003/%D0%9A%D0%A0%D0%AB%D0%9C%D0%A1%D0%9A%D0%90%D0%AF>, 11.02.2011.

Polovičatost, nedokonalost reform, které posílily moc a úlohu byrokratického aparátu, byly příčinou vzniku prvních tajných spolků. První neúspěšný atentát v roce 1866 zahájil nejen sérii dalších útoků,¹⁷⁷ a to v roce 1867, 1879, 1880, ale přispěl i k carově očekávané rezignaci na liberální zásady a k výměně liberálních politiků za politiky starého ražení.¹⁷⁸

Takováto zpátečnická vládní politika neumožňovala nově rostoucí generaci 60. a 70. let plně se rozvinout. Literární život 60./70. let však právě v tomto období dosahoval nebývalého rozkvětu zásluhou I. Turgeněva, M. Saltykova-Šcedrina, L. Tolstého, F. Dostojevského, A. Ostrovského aj.¹⁷⁹ Nejrozšířenějším literárním žánrem byl román.¹⁸⁰

Masovou ideologií raznočinského kruhu, ovlivňující literaturu a veřejný život inteligence, studentstva, opozičně naladěných ke vztahu k samoděržavně-nevolnickému režimu se stávalo na konci 60. a začátku 70. let narodnictví¹⁸¹. Ve společnosti převládaly pocity světové krize, „nečistého svědomí“, propagace teorií „malých činů“, spory o osud lidu, znovuzrození idealistické filozofie a náboženského myšlení. V literatuře se projevovala publicističnost a vznik nových literárních žánrů a směrů (romantické a naturalistické tendence v interakci k realismu) především v rozvoji eseje, črty, povídky a románu, ale i v celkovém rozvoji dramatu, poezie a prózy. Mezi literáty narodnického směru patřil především Gleb I. Uspenský (1843—1902)¹⁸² postupující od revolučně-demokratických názorů k narodnickým (ve svých dílech řešil problémy křesťanství, národa a inteligence). Tragický pohled na svět prezentoval V. M. Garšin, který ve svých dílech řešil problémy zla a dobra, tedy filozofická témata. V. Korolenko byl představitelem společensko-publicistické činnosti. V jeho dílech bychom našli celou

¹⁷⁷) viz Alexandr II. Dostupné na: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/es/4298/%D0%90%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%80>, 11.02.2011.

¹⁷⁸) ŠVANKMAJER, Milan: 2008. *Dějiny Ruska*. Nakladatelství Lidové noviny: Praha, s. 229 – 356.

¹⁷⁹) viz HRALA, Milan: 2007. *Ruská moderní literatura 1890 – 2000*. Nakladatelství Karolinum: Praha, s. 117 - 151.

¹⁸⁰) viz tamtéž.

¹⁸¹) podrobněji viz Narodničestvo. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/2780/%D0%9D%D0%90%D0%A0%D0%9E%D0%94%D0%9D%D0%98%D0%A7%D0%95%D0%A1%D0%A2%D0%92%D0%9E, 10.02.2011.

¹⁸²) viz Gleb I. Uspenskij. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_literature/4675/%D0%A3%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9, 11.2.2011.

plejádu hledačů pravdy, snílků, revolucionářů. N. Leskov pak přichází s ideální koncepcí lidu, pravověrců a s prosazováním žánru skazu.¹⁸³

Období, kdy autor ukončil studium na gymnáziu (1879) a konec jeho univerzitních studií v Moskvě (1884) připadlo na dobu svérázných vrcholů reakčního ovzduší (Turkov, 1987:7). Po úspěšném atentátu na cara, provedeném atentátníkem z kruhu teroristické organizace Národní vůle, Alexandr II. 1. března 1881 zemřel. Nový car Alexandr III. (1881 – 1894)¹⁸⁴, pronásledovaný vidinou mrtvého otce, byl rozhodnut skoncovat s pozůstatkem liberalismu a vládl vojenskou disciplínou ve shodě s heslem „pravoslaví, samoděržaví, národ“. V mezinárodní politice nový car přesunul pozornost z Evropy do Asie. Ve své říši zavedl opatření o ochraně státního pořádku a veřejného klidu, posílil moc gubernátorů, zřídil soudy „zvláštního konsorcia“ a pokračoval v antisemitské linii svého děda Mikuláše I., k němuž byl přirovnáván.¹⁸⁵

Doba posledních dvou let Čechovových lékařských studií, tj. léta 1883 – 1884, byla ve znamení tvrdého pronásledování tisku, kdy se vrcholem stalo zastavení činnosti předního orgánu demokratického tisku, časopisu *Otěčestvennyje zapiski* vedeného Saltykovem-Ščedrinem (Turkov, 1987:8). To, že A. P. Čechov začínal právě nenáročným žánrem scének, črt, povídek apod. a psal do humoristických časopisů, vypovídalo o jediné možnosti psát pravdivě a otevřeně pouze pod rouškou lehkého humoru. Ve vzpomínkách fejetonisty Alexandra V. Amfitěatrova (1862–1923)¹⁸⁶ na 80. léta se můžeme dočíst toto: „*Byl to žertovný tón doby, tvářící se, že je jí velice veselo... Špatně-li, nebo dobře-li, všichni vtipkovali, „hra rozumu“ byla v módě*“ (Amfitěatrov A., cit. dle Katajev: 1989, 18). Právě N. A.

---

¹⁸³) BUŠKANĚC, Lija: 2007. *Istorija ruskoj literatury vtoroj poloviny XIX veka*. Kazanskij gosudarstvennyj universitet: Kazaň, s. 3-4. Dostupné na: <http://www.ksu.ru/f10/publications/2007/l4.pdf>, 11.02.2011.

¹⁸⁴) viz Alexandr III. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/russian_history/171/%D0%90%D0%9B%D0%95%D0%9A%D0%A1%D0%90%D0%9D%D0%94%D0%A0, 12.02.2011.

¹⁸⁵) viz ŠVANKMAJER, Milan: 2008. *Dějiny Ruska*. Nakladatelství Lidové noviny: Praha, s. 277 – 279 ; ROMANĚNKO, Viktor: 1962. *Čechov i nauka*. Charkovskoje knižnoje izdatelstvo: Charkov, II. Dostupné na: <http://apchekhov.ru/books/item/f00/s00/z0000015/st001.shtml>, 13.02.2011.

¹⁸⁶) viz Alexandr V. Amfitěatrov. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_literature/229/%D0%90%D0%BC%D1%84%D0%B8%D1%82%D0%B5%D0%B0%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%B2, 11.02.2011.

Lejkin byl znám svou schopností cenzuru obejít a jeho časopis *Oskolki* byl ve své době ve společnosti nejoblíbenější a nejdemokratičtější.¹⁸⁷

Pokud se však zaměříme na prostředí lékařské fakulty Moskevské univerzity v letech, kdy ji A. P. Čechov navštěvoval, tj. 1879 - 1884, uvidíme zcela jiný obrázek. Na univerzitě tehdy přednášela celá plejáda pokrokových vědců, mezi nejvýznamnější patřili např. děkan fakulty, vynikající chirurg Nikolaj V. Sklifosofskij (1836-1904)¹⁸⁸, proslulí kliničtí terapeuti Grigorij I. Zacharjin (1829 - 1897/98)¹⁸⁹ a Alexej A. Ostroumov (1844/45 – 1908),¹⁹⁰ známý profesor gynekolog Vladimír F. Sněgirjov (1847 — 1916),¹⁹¹ profesor patologie Alexandr B. Focht (1848-1930),¹⁹² evropská autorita v oboru histologie, mikroskopického složení nervní soustavy Alexandr I. Babuchin (1835 – 91),¹⁹³ zakladatel ruské a tzv. moskevské neurologické školy Alexej J. Koževnikov (1836 – 1902),¹⁹⁴ významný ruský hygienik, jeden ze zakladatelů ruského veřejného lékařství Fjodor F. Erisman (1842-1915)¹⁹⁵.¹⁹⁶ A. P. Čechov měl v oblibě obzvlášť lekce klinického terapeuta G. I. Zacharjina, o čemž svědčí jeho výrok: „*Ze spisovatelů dávám přednost Tolstému, z lékařů – Zacharjinovi*“ (Čechov, cit. dle Romaněnko :1962) a F. F. Erismana.¹⁹⁷ Spisovatel jakožto praktikující lékař sledoval vědecké publikace i jiných známých klinických

---

¹⁸⁷) ZAHŘÁDKA, Miroslav: 2005. Čechov a Lejkin. In: *Jak čteme ruské klasiky, sborník z konference věnované 100. výročí úmrtí A. P. Čechova*. Národní knihovna ČR: Praha, s. 149 – 152.

¹⁸⁸) viz Sklifosofskij. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/russian_history/71111/%D0%A1%D0%9A%D0%9B%D0%98%D0%A4%D0%9E%D0%A1%D0%9E%D0%92%D0%A1%D0%9A%D0%98%D0%99, 19.2.2011.

¹⁸⁹) viz Zacharjin. Dostupné na: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc1p/18430>, 13.2.2011.

¹⁹⁰) viz Ostroumov. Dostupné na: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc1p/35010>, 13.2.2011.

¹⁹¹) viz Sněgirjov. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_biography/114494/%D0%A1%D0%BD%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D1%80%D0%B5%D0%B2, 15.02.2011.

¹⁹²) viz Focht. Dostupné na: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc3p/311110>, 16.02.2011.

¹⁹³) viz Babuchin. Dostupné na: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/biograf2/875>, 17.02.2011.

¹⁹⁴) viz Koževnikov. Dostupné na: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc1p/23098>, 16.02.2011.

¹⁹⁵) viz Erisman. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/russian_history/9144/%D0%AD%D0%A0%D0%98%D0%A1%D0%9C%D0%90%D0%9D, 17.02.2011.

¹⁹⁶) viz ROMANĚNKO, Viktor: 1962. *Čechov i nauka*. Charkovskoje knižnoje izdatělstvo: Charkov, I. Dostupné na: <http://apchekhov.ru/books/item/f00/s00/z0000015/st001.shtml>, 13.02.2011.

¹⁹⁷) viz tamtéž.

terapeutů a psychiatrů, histologů, chirurgů apod.: Sergeje P. Botkina (1832-1889),¹⁹⁸ Alexeje A. Dobroslavina (1842-89),¹⁹⁹ Nikolaje I. Pirogova (1810-1881)²⁰⁰ aj.²⁰¹

80. léta 19. století byla často nazývána „dobou bezčasí“, „bezhrdinskou dobou“, „dobou „malých činů“, „soumraku“. Země žila v atmosféře represí, udávání, špehování. Všude byl cítit ideový rozklad a rozčarování z předešlých ideálů, dané krachem narodnické ideologie, „společná idea“ byla ztracena. Toto období nepřineslo do literárního umění téměř nic nového. Masovost literatury si žádala lehká témata.²⁰² V literatuře se spisovatelé této doby označovali za „osmdesátníky“ a tvořili díla plná zklamání, pesimismu, nevíry v možnost obnovy, díla přeplněná tématy a motivy klasiků s oblíbenými typy „ponižených a uražených“, „zbytečných lidí“, uvědomělých prostitutek, nešťastných „chudých úředníků“, s hrdiny reflektujícími depresivní stav společnosti apod. (Sozina, 2006, 1). Do této dílny patřili např. Vladimír A. Tichonov (1857—1914)²⁰³, Korolenko, Ščeglov, Barancevič, M. N. Albov a i. A. P. Čechov, který v hodnocení této doby zařadil sám sebe do stejné řady. Rozdílnost v kvalitě a způsobu uvedení dané problematiky, tj. stavu společnosti v 80. letech v dílech A. P. Čechova byl však naprosto odlišný. Na rozdíl od děl výše uvedených spisovatelů „člověk v podání A. P. Čechova byl nestálý a těžce uchopitelný: jakákoliv konzervace a uvíznutí postavy na jakékoliv ideji v případě A. P. Čechova znamená již příšlou nebo rychlou duchovní smrt. ... Postup A. P. Čechova je pohybem exteriorizace a výstupu za hranice zkušenosti „osmdesátníků“.²⁰⁴ hrdinové jinak cítili časovost,

¹⁹⁸⁾ viz Botkin. Dostupné na: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/bse/70762/%D0%91%D0%BE%D1%82%D0%BA%D0%B8%D0%BD>, 15.02.2010.

¹⁹⁹⁾ viz Dobroslavin. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/russian_history/2392/%D0%94%D0%9E%D0%91%D0%A0%D0%9E%D0%A1%D0%9B%D0%90%D0%92%D0%98%D0%9D, 13.02.2011.

²⁰⁰⁾ viz Pirogov. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/russian_history/5924/%D0%9F%D0%98%D0%A0%D0%9E%D0%93%D0%9E%D0%92, 13.02.2011.

²⁰¹⁾ viz ROMANĚNKO, Viktor: 1962. *Čechov i nauka*. Charkovskoje knižnoje izdatěl'stvo: Charkov, I. Dostupné na: <http://apchekhov.ru/books/item/f00/s00/z0000015/st001.shtml>, 13.02.2011.

²⁰²⁾ podrobněji viz KRASIKOVA, J. V.: 2005?. *Obščaja charakteristika mirovzzrenija i tvorčestva Čechova*. Glava 1. Dostupné na: <http://nccur.lib.nccu.edu.tw/bitstream/140.119/33301/5/54001205.pdf>, 11.02.2011.

²⁰³⁾ viz Vladimir A. Tichonov. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_literature/4554/%D0%A2%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B2, 12.2.2011.

²⁰⁴⁾ viz SOZINA, E.K.: 2006. O „syrosti vodostočnych trub“: filosofsko-antropologičeskoje izmerenije tvorčestva Čechova v kontěkstě pokolenija vosmiděsjatnikov. In: SILANT'JEV, I. V. : *Kritika i*

uvědomující si rozdíl mezi tehdy a nyní; lidské slabosti a nedokonalosti spisovatel nevnímal jako vady a neprezentoval je tak. Účelem postav nesoucích prvky pesimismu bylo uvědomění si přes tuto náladu svůj stav, čímž se otevíral rozdíl mezi „tehdy - stále“ a „nyní“ a postavě se poskytoval prostor pro sebe pochopení a přehodnocení svého bytí.²⁰⁵

Ruská společnost ve druhé polovině 19. stol. byla uchváćena teoriemi lidské biologické degenerace, evolucionismem, teorií „nervů“ a dobového „nervního věku“, psychopatologií a psychopaty zejména v důsledku ostře sledovaného vyšetřování vraždy třináctileté dívky v roce 1883, v souvislosti s níž se objevilo slovo psychopat. Téma psychopatologie začalo být zpracováváno spoustou spisovatelů. A. P. Čechov se také inspiroval tímto tématem a slovo psychopat se objevovalo např. v jeho dílech *Psychopaty, Tina, Poceluj, Žena, Mstitel, Chorošije ljudi, V pot'omkach* aj. Jak ale podotýkal známý sovětský psychiatr O. V. Kerbikov, Čechov užíval tento pojem kompetentně správně, kvalifikovaně.²⁰⁶ O nutnosti vědeckého zpracování výše uvedených témat v literatuře vypovídal jeho dopis z roku 1895, v němž pokračoval v negativní reakci na knihu německého psychiatra Krafft Ebinga (1840—1902) „*Náš nervní věk*“: „*Náš nervní věk neuznávám, poněvadž v každé době bylo lidstvo nervní*“ (Čechov, cit. dle P, XII./70-71).

Ve svých dopisech z této doby A. P. Čechov nejednou konstatoval šerost, pochmurnost své doby, kdy šťastní lidé nebyli vůbec vidět, žilo se bídně a všude panovalo pokrytectví (P, XI:100;101;102;299;388). I název spisovatelových sbírek *V sumerkach, Chmuryje ljudi* (např. povídky *Skučnaja istorija, Na puti, Ved'ma, Mečty, Ščast'je* aj.)²⁰⁷ vypovídal o jeho zamýšlení nad touto epochou.²⁰⁸ Kulminací v zobrazení hrdinů 80. let, tj. vnitřně nalomených, pasivních, nesoucích prvky

---

semiotika. Vypusk 10, Novosibirskij gosudarstvennyj universitět: Jekatěrinburg, s. 82-97. Dostupné na: <http://www.nsu.ru/education/virtual/cs10sozina.pdf>, 13.2.2011.

²⁰⁵) viz tamtéž.

²⁰⁶) viz DOLŽENKOV, Petr: 2003. *Čechov i pozitivizm*. Izdatělstvo Skorpion: Moskva. Dostupné na: http://lit.lib.ru/d/dolzhenkow_p_n/chekhov.shtml, 18.02.2011.

²⁰⁷) viz TURKOV, Andrej: 1987. *A. P. Čechov i jeho vremja*. Izdatělstvo Chudožestvennaja litěratūra: Moskva, s. 101-149.

²⁰⁸) viz podkapitola 2.1 a 2.2

„hamletovství“ a krachu z přítomnosti, byla hra *Ivanov* z roku 1887.²⁰⁹ Cílem této hry bylo podle slov spisovatele z roku 1889 „...sebrat všechno to, co se doted psalo o skuhrajících a tesknících lidech a Ivanovem skoncovat s tímto druhem psaní“ (Čechov, cit. dle P., XI./317). Svědectvím o neustálé cenzuře a dohledu nad tiskem byl dopis A. P. Čechova z roku 1888, v němž informoval A. S. Suvorina o zatčení mnohých literátů (P, XI./277).

Velký rozruch vyvolal v ruské společnosti dopis narodovolce Lva A. Tichomirova (1852-1923)²¹⁰ carovi z roku 1888, ve kterém ho prosil o milost, přičemž se zříkal svých revolučních názorů. V roce 1889 byla jeho žádost nakonec vyslyšena.²¹¹ A. P. Čechov ve svém dopise A. S. Suvorinovi psal: „*Socialismus je jeden z typů excitace. Kde že teď je? Je v dopise Tichomirova k carovi...*“ (Čechov, cit. dle Dolženkov, 2003). Tento fakt svědčí o zmatenosti doby i v souvislosti s vyjádřením spisovatele o společenském vlivu, téměř módní záležitosti, vědeckých prací na téma neurastenie v pracích vědců George Bearda (1839-1883)²¹², R. Kraffta Ebinga, P. I. Kovalevského aj. Spisovatel se tímto tématem nejvíce zabýval ve své povídce „*Rasskaz něizvestnogo čeloveka*“.²¹³ Výše uvedená citace také svědčí o názoru spisovatele na osobnosti revolucionářů (ale i celkově na lidi zcela pohlcené určitou ideou, kteří nevidí střed, kompromis), jakožto mladých lidí rozhorlených a zanícených, hraničících s nenormálním stavem, z pohledu psychiatrie stavem euforie. Tuto skutečnost můžeme spatřit v několika jeho dílech, např. *Rasskaz něizvestnogo čeloveka*, *Něvesta*, *Višňovyj sad*, aj.²¹⁴

V 90. letech ve společnosti stále převládaly nálady „doby bezčasí“, ale něco se začalo měnit a docházelo k posunu v intenzivním hledání „společné ideje“, směru

---

²⁰⁹) viz GROMOV, Leonid: 1963. *V tvorčeskoj laboratorii Čechova*. Rostovskij gosudarstvennyj universitet: Rostov-na-Donu, s. 28. Dostupné na: <http://apchekhov.ru/books/item/f00/s00/z0000019/index.shtml>, 13.02.2011.

²¹⁰) viz Tichomirov. Dostupné na: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/bse/139944/%D0%A2%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B2>, 12.03.2011.

²¹¹) viz DOLŽENKOV, Petr: 2003. *Čechov i pozitivizm*. Izdatelstvo Skorpion: Moskva. Dostupné na: http://lit.lib.ru/d/dolzhenkow_p_n/chekhov.shtml, 18.02.2011.

²¹²) viz Bird. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/brokgauz_efron/13213/%D0%91%D0%B8%D1%80%D0%B4, 17.03.2011.

²¹³) viz DOLŽENKOV, Petr: 2003. *Čechov i pozitivizm*. Izdatelstvo Skorpion: Moskva. Dostupné na: http://lit.lib.ru/d/dolzhenkow_p_n/chekhov.shtml, Kapitola 5. 18.02.2011.

²¹⁴) viz tamtéž.

budoucnosti Ruska, bylo cítit volání společnosti po změnách, ale nikdo nemohl přijít na to, k čemu má nyní země směřovat (Krasikova, 2005?:3;6). V roce 1890 proběhly v Moskvě univerzitní nepokoje, těm však A. P. Čechov nevěnoval mnoho pozornosti, i když později se jeho názor na studentské hnutí změnil (P., XI./663). V roce 1899 a 1902 pak proběhly další stávky.²¹⁵ Sociální, kulturní a mravní situace v zemi byla čím dál tím horší. A. P. Čechov si tuto skutečnost potvrdil při své cestě na Sachalin a ve své knize *Ostrov Sachalin*, v *Zapiskach iz Sachalina* a dílech ze sachalinského období volal po nápravě takto nastavené společnosti.²¹⁶ Rusko však v letech 1891 - 1892 postihl hladomor a v zemi řádila cholera, která se v důsledku hladu a bídy postupně přesouvala k centru. Spisovatel se v těchto letech angažoval v poskytování pomoci hladovějícím a v jejich léčbě, čímž si otevíral rozhled a utvrzoval svůj názor na potřebu objektivního a pravdivého zobrazení života (např. v povídkách *Žena*, *Tri goda*, *Rasskaz neživestnogo čeloveka*, *Sosedi*, *Moja žizň*, *Mužiki*, *Novaja dača*, *V ovrage*, *Na podvodě* aj.).²¹⁷ Vláška však ze začátku tajila skutečné rozměry neštěstí a nakonec z něj začala vinit samotné rolníky (Turkov, 1987:208-209). Zajímavý byl článek v *Novom vremeni* z roku 1891, který uváděl přehled úrodnosti počínaje rokem 1880 a varoval před absolutní neúrodou a nedostatkem všeho. Neúroda sužovala zemi již od roku 1880. Rolníci opouštěli vesnice a přesouvali se do průmyslových center, kde v továrnách vznikaly revoluční kroužky.²¹⁸

V roce 1892 A. P. Čechov psal: „*Věda a technika nyní zažívají veliké období, ale pro našeho bratra je to doba otlá, kyselá, nudná a i my sami jsme kyselé a nudní...*“ (Čechov, cit. dle P, XI./582). Spisovatel se však v tomto vědomí nečinně neutápěl, ale snažil se pomocí svých děl zjistit, jak se v lidech rodí povědomí o pravdě a nepravdě, kdy vzniká první impulz k přehodnocení života, jakým způsobem se člověk dostává ze stavu rozumové a duševní pasivity, přičemž důraz byl kladen ne na výsledek, ale na samotný proces (Krasikova, 2005?:7). Na otázku A. S. Suvorina z roku 1894, co by si měl ruský člověk přát, spisovatel odpověděl:

---

²¹⁵) ŠVANKMAJER, Milan: 2008. *Dějiny Ruska*. Nakladatelství Lidové noviny: Praha, s. 281 – 356.

²¹⁶) viz podkapitola 2.1 a 2.2

²¹⁷) viz tamtéž.

²¹⁸) viz TURKOV, Andrej: 1987. *A. P. Čechov i jeho vremja*. Izdatel'stvo Chudožestvennaja literatura. Moskva, s. 341-343.

„*Přát si. Především teď potřebuje touhu, temperament. Skuhrání již bylo dost*“ (Čechov, cit. dle P., XII./58). Úpadkem společenských nálad, zesílením revolučních hnutí a nepokojů se zabývali také vědci, převážně psychiatři, např. V. M. Bechtěrev (1857-1927)²¹⁹, N. N. Baženov (1857-1923)²²⁰, Aradalion A. Tokarskij (1859-1901)²²¹ a tyto projevy se snažili vysvětlovat z „psychiatrického“ hlediska.²²² Vysvětlením bylo masové vnuknutí, psychóza hraničící s epidemickým stavem.

V roce 1895 umřel Alexandr III. a na jeho místo nastoupil poslední ruský car, Mikuláš II. (1894–1917)²²³, neschopný pochopit nutnost změny a pokračující ve stopách svého otce Alexandra III.²²⁴ V lednu 1895, na tolik očekávaném přijetí delegací panstva, zemstev a zástupců měst, dovolávajících se možnosti účasti lidových zástupců na státní správě, nově zvolený car zmařil všechny naděje, potvrdiv neochotu měnit jeho otcem nastavená pravidla samoděržaví.²²⁵

90. léta 19. století ve světě probíhala ve znamení průmyslové a technické revoluce. Zaostalé Rusko se snažilo svoje postavení zlepšit reformami ministra financí S. Witteho, působícího v letech 1892-1903. S. Witte prosazoval své plány cestou autokratických nařízení a činů, a tak byly sociální důsledky jeho politiky tíživé až katastrofální a přinášely zvýšení daní, což postihovalo především prosté lidi, přičemž kvetla korupce, úředníci měli pověst zlodějů, kradlo se po miliónech a vláda nic nedělala, takže se hluboký rozdíl mezi chudinou a boháči nadále zvyšoval (Švankmajer, 2008: 286). Už v roce 1891 položil budoucí car Mikuláš II. ve Vladivostoku základní kámen ke stavbě transsibiřské magistrály, v roce 1897 již Rusko obsadilo japonský přístav Port Arthur a v roce 1900 Mandžusko. To nemohlo

---

²¹⁹) viz Bechtěrev. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/1847/%D0%91%D0%95%D0%A5%D0%A2%D0%95%D0%A0%D0%95%D0%92, 18.02.2011.

²²⁰) viz Baženov. Dostupné na: http://www.mediasphera.ru/uppic/Zhurnal%20nevrologii%20i%20psikiatrii%20imeni%20S.S.%20Korsakova/2007/1/12/NEV_2007_01_12.pdf, 15.03.2011.

²²¹) viz Tokarskij. Dostupné na: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/biograf2/12694>, 13.03.2011.

²²²) viz DOLŽENKOV, Petr: 2003. *Čechov i pozitivizm*. Izdatelstvo Skorpiion: Moskva. Dostupné na: http://lit.lib.ru/d/dolzhenkow_p_n/chekhov.shtml, 18.02.2011.

²²³) viz Nikolaj II. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/russian_history/5278/%D0%9D%D0%98%D0%9A%D0%9E%D0%9B%D0%90%D0%99, 12.02.2011.

²²⁴) podrobněji viz ŠVANKMAJER, Milan: 2008. *Dějiny Ruska*. Nakladatelství Lidové noviny: Praha, s. 281 – 356.

²²⁵) viz ČECHOV, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Sv. XII. Pisma. Izdatelstvo Chudožestvennoj literatury: Moskva, s. 562.

zůstat nepovšimnuto Japonskem, a tak v roce 1904 vyhlásilo Rusku válku.²²⁶ A. P. Čechov sledoval pozorně situaci v zemi. Na začátku 90. let při své první cestě do Evropy s údivem poznamenal: „*Podivné je, že zde je dovoleno číst a mluvit, o čem chceš*“ (Čechov, cit. dle Turkov: 1987, 188). Jak se ukázalo později, obava z cenzury knih posílaných ze zahraničí v roce 1898 do nově zřizované knihovny v Taganrogu byla zcela oprávněná. Spousta knih byla na hranicích zabavena (P., XII./199-200).

V roce 1895 země zažívala další obilní krizi, předzvěst budoucí katastrofy na přelomu století, a A. P. Čechov jako i ostatní představitelé inteligence se podílel na organizaci pomoci hladovějícím (P., XII./61). Radikalizace společenských postojů však již na konci 90. let nabírala na síle. Již v roce 1897 A. P. Čechov psal o šíření zvěstí o moru a válce, o splynutí synodu a ministerstva školství (P., XII./132). O tom, že ruský tisk sledoval a zajímal se nejen o tuzemské, ale i zahraniční dění, svědčila odezva na zprávy o Dreyfusově případu uveřejněné v novinách A. S. Suvorina. Ten od počátku stál na straně francouzské vlády, což svědčilo o vlivu vlády na tisk.²²⁷ Opětovné studentské nepokoje v Petrohradu v roce 1899²²⁸, požadující svobodu projevu a stejná práva pro všechny, noviny *Novoje vremja* A. S. Suvorina nesměly z rozkazu vlády komentovat, což jen potvrdilo absenci svobody slova a tisku (P, XII./278-279). Příznačné bylo vyjádření A. P. Čechova o stavu publicistiky v dopise z roku 1899: „*V asiatské zemi, kde není svoboda tisku a svoboda svědomí, kde vláda a 9/10 veřejnost hledí na novináře jako na nepřítel, kde se žije tak stísněně a škaředě a je málo naděje na lepší časy, taková zábava, jako házení si špíny na sebe navzájem, soud svědomí atp., stavějí píšící do postavení směšných a politováníhodných zvířátek, která, ocitnuvše se v kleci, šlapou si na paty*“ (Čechov, cit. dle P., XII./289).

Svými krátkými povídkami se A. P. Čechov snažil společnost vytrhnout ze zajetých kolejí, přivést ji k tomu, aby si uvědomila přítomnost a začala přemýšlet o budoucnosti. V roce 1899 spisovatel psal o synech tohoto století: „...*Ne úředník, ale celá inteligence milostpane je vinna, celá. Dokud jsou to studenti a kursisti – je to*

²²⁶) viz ŠVANKMAJER, Milan: 2008. *Dějiny Ruska*. Nakladatelství Lidové noviny: Praha, s. 281 – 356.

²²⁷) viz podkapitola 2.1. a 2.2.

²²⁸) viz ČECHOV, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Sv. XII. Pisma. Izdatelstvo Chudožestvennoj literatury. Moskva, s. 606-607.

čestný, dobrý národ, je to naše naděje, budoucnost Ruska, ale jakmile se tito studenti a kursisti vydají na samostatnou cestu a dospějí, stejně tak naše naděje a budoucnost Ruska se obrátí v kouř a na filtru zůstanou jenom lékaři-chataři, nenasytní úředníci, kradoucí inženýři. Vzpomeňte si, že Katkov, Pobedonoscev, Vyšehradský jsou univerzitními odchovanci, jsou to naši profesoři, ne hrubí důstojníci, ale profesoři, světla... Nevěřím v naši inteligenci, pokryteckou, falešnou, hysterickou, nevychovanou, línou, nevěřím dokonce, když trpí a stěžuje si, poněvadž její utiskovatelé pocházejí z jejich nitra. Věřím v jednotlivé lidi, roztroušené po celém Rusku sem a tam – ať je to intelligence, nebo mužici – v takových lidech je síla, i když je jich málo...“ (Čechov, cit. dle P, XII./273-274).

Rok 1900, začátek nového milénia, byl v celém světě, nevyjímaje Rusko, spojen s eschatologickými náladami a s očekáváním něčeho významného. Dokonce se dá říct, že v Rusku byla tato atmosféra nejmarkantnější. Svět zažíval technickou a vědeckou revoluci již v 90. letech, racionalismus se projevoval všude a právě jejím opakem bylo na začátku milénia její nahrazování iracionálním přístupem, jak v literatuře, tak i v kultuře a filozofii. Zpochybnění newtonovského vnímání modelu světa a nové poznatky vědy zapříčinily skeptické nálady. Rozkolísání ustálených představ spoluutvářelo nervní atmosféru umělecké epochy přelomu století, která se konstitovala v opozici proti tzv. pozitivnímu myšlení předchozí etapy a proti umění, které sloužilo jejím modlám – společenskému pokroku, osvětě, humanismu.²²⁹ V Rusku všechny tyto změny zaznamenávala jenom městská inteligence, na vesnici se nic neměnilo a bídny stav trval. V ruské a světové kultuře se však jednalo o začátek neplodnější doby, kdy již krystalizovaly nové literární směry moderny, vytvářející nové umělecké směry (impresionismus, dekadenci, symbolismus, avantgardu) a životní styl epochy. V Rusku se jedná o „stříbrný věk“ ruské kultury, kdy vnímání proměny, k níž dospívaly nejen humanitní, ale i empirické vědy, jakož i sílící revoluční nálady, nabývalo obrovských rozměrů. Situace ve společnosti byla nejenom zlomová, ale dokonce krizová. Časopis *Mir iskusstva* moderní tóny doby zaznamenával a přetvářel je ve svůj osobitý styl ruské moderny.²³⁰ Skepse, pesimismus a ztráta náboženské víry a víry celkově, to všechno byly projevy

²²⁹⁾ více viz ZADRAŽILOVÁ, Miluše: 1995. *Ruská literatura přelomu 19. a 20. století*, Univerzita Karlova: Praha, s. 34-36.

²³⁰⁾ viz tamtéž.

přelomu, způsobené nejenom odklonem od racionalismu, ale i opětovnou hospodářskou krizí (1901-1903), neúrodou, choleroou, hladem a vrcholícími rolnickými povstáními (1902-1904). Vnitřní boj proti carismu nabýval hrozivých rozměrů. Všude byl chaos a zmatek, nikdo nevěděl jak dále a společenská únava byla nepopsatelná.²³¹ Vznik „Nábožensko - filozofického shromáždění“, spiritualistických kroužků apod. snažících tento stav napravit, však nic neřešil, naopak jenom prohluboval společenskou krizi. Car Mikuláš II. však všechno ponechával v rukou svých ministrů a lidu byl velice vzdálen, ten ho však potřeboval a věřil v jeho všemoc, zatímco inteligence se carovi pouze vysmívala. Rusko-japonská válka v roce 1904 tento stav ještě vyostřila.²³²

Velice přesně vystihl A. P. Čechov tento stav společnosti ve svém dopise Ďagilevovi z roku 1902: „...*inteligence si nyní jenom hraje na zbožnost, především z nicnedělání. O vzdělané části naší veřejnosti mohu tvrdit, že se rozešla s náboženstvím a vzdaluje se dál a dál, navzdory všem řečem a jakýmkoliv schůzkám filozoficko-religiózních shromáždění. Zda je to dobře, anebo špatně, to řešit nehodlám, jenom řeknu, že religiózní hnutí, o kterém píšete, je svébytné, jenže celá soudobá kultura je rovněž svébytná, tudíž ji nelze klást do příčinné závislosti na něm. Nynější kultura je začátkem činnosti ve jménu velké budoucnosti, práce, která bude trvat možná i desítky tisíc let pro to, aby aspoň ve vzdálené budoucnosti lidstvo poznalo pravdu skutečného boha, tj. neřádalo by...*“ (Čechov, cit. dle P, XII./462-463). Jak je patrné z tohoto úryvku, A. P. Čechov si uvědomoval nutnost změny, tj. skoncování s něčím starým ve jménu budoucnosti. Toto přesvědčení můžeme pozorovat v jeho divadelních hrách z posledního období (*Ďad'a Vaňa, Tri sestry, Višňovyj sad*) a v jeho poslední povídce *Něvesta*.

---

²³¹) viz ŠVANKMAJER, Milan: 2008. *Dějiny Ruska*. Nakladatelství Lidové noviny: Praha, s. 287-312.

²³²) viz tamtéž.

3 FILOZOFICKÝ KONTEXT

„Život se rozchází s filozofií: bez nečinnosti není štěstí, spokojenost přináší jenom to, co je nepotřebné“²³³ (Čechov, cit. dle Z, X. / 472).

3.1 Carské Rusko

„...naše společnost je unavena, z nenávisti hnije a trpkne jako tráva v bažinách, a proto si žádá něco svěžího, svobodného, lehkého, smrtelně po tom touží“²³⁴ (Čechov, cit. dle P., XII./350).

Začátek samostatného ruského filozofického myšlení 19. stol. je spojen se slavjanofily²³⁵ Ivanem Kirijevským (1806-1856)²³⁶ a Alexejem Chomjakovem (1804-1860)²³⁷, kteří, přestože nevytvořili žádný filozofický systém, položili základy filozofického programu překonání německého typu filozofického uvažování v podmínkách ruského chápání křesťanství (Losskij, 2004:19). Jako protireakce na tento ideový proud vznikl směr západníků, který však nikdy nebyl homogenním ideovým proudem.²³⁸ Mezi nejvýznamnější představitele patřili např. Petr Čaadajev (1794-1856)²³⁹, Vissarion Bělinskij

---

²³³) přeloženo autorem této práce. Originál: „жизнь расходиться с философией: счастья нет без праздности, доставляет удовольствие только то, что не нужно“.

²³⁴) přeloženo autorem této práce. Originál: „...наше общество утомлено, от ненавистничества оно ржавеет и киснет, как трава в болоте, и ему хочется чего-нибудь свежего, свободного, легкого, хочется до смерти.“

²³⁵) viz Russkaja filozofija XIX. veka, Slavjanofil'stvo. Dostupné na: http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/filosofiya/RUSSKAYA_FILOSOFIYA.html?page=0,5#part-1, 15.02.2011.

²³⁶) viz LOSSKIJ, Nikolaj: 2004. *Dějiny ruské filozofie*. Centrum Aletti Velehrad-Roma: Olomouc, s. 21 – 44.

²³⁷) viz LOSSKIJ, Nikolaj: 2004. *Dějiny ruské filozofie*. Centrum Aletti Velehrad-Roma: Olomouc, s. 44 – 67.

²³⁸) více viz Russkaja filozofija XIX. veka, Zapadničestvo. Dostupné na: http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/filosofiya/RUSSKAYA_FILOSOFIYA.html?page=0,7#part-1, 15.02.2011.

²³⁹) viz LOSSKIJ, Nikolaj: 2004. *Dějiny ruské filozofie*. Centrum Aletti Velehrad-Roma: Olomouc, s. 77-82.

(1811-1848)²⁴⁰ a Michail Bakunin (1814-1845)²⁴¹. My se však nyní zaměříme na vývoj ruské filozofie za života A. P. Čechova, tj. počínaje 60. léty 19. stol. do prvního desetiletí 20. století.

Podle Nikolaje Berďajeva (1874-1948)²⁴² se ruská akademická filozofie nevyznačovala originalitou a kulturně filozofické prostředí v carském Rusku dlouho chybělo. Formovat se začalo teprve v 80. letech 19. století, v okamžiku, kdy začal vycházet časopis *Voprosy filosofii i psichologii*. Nevraživost vůči filozofii ze strany vlády i veřejnosti její rozvoj opoždily.²⁴³

Ve druhé polovině 19. století byl v ruském prostředí zaznamenán velký vliv pozitivistických a materialistických idejí, měl však charakter spíše módní záležitosti.²⁴⁴ Našly si však i skutečné, důsledné přívržence převážně v řadách stoupců ideologie revolučního národního osvobození. Mezi nejvýraznějšími materialisty šedesátých let, propagujícími zároveň i nihilismus, byli Michail Bakunin (1814- 1876) se svým svérázným učením o anarchismu, Nikolaj Černyševskij (1828- 1889) s důrazem na dialektickou metodu a teorií egoismu a transformismu a nejvýznamnějším představitelem opovrhujícím filozofií a uměním, prosazujícím egoistickou svobodu s likvidací všeho, co je možné rozbít, byl Dmitrij Pisarev (1840-1868).²⁴⁵ Materialismem byl také ovlivněn zakladatel fyziologické školy a přírodovědeckého směru v psychologii s prosazováním reflexivní teorie Ivan M. Sečjonov (1829-1905), vymykající se

---

²⁴⁰) viz LOSSKIJ, Nikolaj: 2004. *Dějiny ruské filozofie*. Centrum Aletti Velehrad-Roma: Olomouc, s. 82-90.

²⁴¹) viz Russkaja filozofija XIX. veka, Michail A. Bakunin Dostupné na: http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/filosofiya/RUSSKAYA_FILOSOFIYA.html?page=0,7#part-1, 15.02.2011.

²⁴²) viz LOSSKIJ, Nikolaj: 2004. *Dějiny ruské filozofie*. Centrum Aletti Velehrad-Roma: Olomouc, s. 361-384.

²⁴³) viz BERĎAJEV, Nikolaj: 1946. *Russkaja ideja: osnovnyje problemy ruskoj mysli XIX veka i načala XX veka*. Glava VIII. s. 1. Dostupné na: <http://philologos.narod.ru/berdyaev/berd-rusidea.htm#glava8>, 15.2.2011.

²⁴⁴) viz Russkaja filozofija XIX. veka, Pozitivizm i materializm. Dostupné na: http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/filosofiya/RUSSKAYA_FILOSOFIYA.html?page=0,9#part-3, 15.2.2011.

²⁴⁵) LOSSKIJ, Nikolaj: 2004. *Dějiny ruské filozofie*. Centrum Aletti Velehrad-Roma: Olomouc, s. 95-102.

předešlým osobnostem.²⁴⁶ Na jeho teorii navazoval Ivan P. Pavlov (1849-1936)²⁴⁷ se svým učením o vyšší nervové činnosti a reflexolog, psychiatr, specializující se na výzkum mozku, známý svojí teorií psychoreflexologie, Vladimír M. Bechtěrev (1857-1927)²⁴⁸.

Francouzský pozitivismus Augusta Comteho (1798-1857) a jeho anglických pokračovatelů Johna S. Milla (1806-1873) a Herberta Spencera (1820-1903) měl v Rusku také mnoho přívrženců (Losskij, 2004: 104).²⁴⁹ Myšlenky sociálního pokroku se starými liberálními principy individuální svobody, utilitarismus, rozvoj a popularita psychologie, sociologie a biologie s důrazem na pokrok a vývoj dějin lidstva byly stejně populární jako jinde ve světě. Nesmíme zapomenout, že od poloviny 19. století si myšlenka evoluce začala podmaňovat jednotlivé speciální vědy a největšího vlivu dosáhla v biologii, která se stávala pro mnohé vědce a filozofy modelem filozofického myšlení. Jak je známo, ruská filozofie byla vždycky v úzkém spojení s řešením morálních a „věčných otázek“, proto také často docházelo k posunu do této prakticko-teoretické roviny.²⁵⁰

Evoluční teorie Charlse Darwina (1809-1882) a jeho pokračovatele Ernste Haeckela (1843-1919)²⁵¹ se na půdě carského Ruska setkala s rostoucím zájmem o člověka a jeho úlohu. V 80. letech 19. století propukly kolem Darwina a jeho myšlení velké debaty a spory v důsledku vydání jeho knihy *Proischožděníje čeloveka i podbor po otnošeniju k polu*

²⁴⁶) viz Sečjonov. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/3280/%D0%A1%D0%95%D0%A7%D0%95%D0%9D%D0%9E%D0%92, 15.02.2011.

²⁴⁷) viz Ivan P. Pavlov. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/2935/%D0%9F%D0%90%D0%92%D0%9B%D0%9E%D0%92, 16.2.2011.

²⁴⁸) viz Vladimir Bechtěrev. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/1847/%D0%91%D0%95%D0%A5%D0%A2%D0%95%D0%A0%D0%95%D0%92, 14.02.2011.

²⁴⁹) viz STÖRIG, Hans J.: 2007. *Malé dějiny filozofie*. Karmelitánské nakladatelství kostelní: Vydří, s. 356 – 371.

²⁵⁰) viz KUNZMANN, Peter; BURKARD, Franz-Peter; WIEDMANN, Franz: 2001. *Encyklopedický atlas filozofie*. Nakladatelství Lidové noviny: Brno, s. 189-191.

²⁵¹) viz tamtéž.

v roce 1871 v ruském překladu. Rovněž na A. P. Čechova tato práce velice zapůsobila.²⁵² V jednom ze svých dopisů psal: „*Darwinovy postupy. Neskutečně se mi tyto postupy líbí!*“ (Čechov, cit. dle Romaněnko, 1962). Spisovatel tedy souhlasil s jeho myšlenkami např. o jednotě všeho živého, o vzájemném ovlivňování organického a neorganického světa, o vlivu a závislosti člověka na přírodě jako objektivní realitě aj.²⁵³ Je nutné si uvědomit, že s touto myšlenkou souvisela koncepce „člověka-zvířete“. Ta kladla biologický původ člověka na první místo a zastávali ji významní vědci mimo jiné pod vlivem rozšířené filozofie pozitivismu, např. Ernest Renan (1823-1892) s požadavkem osvobození člověka od svého zvířecího základu, tj. vzniku nadčlověka; sociální darwinista H. Spencer s jeho vyzdvihováním zvířecího v člověku; D. Milla, který pokrok viděl v boji se zvířecí podstatou člověka, ale v důsledku nemožnosti výhry nabízel pozitivistický ideál člověka – zdravého zvířete; F. Nietzsche vyzdvihl naopak zvíře v člověku, čímž by se měl vyznačovat jeho „nadčlověk“; Zikmund Freud (1856-1939)²⁵⁴ v teorii psychoanalýzy upozorňoval na potlačené zvířecí vlastnosti přesunuté do podvědomí aj.²⁵⁵ Při výkladu projektu své disertace na téma *Istorija polovogo avtoritěta* byl A. P. Čechov pod vlivem pozitivisty H. Buckleho, pozitivisty H. Spencera, Ch. Darwina a jeho předchůdce, zastánce přírodovědeckého materialismu Jeana Lamarcka (1744-1829)²⁵⁶.²⁵⁷ Jimi prosazovanou myšlenku o rozvoji lidstva jako úsilí o rovnost však nakonec odmítl, když konstatoval,

²⁵²) viz ROMANĚNKO, Viktor: 1962. *Čechov i nauka*. Charkovskoje knižnoje izdatělstvo: Charkov, II. Dostupné na: <http://apchekhov.ru/books/item/f00/s00/z0000015/st001.shtml>, 13.02.2011.

²⁵³) viz tamtéž.

²⁵⁴) viz Freud. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/1319/%D0%A4%D0%A0%D0%95%D0%99%D0%94, 17.02.2011.

²⁵⁵) viz DOLŽENKOV, Petr: 2003. *Čechov i pozitivizm*. Izdatělstvo Skorpion: Moskva. Dostupné na: http://lit.lib.ru/d/dolzhenkow_p_n/chekhov.shtml, 18.02.2011.

²⁵⁶) viz Lamarck, Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/2599/%D0%9B%D0%90%D0%9C%D0%90%D0%A0%D0%9A, 13.03.2011.

²⁵⁷) viz KLEJTON, D: 2006. *Ženščina kak ptica i lošad': k fenomenologii čelovečeskich otnošenij v chudožestvennom mire Čechova*. In: SOBENNIKOV, A. S. a kol.: 2008. *Filosofija Čechova. Materialy Meždunarodnoj naučnoj konferencii, Irkutsk, 27 ijuňa-2 ijulja 2006 g. V Irkutskom gosudarstvennom universitě: Irkutsk, s. 77.* Dostupné na: http://window.edu.ru/window_catalog/files/r60989/philosophia_chehov.pdf, 13.02.2011.

že v mezilidských vztazích, stejně jako v přírodě, rovnost mezi pohlavím a vůbec rovnost neexistuje. Toto také tvrdil ve svých zápiscích: „*V důsledku rozdílů podnebí, rozumu, energie, chutí, věku, vidění rovnost mezi lidmi nebude nikdy možná. Nerovnost je proto třeba pokládat za nezvratný zákon přírody. Můžeme ho ale udělat nepozorovatelným... V tomto případě udělá hodně výchova a kultura...*“ (Čechov, cit. dle Z, X./438).

Je zajímavé, že vliv pozitivismu se v carském Rusku projevoval širokým rozšířením scientismu, od 60. let 19. stol. se mládež masově vrhala na vědu, s jejíž pomocí chtěli mladí sloužit pokroku a lidství (Dolženkov, 2003). Mezi hlavní pozitivisty, vyznačující se originálním chápáním pozitivismu, a to zcela neepigonského, můžeme zařadit narodníka Petra L. Lavrova (1823-1900). Ten v sociologii a ve své antropologické filozofii zdůrazňoval subjektivní metody, determinismus, nezbytnou přítomnost svobodné vůle, pokroku a vznesl požadavek socialistické revoluce. Dalším originálním pozitivistou s velkým vlivem na ruské společenské myšlení byl Nikolaj K. Michajlovskij (1842-1904) s poněkud rozporuplnými tvrzeními, kladl důraz na individualismus jednotlivce, na subjektivní a objektivní pravdu rovnající se spravedlnosti, volal po sjednocení objektivního a subjektivního přístupu v sociologických studiích, vystupoval proti Spencerově teorii rozvoje společnosti a darwinistické teorii přírodního výběru.²⁵⁸ Mezi víceméně „ortodoxní“ přívržence pozitivismu patřili Grigorij N. Vyrubov (1843-1913), Jevgenij V. de Roberti (1843-1915) a Vladimír V. Lesevič (1837-1905)²⁵⁹.²⁶⁰ Do povědomí veřejnosti se dostal také pozitivista Konstantin D. Kavelin (1818-1885), a to v důsledku sporu s materialistou fyziologem Sečjonovem ohledně

---

²⁵⁸) viz LOSSKIJ, Nikolaj: 2004. *Dějiny ruské filozofie*. Centrum Aletti Velehrad-Roma: Olomouc, s. 104-111.

²⁵⁹) viz Vladimír V. Lesevič. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/2625/%D0%9B%D0%95%D0%A1%D0%95%D0%92%D0%98%D0%A7, 14.02.2011.

²⁶⁰) viz Ruskaja filozofija XIX. veka, Pozitivizm i materializm. Dostupné na: http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarne_nauki/filosofija/RUSSKAYA_FILOSOFIYA.html?page=0,9#part-3, 15.2.2011.

své práce *Zadači psychologii* (1872), kde přesvědčivě dokázal neschopnost použití vědeckého rozboru při zkoumání psychických stavů (Losskij, 2004:110). Hlavním akcentem celé Kavelinovy filozofie byl důraz kladený na prokázání relativní samostatnosti duševního života člověka. Problémy filozofie dějin a učení o úloze osoby v dějinách řešil další pozitivista, Nikolaj I. Karejev (1850-1931), psychologický systém v duchu asociativismu vytvořil Matvej M. Troickij (1835-1899) a zajímavou myšlenku o absenci prostorové formy u psychických procesů přinesl Nikolaj M. Korkunov (1853-1904).²⁶¹

Další originální filozofické ideje o historii a kultuře bychom mohli najít v ruském konzervatismu²⁶², jehož myšlenky N. Losskij označoval za epigonství slavjanofilů.²⁶³ Mezi čelní představitele patřili vědec Nikolaj J. Danilevskij (1822-1885), autor vědecko-kritického výzkumu Darwinovy evoluční teorie, jehož nejznámější práce byla nejdříve publikována v časopise *Zarja*, od roku 1869 *Rusko a Evropa*. V roce 1895 se objevilo již páté vydání této knihy, předkládající koncepci kulturně-historického procesu a odmítající europocentrismus. Základním bodem zde byl pojem „kulturně-historických typů“ lidstva (civilizací) a cyklický model historického procesu.²⁶⁴ Tuto koncepci později rozvinul O. Spengler. N. Danilevský předpovídal v blízké budoucnosti zásadní roli novému kulturně-historickému společenství, Rusku a slovanskému světu.²⁶⁵ Teorie měla řadu stoupenců (např. F. Dostojevskij, Konstantin N. Leont'jev (1831-1891)²⁶⁶, Nikolaj N. Strachov (1828-1896)²⁶⁷ aj.), ti však nesouhlasili s jeho prohlášením, že lidstvo je pouhou abstraktní ideou.

---

²⁶¹) viz LOSSKIJ, Nikolaj: 2004. *Dějiny ruské filozofie*. Centrum Aletti Velehrad-Roma: Olomouc, s. 110-111.

²⁶²) viz Russkaja filozofija XIX. veka, Filosofskije idej v rossijskom konzervatizme. Dostupné na: http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/filosofiya/RUSSKAYA_FILOSOFIYA.html?page=0,10#part-4, 15.2.2011.

²⁶³) viz LOSSKIJ, Nikolaj: 2004. *Dějiny ruské filozofie*. Centrum Aletti Velehrad-Roma: Olomouc, s. 112-117.

²⁶⁴) viz Russkaja filozofija XIX. veka, Filosofskije idej v rossijskom konzervatizme. Dostupné na: http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/filosofiya/RUSSKAYA_FILOSOFIYA.html?page=0,10#part-4, 15.2.2011.

²⁶⁵) viz tamtéž.

²⁶⁶) viz dále.

²⁶⁷) viz tamtéž

Dalším konzervativcem byl K. Leont'jev, lékař Moskevské univerzity, vykonavatel reakce v době vlády Alexandra III.²⁶⁸, později mnich, jenž navazoval na cyklický model historického procesu N. Danilevského, přičemž zdůrazňoval jeho přírodovědecko-organický charakter a vyčleňoval tři stádia rozvoje každé lidské společnosti (prvopočátek, zralost, úpadek). Dobová společnost byla podle něho v úpadku již od 18. století. Na rozdíl od Danilevského, se k myšlence sjednocení Slovanů stavěl kriticky, přičemž viděl nebezpečí hlavně ve spojení se západními Slovany.²⁶⁹ A. P. Čechov o něm tvrdil, že je to „*filozof vyzývající k strachu a holi a jeho díla jsou mrtvě zrozená*“ (Čechov, cit. dle Romaněnko: 1962). Poslední významnou osobností tohoto směru byl N. N. Strachov, spojující svět v jeden harmonický celek neboli organismus, kdy části a jevy světa nejsou pouze jednoduše spojeny, ale jsou si i vzájemně podřízeny, a v jehož centru stojí člověk. Strachov vystupoval proti vlivu materialismu, pozitivismu a nihilismu, přičemž tvrdil, že tyto směry přinášejí ubohost celosvětové duchovní kultury svým popíráním vyšší sféry bytí (Losskij, 2004:115).

A. P. Čechov se nepovažoval ani za západníka ani za slavjanofila ani za narodníka, nihilistu, liberála či konzervativce.²⁷⁰ Z jeho četných vyjádření bylo jasné, že se snažil být nad tím vším. Avšak v roce 1902 psal básníkovi K. D. Balmontovi o své pozitivní reakci na jeho knihu básní, přičemž poznamenal: „*Toto je možná tím, že jsem konzervativce*“ (Čechov, cit. dle P., XII./446) a v jeho zápiscích můžeme najít poznámku: „*Konzervativní lidé jsou ostýchaví, zlo nedělají konzervativci*“ (Čechov, cit. dle Z, X./497). Toto vyjádření bychom ale mohli přiřadit k morálnímu konzervatismu. O liberálech psal velice kriticky, např. o tom, že se najednou zjevují tam, kde je

---

²⁶⁸) viz ROMANĚNKO, Viktor:1962. *Čechov i nauka*. Charkovskoje knižnoje izdatěl'stvo: Charkov, II. Dostupné na: <http://apchekhov.ru/books/item/f00/s00/z0000015/st001.shtml>, 13.02.2011.

²⁶⁹) viz Russkaja filozofija XIX. veka, *Filosofskije idei v rossijskom konzervatizme*. Dostupné na: http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/filosofiya/RUSSKAYA_FILOSOFIYA.html?page=0,1, 15.2.2011.

²⁷⁰) viz ČECHOV, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Sv. X., XI., XII. Pisma. Izdatěl'stvo Chudožestvennoj litěraty: Moskva.

nikdo ani nečekal, nebo o tom, že liberalismus vzniká ze sytosti apod. (Z, X./512;514;525;531;532). Na druhou stranu v dopise z roku 1895 psal: „...S vámi jsme byli kdysi velice liberální, ale mě z nějakého důvodu považovali za konzervativce“ (Čechov, cit. dle P, XII./62). V tomto smyslu je to stejné jako v případě s konzervatismem, jednalo se o morální stav.

Ruská duchovně-akademická filozofie přebírala podněty novoevropské filozofie a rozvíjela se v duchovních akademiích Moskvy, Kyjeva, S. - Petěrburgu a Kazaně. Významná byla moskevská škola teistické filozofie, jejímž zakladatelem byl profesor Moskevské duchovní akademie Fjodor A. Golubinskij (1798-1854)²⁷¹. Po jeho smrti místo na katedře filozofie i tento směr teistické filozofie, ale i svůj vlastní systém „transcendentálního monismu“ prezentoval Viktor D. Kudrjavcev-Platonov (1828-1891).²⁷² Hlavním principem absolutního dokonalého bytí a tudíž cílem světového procesu bylo podle něj spojení ducha s hmotou (Losskij, 2004: 119). Profesor filozofie Pamfil D. Jurkevič (1826-1874), jehož žákem byl i Vladimír Solovjov (1853-1900), svoji religiózní metafyziku stavěl na tradici platonismu. Víra byla podle P.D.Jurkeviče metafyzickým předpokladem jak vědeckého, tak i filozofického poznání, přičemž víra se s teoretickým poznáním setkávala jenom na půdě filozofie, čímž byla dokazována nezbytnost náboženské filozofie.²⁷³ Zcela zvláštní postavení v rozvoji křesťanského, v tomto případě pravoslavného chápání světa zaujímal Nikolaj F. Fjodorov (1828-1903) se svým požadavkem „supramoralismu“, spočívajícího v povinnosti člověka uskutečnit syntézu teoretického a praktického rozumu, čímž se člověk stával kosmickou bytostí schopnou ovládat i přírodní síly. Ideální společnost nazýval N. Fjodorov

---

²⁷¹) viz Fjodor A. Golubinskij. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/2101/%D0%93%D0%9E%D0%9B%D0%A3%D0%91%D0%98%D0%9D%D0%A1%D0%9A%D0%98%D0%99, 16.02.2011.

²⁷²) viz Russkaja filozofija XIX. veka, Duchovno-akademičeskaja filozofija. Dostupné na: http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/filosofija/RUSSKAYA_FILOSOFIYA.html?page=0,13, 15.2.2011.

²⁷³) viz Russkaja filozofija XIX. veka, Duchovno-akademičeskaja filozofija. Dostupné na: http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/filosofija/RUSSKAYA_FILOSOFIYA.html?page=0,14, 16.02.2011.

„psychokracií“, vystupoval proti pozitivistické teorii pokroku a ve svém učení propojoval hlubokou náboženskou metafyziku s naturalistickým realismem.²⁷⁴

Důležitou postavou druhé poloviny 19. století, jejíž filozofická a poetická tvůrčí činnost, jakož i síla osobnosti se stala duchovním základem nastupující ruské náboženské metafyziky a ruského symbolismu, byl Vladimír S. Solovjov²⁷⁵ (1853-1900).²⁷⁶ Byl to vědec, který usiloval o syntézu vědy, filozofie a religie (Dolženkov, 2003). Po dlouhé duchovní evoluci se hlavním principem filozofického myšlení V. Solovjova stal princip ontologické a metafyzické všejednoty pro absolutní hodnotu pravdy. Všejednota vyplývala ze spojení Boha a světa, božského a lidského bytí do cílového absolutního transcendentálního světa. Svět se tedy dal přirovnat k organismu s jednotnou světovou duší. Solovjov rozlišoval tři druhy bytí - jevů, světů idejí a absolutního bytí, a tři základní druhy poznání - empirického, rozumového a mystického, spějící k všejednotě pravdy, dobra a krásy. Mystičnost jeho filozofie se projevovala také v učení o Bohočlověku, Světové duše, věčné moudrosti, ženství a Nevěště Božského Logu, tj. sv. Sofie. Kontroverzní byl také požadavek sjednocení pravoslavné, katolické a protestantské církve do jedné pravé Církve. V historii svého duchovního rozvoje nebyl Solovjevovi cizí také spiritualismus, konverze ke katolickému vyznání a zkušenost určitých vidění. V názorech na slavjanofilství propagoval slavjanofilský mesianismus s cílem realizovat svobodnou teokracii. V názorech na přírodu se blížil panteistickým pohledům. Tento duchovní vůdce ruské dekadence a raného symbolismu se k nim však osobně stavěl poměrně kriticky.²⁷⁷

---

²⁷⁴) viz LOSSKIJ, Nikolaj: 2004. *Dějiny ruské filozofie*. Centrum Aletti Velehrad-Roma: Olomouc, s. 120-128.

²⁷⁵) zabývat se podrobněji velice rozsáhlým učením V. Solovjova autor této práce v důsledku kvantitativních omezení práce nemůže.

²⁷⁶) podrobněji viz LOSSKIJ, Nikolaj: 2004. *Dějiny ruské filozofie*. Centrum Aletti Velehrad-Roma: Olomouc, s. 129-212.

²⁷⁷) viz *Ruská filozofie XIX. věka*, Duchovno-akademičeskaja filozofija. Dostupné na: http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/filosofija/RUSSKAYA_FILOSOFIYA.html?page=0,14; http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/filosofija/RUSSKAYA_FILOSOFIYA.html?page=0,14

Vztah A. P. Čechova k mysticismu, spiritualismu a podobným jevům byl jednoznačně negativní.²⁷⁸ Spisovatelův postoj k náboženství, ve smyslu víry v biblického Boha, bychom mohli vysvětlit poznámkou v jeho deníku z roku 1897: „Mezi „je Bůh“ a „není Bůh“ leží celé obrovské pole, přes které dokáže přejít s velkou námahou jenom skutečný mudrc....“ (Čechov, cit. dle D, X./567). Smysl víry v sebe a také v obecném smyslu, ne ve smyslu náboženském, byl pro A. P. Čechova nezbytným požadavkem a předpokladem lidského života. Velice výstižná je jeho poznámka: „Do té doby bude člověk scházet z cesty, hledat cíl, bude nespokojený, dokud nakonec nenajde svého Boha. Žít ve jménu dětí, lidstva nelze. A pokud není Bůh, potom není ani potřeba žít, člověk musí zemřít“ (Čechov, cit. dle Z., X./554) anebo „Člověk buď musí být věřícím, nebo hledat víru, jinak to je prázdný člověk“ (Čechov, cit. dle Z., X./554) dále pak „... začíná chudák ztrácet víru v sebe. A toto je nejhorší...“ aj. (Čechov, cit. dle P., XII./34).

Nesmíme také zapomínat, že nejen filozofové, ale jak je pro ruské prostředí velice typické, i spisovatelé, předkládali svůj vlastní filozofický systém. V daném časovém období byli nejvýraznějšími a nejnásledovanějšími postavami umělecký metafyzik Michail F. Dostojevskij (1821–1881) a L. Tolstoj. Díla, dá se říct existencialistického filozofa M. Dostojevského, se zaměřovala na řešení metafyzických problémů a idejí („věčných otázek“) skrze postavy hrdinů v dialektickém vidění světa. Religiózně-filozofické hledání L. Tolstého, opírajícího se pod vlivem svého oblíbeného filozofa Jeana J. Rousseaua (1712-1778)²⁷⁹ a později Artura Schopenhauera (1788—

---

15 16.02.2011.; LOSSKIJ, Nikolaj: 2004. *Dějiny ruské filozofie*. Centrum Aletti Velehrad-Roma: Olomouc, s. 129-212.

²⁷⁸) viz kapitola 2.1, 2.2., 2.3. ; ČECHOV, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Sv. X., XI., XII. Pisma. Izdatelstvo Chudožestvennoj literatury: Moskva.

²⁷⁹) viz Russo Žan Žak. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/7248/%D0%A0%D0%A3%D0%A1%D0%A1%D0%9E, 18.02.2011.

1860)²⁸⁰ spíše o přesné a jasné vidění světa, nakonec vyústilo v propagaci osobitého filozoficko-náboženského vidění světa, v tolstojovství²⁸¹, které doslova otrásl nejen ruskou, ale i světovou veřejností.²⁸² Je zajímavé, že A. P. Čechov se k filozofii a dílům M. F. Dostojevského vůbec nevyjadřoval, i když ho někteří kritici k tomuto spisovateli přirovnávali, např. Lev Šestov (1866-1938)²⁸³ nebo básník Innokentij Anněnský (1856–1909)²⁸⁴ tvrdili: „*On v nás chtěl zabít Dostojevského*“.²⁸⁵ Jedinou výjimku snad tvoří upomínka jeho jména ve divadelní hře *Ďaďa Vaňa* (S., IX./520) nebo v dopisech k S. Ďagilevovi z roku 1902: „... *Nynější kultura je začátkem práce ve jménu velké budoucnosti, práce... aby lidství poznalo pravdu skutečného Boha, tj. neřádalo ho, nehledalo ho v Dostojevském*...“ (Čechov, cit. dle P, XII./463). S tvorbou a filozofií L. Tolstého však naopak před osobním seznámením se spisovatelem často polemizoval, i když od roku 1887/1888 do roku 1894 byl pod částečným vlivem jeho idejí.²⁸⁶ Můžeme však s jistotou konstatovat, že k tolstojovství se A. P. Čechov nikdy nehlásil a v podstatě ve své tvorbě neustále vedl jakousi polemiku s jeho myšlením. Jako spisovatel byl však L. Tolstoj A. P. Čechovem řazen mezi ty nejlepší.²⁸⁷

²⁸⁰) viz Šopengauer, Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/1381/%D0%A8%D0%9E%D0%9F%D0%95%D0%9D%D0%93%D0%90%D0%A3%D0%AD%D0%A0, 17.02.2011.

²⁸¹) viz Tolstovstvo. Dostupné na: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/sie/17665/%D0%A2%D0%9E%D0%9B%D0%A1%D0%A2%D0%9E%D0%92%D0%A1%D0%A2%D0%92%D0%9E>, 17.02.2011.

²⁸²) viz *Ruskaja filozofija XIX. veka, Filosofskije idei v ruskoj literature: Dostojevskij i Tolstoj*. Dostupné na: http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/filosofiya/RUSSKAYA_FILOSOFIYA.html?page=0,11#part-5, 17.02.2011.

²⁸³) viz Lev Šestov. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/3706/%D0%A8%D0%95%D0%A1%D0%A2%D0%9E%D0%92, 10.03.2011.

²⁸⁴) viz Anněnskij. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_literature/270/%D0%90%D0%BD%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9, 17.02.2011.

²⁸⁵) viz BOČAROV, S.G.: 2005. Čechov i filozofija. *Vestnik istorii, literatury, iskusstva*. Nauka. Moskva: 2005, s. 146-159. Dostupné na: <http://ec-dejavu.ru/c-2/Chekhov.html>, 17.02.2011.

²⁸⁶) viz kapitola 2.1, 2.2.

²⁸⁷) viz tamtéž.

Na konci 19. a na začátku 20. století byly v ruské filozofii zastoupeny prakticky všechny významné směry západní filozofie, od pozitivismu (V. A. Bazarov, A. A. Bogdanov, N. Valentinov aj.), marxismu (G. V. Plechanov aj.) až po kantovství (P. B. Struve, M. I. Tugan-Baranovskij aj.)/neokantovství (Alexandr I. Vveděnskij (1856-1925),²⁸⁸ Ivan I. Lapšin (1870-1952), G. I. Čelpakov, S. I. Gessen, F. A. Stěpun) a fenomenologii (G. G. Špet), všechny však nabývaly v ruském prostředí specifických rysů.²⁸⁹ Poslední čtvrtina 19. století byla pod vlivem Wilhelma Friedricha Hegela (1770-1831)²⁹⁰, navázal na něj představitel liberálního konzervatismu Boris N. Čičerin (1828-1903) a vypracoval celý filozofický systém. (Losskij, 2004: 213). Stejně jako F. Hegel se snažil spojit metafyziku s logikou, přičemž jeho filozofii nesprávně považoval za racionální, vynechav přítomnost mystických prvků světa. Ve svých dílech vystupoval proti pozitivismu, mysticismu, darwinismu a polemizoval se Solovjovem.²⁹¹

Odpovědí na kritiku pozitivistických přístupů (hlavně v odmítání metafyziky) a rozporuplných nálad přelomu století byla originální ruská náboženská a idealistická filozofie. Hlavní podněty bychom našli již v učení Solovjova. Mezi jeho následovníky a první představitele náboženské filozofie patřil myslitel Sergej N. Trubeckoj (1862-1905), blížící se k metafyzice všejednoty, a Lev M. Lopatin (1855-1920), rozvíjející personalistickou metafyziku. Oba také redigovali již zmiňovaný časopis *Voprosy filosofii i psichologii*.²⁹² S. Trubeckoj došel k učení o nadlidském charakteru vědomí

---

²⁸⁸) viz LOSSKIJ, Nikolaj: 2004. *Dějiny ruské filozofie*. Centrum Aletti Velehrad-Roma: Olomouc, s. 256-267.

²⁸⁹) viz Russkaja filozofija XIX. veka. Dostupné na: http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/filosofiya/RUSSKAYA_FILOSOFIYA.html?page=0,1 6. 17.02.2011.

²⁹⁰) viz STÖRIG, Hans J.: 1993. *Malé dějiny filozofie*. Zvon české katolické nakladatelství: Praha, s. 329-338.

²⁹¹) viz LOSSKIJ, Nikolaj: 2004. *Dějiny ruské filozofie*. Centrum Aletti Velehrad-Roma: Olomouc, s. 213-226.

²⁹²) viz Russkaja filozofija XIX. veka. Dostupné na: http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/filosofiya/RUSSKAYA_FILOSOFIYA.html?page=0,1 7, 17.02.2011.

v podobě nadosobní všeobecné jednoty Světové duše a v souvislosti s tím pak rozvíjel své učení o univerzální smyslnosti (Losskij, 2004:242). L. M. Lopatin chápal svět jako jeden organismus, v jehož centru stálo jedno Absolutno: Bůh a lidské Já jsou nadčasové substance.²⁹³

Dalším významným směrem v ruské filozofii byl ruský personalismus vycházející více či méně z Leibnizovy monadologie, např. u A. A. Kozlova (1831-1901), N. Lopatina, N. J. Bugajeva (1837-1903), E. A. Bobrova (1867-1933), P. J. Astafjeva (1846-1893) aj.²⁹⁴

Jak již bylo řečeno na začátku této kapitoly, podmínky pro rozvoj filozofie byly v carském Rusku krajně nepříznivé. V roce 1850 byly katedry zrušeny a teprve v roce 1860 byla filozofie zahrnuta do programu univerzitních přednášek. Intelektuálové se však soustřeďovali hlavně na řešení politických otázek, sociálně-ekonomických problémů a teprve na konci 19. století a na prahu století 20. se začal projevat zájem i o náboženství, metafyziku, etický idealismus, estetiku, ideu národa, spiritualismus, mysticismus a vůbec o všechny druhy duchovních hodnot.²⁹⁵ Odrážel se zde také vliv západních filozofů jako F. Nietzscheho, Nicolaje Hartmanna (1882-1950)²⁹⁶, Henri Bergsona (1859-1941)²⁹⁷ aj.²⁹⁸

---

²⁹³) viz LOSSKIJ, Nikolaj: 2004. *Dějiny ruské filozofie*. Centrum Aletti Velehrad-Roma: Olomouc, s. 252-254.

²⁹⁴) podrobněji viz LOSSKIJ, Nikolaj: 2004. *Dějiny ruské filozofie*. Centrum Aletti Velehrad-Roma: Olomouc, s. 249-255.

²⁹⁵) viz LOSSKIJ, Nikolaj: 2004. *Dějiny ruské filozofie*. Centrum Aletti Velehrad-Roma: Olomouc, s. 268-269.

²⁹⁶) viz Hartman, Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_new_philosophy/299/%D0%93%D0%90%D0%A0%D0%A2%D0%9C%D0%90%D0%9D, 13.02.2011.

²⁹⁷) viz Bergson. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/135/%D0%91%D0%95%D0%A0%D0%93%D0%A1%D0%9E%D0%9D, 16.02.2011.

²⁹⁸) viz ROMANĚNKO, Viktor:1962. *Čechov i nauka*. Charkovskoje knižnoje izdatelstvo: Charkov, VI. Dostupné na: <http://apchekhov.ru/books/item/f00/s00/z0000015/st001.shtml>, 13.02.2011.

V roce 1901 se začali scházet představitelé ruské inteligence a církve na tzv. Nábožensko-filozofických shromážděních²⁹⁹, v jejichž čele stál D. S. Merežkovskij, V. V. Rozanov a další. Nábožensko-filozofické besedy byly později organizovány i v Moskvě. Tento rozkvět ruského duchovního života však byl zastaven v roce 1917 bolševickou revolucí.³⁰⁰ Témata těchto setkání byla prezentována v časopisech *Novyj Put'*, *Voprosy žizni*, *Mir iskusstva*, *Vechi* aj. D. S. Merežkovskij ve svých dílech předpovídal krizi lidstva a jeho historické cesty. Spásu spatřoval v transcendentním druhém příchodu nového lidstva, spojeném s mystickou a náboženskou revolucí. Tyto ideje se objevily již v jeho knize z roku 1893, v tzv. manifestu ruského symbolismu, *O příčinách úpadku a o nových proudech moderní ruské literatury*.³⁰¹ V. V. Rozanov za bytí považoval lásku, rodinu, rození dětí, jeho ontologie se skládala z čistě tělesné lásky a v celém svém učení neustále polemizoval s křesťanstvím.³⁰² Tento filozof byl prvním, kdo rozeznal v osobě A. P. Čechova myslitele a kdo poukázal na filozofický počátek jeho tvorby³⁰³. Se stejnou myšlenkou přišel později další religiózní filozof, S. Bulgakov.³⁰⁴ A S. Merežkovskij jakožto první kritik poukazoval v roce 1888 v pozitivním smyslu na poetické novátorství spisovatele, zároveň však měl nespočet výtek k jeho literární tvorbě. Vytýkal

---

²⁹⁹) Je nutné podotknout, že představitelé epochy nábožensko-filozofické renesance, tj. V. S. Solovjov, D. S. Merežkovskij byli pozitivisté. Silný vliv pozitivizmu také zakusil V. V. Rozanov, N. A. Berd'ajev, S. N. Bulgakov aj. (Dolženkov, 2003).

³⁰⁰) LOSSKIJ, Nikolaj: 2004. *Dějiny ruské filozofie*. Centrum Aletti Velehrad-Roma: Olomouc, s. 268-274.

³⁰¹) viz ROMANĚNKO, Viktor:1962. *Čechov i nauka*. Charkovskoje knižnoje izdatel'stvo: Charkov, VII. Dostupné na: <http://apchekhov.ru/books/item/f00/s00/z0000015/st001.shtml>, 13.02.2011.

³⁰²) viz Russkaja filozofija XIX. veka. Dostupné na: http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/filosofiya/RUSSKAYA_FILOSOFIYA.html?page=0,17; http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/filosofiya/RUSSKAYA_FILOSOFIYA.html?page=0,18, 17.02.2011.

³⁰³) Také je známo jeho hodnocení A. P. Čechova jakožto spisovatele: „našeho slabošství, našeho nehrdinství, naší každodennosti, našeho „průměrného“ apod. Podrobněji viz ROZANOV, V.: 1904. *O Čechove*. Dostupné na: <http://bibliotekar.ru/rus-Rozanov/63.htm>, 16.03.2011.

³⁰⁴) viz KATAJEV, V.: 2006. Istinnij mudrec. In: SOBENNIKOV, A. S. a kol.: 2008. *Filosofija Čechova. Materialy Meždunarodnoj naučnoj konferencii, Irkutsk, 27 ijuňa-2 ijulja 2006 g.* Irkutskij gosudarstvennyj universitet: Irkutsk, s. 72. Dostupné na: http://window.edu.ru/window_catalog/files/r60989/philosophia_chehov.pdf, 13.02.2011.

mu např. lhostejnost, nedostatek jednoduchosti, kriticky se zmiňoval o oblíbených typech spisovatele - snílících, smolařích apod.³⁰⁵

V roce 1902 byl vydán sborník *Problémy idealismu*. Ten vystoupil proti materialismu, pozitivismu a marxismu, přičemž hájil metafyziku a etický idealismus. Mezi autory bychom našli filozofa práva P. I. Novgorodceva, bratry S. N. a J. N. Trubecké, S. N. Bulgakova, N. A. Berd'ajeva (1874-1948), S. L. Franka, S. A. Alexejeva (Askoldova) aj. (Losskij, 2004: 269-270). Otec Sergij³⁰⁶ na přelomu století propagoval nejdříve marxismus, pak mysticko-náboženskou zkušenost a nakonec idealistický realismus pravoslaví. Jeho zralé nábožensko-filozofické učení se pak zformovalo až po revoluci roku 1917 v zahraničí, stejně jako u filozofa svobody N. Berd'ajeva.³⁰⁷ Po smrti A. P. Čechova, na podzim 1904, S. Bulgakov vystoupil s veřejnou přednáškou o spisovateli, v níž ho označil za hlubokého myslitele s významným odkazem pro další generaci, avšak na druhé straně jeho tvorbu kritizoval za mravní slabost, bezmocnost dobra, za „optimo-pesimismus“ apod.³⁰⁸ K příznivcům a nejvýznamnějším představitelům Nábožensko-filozofického shromáždění (V. Rozanovovi, D. S. Merežkovskému, S. Bulgakovovi aj.) a jejich filozofii se A. P. Čechov stavěl jednoznačně kriticky.³⁰⁹ O tomto vztahu mimo jiné vypovídá i úryvek z dopisu známému z roku 1901, kde se překvapeně ptal: „...*Co můžete mít vy, dobrý, přímý člověk, společného s Rozanovem, s nafoukaně vychytralým Sergejem a konečně se sytým Merežkovským?*...“ (Čechov, cit. dle P., XII./423).

---

³⁰⁵) viz podrobněji MEREŽKOVSKIJ, Dmitrij: 1888. *Staryj vopros po povodu novogo talanta*. Dostupné na: http://az.lib.ru/m/merezhkowskij_d_s/text_0150.shtml, 15.02.2011. VARČENKO, N.A. *A.P.Čechov v kritike D.S. Merežkovskogo*. Dostupné na: http://www.rusnauka.com/30_NNM_2010/Philologia/72964.doc.htm, 18.03.2011.

³⁰⁶) S. Bulgakov.

³⁰⁷) viz LOSSKIJ, Nikolaj: 2004. *Dějiny ruské filozofie*. Centrum Aletti Velehrad-Roma: Olomouc, s. 300-384.

³⁰⁸) podrobněji viz BULGAKOV, S.: 1910. *Čechov kak myslitel*. Dostupné na: http://palomnic.org/bibl_lit/obzor/chehov_13/

³⁰⁹) viz Kapitola 2.1 a 2.2., 2.3. ROMANĚNKO, Viktor:1962. *Čechov i nauka*. Charkovskoje knižnoje izdatěl'stvo: Charkov, VII. Dostupné na: <http://apchekhov.ru/books/item/f00/s00/z0000015/st001.shtml>, 13.02.2011.

Významnou postavou začátku 20. století byl metafyzik intuitivista Nikolaj O. Losskij (1870-1965), stojící mimo tradice ruské filozofie všejednoty. Své učení charakterizoval v plánu gnozeologickém jako systém intuitivismu, v plánu ontologickém jako systém hierarchického personalismu. Hlásal možnost intuitivního poznání, kde svět je organický a člověk je dočasným prostorovým bytím. Kládl přitom důraz na člověka a jeho činy, které vytvářejí jednotný systém kosmu, nad kterým existuje metalogické bytí. Člověk by měl směřovat k absolutní ucelenosti bytí, docíliv ji překonáním ontologické propasti mezi Bohem a světem. Plná jednota Krávy, Mravního Dobra (Lásky), Pravdy a absolutního život je možná jedině v carství božím.³¹⁰ Mezi další představitele intuitivismu bychom mohli zařadit i Semjona L. Franka (1877-1950), Vladimira Koževnikova (1850-1917), Alexeje Loseva (1892-1988) aj.³¹¹

Tvorba L. I. Šestova, jehož pravé příjmení znělo Švarcman, prezentovala důsledný iracionalismus a existencialismus. V otázce boje proti vládě obecně povinného a obhajoby osobní pravdy se blížil filozofické pozici N. Berďajeva s rozdílem v otázce chápání svobody. L. Šestov chápal víru jako svobodu. Ve svém chápání ideje víry-svobody kritizoval pokusy o spekulativní vztah k Bohu (filozofický nebo teologický) a předkládal ryze individuální, životní (existenciální) vztah a svobodnou cestu víry. Jeho víra tedy jde navzdory všemu.³¹² Ve svých dílech se vždycky soustřeďoval na mezní problémy lidské existence a podával je ironickým, až výsměšným způsobem. Pod vlivem A. Schopenhauera a F. Nietzscheho se také obracel k tragédii jakožto existenciální kategorii a označoval ji jako „bezpočvennost“, tedy stavu,

---

³¹⁰) viz Russkaja filozofija XIX. veka. Dostupné na: http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/filosofiya/RUSSKAYA_FILOSOFIYA.html?page=0,23, 17.02.2011.

³¹¹) viz LOSSKIJ, Nikolaj: 2004. *Dějiny ruské filozofie*. Centrum Aletti Velehrad-Roma: Olomouc, s. 385-461.

³¹²) viz Russkaja filozofija XIX. veka. Dostupné na: http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/filosofiya/RUSSKAYA_FILOSOFIYA.html?page=0,24, 17.02.2011.

kdy člověk ve svém osobním světě ztratil půdu pod nohama, v čemž spočívala pravá podstata lidského bytí.³¹³ Jsou opodstatněné předpoklady, že A. P. Čechov byl seznámen s jeho knihami *Shakespeare a jeho kritik Brandes* (1898), *Dobro a zlo v učením hr. Tolstého a Nietzsche* (1900) a *Dostojevskij a Nietzsche (Filozofie tragédie)* (1902). Důkazy o osobním seznámení však nejsou, kromě dopisu S. Ďagilevovi z roku 1901, kde A. P. Čechov na žádost L. Šestova uváděl chronologii své tvorby.³¹⁴ Sám Šestov po smrti spisovatele publikoval článek o A. P. Čechovovi „Tvorba z ničeho“, kde jeho tvorbu shrnul ve vymezení spisovatele jakožto „ztrhaného člověka“, „zpěváka beznaděje“, „filozofa nečinnosti“, „nepřítele jakéhokoliv druhu filozofie“, „filozofa bojujícího proti pozitivistickému materialismu“, nejtiššího spisovatele“ apod.³¹⁵

Na začátku 20. století, zpočátku hlavně pod vlivem V. Solovjova, vznikaly v ruské filozofii velmi složité filozofické směry, které se později vyvíjely v samostatná originální učením. V době revolučních nepokojů mnoho filozofů odjelo do zahraničí dobrovolně, po revoluci pak k tomu byli donuceni a museli své filozofické systémy vytvářet v odloučení od své vlasti. V samotném Rusku byl svobodný rozkvět duchovního života zničen (Losskij, 273-274).

---

³¹³) viz SENDEROVIČ, Savelij: 2007. A. P. Čechov i L. I. Šestov. A takže koje-čto ob ekzistencialnoj sociologii. *Voprosy literatury*. №6/2007. Dostupné na: <http://magazines.russ.ru/voplit/2007/6/se9.html>, 17.03.2011.

³¹⁴) viz tamtéž.

³¹⁵) podrobněji viz ŠESTOV, Lev: 1904. *Tvorčestvo iz ničego. (A. P. Čechov)*. Dostupné na: <http://www.vehi.net/shestov/chehov.html>, 16.03.2011.

4 A. P. ČECHOV A FILOZOFIE

„...člověk by neustále měl, když ne vylézat, tak alespoň vykukovat ze své ulity a měl by mudrovat celý svůj život, jinak to už nebude život, ale žití...“³¹⁶ (Čechov, cit. dle P., XII. / 402).

A. P. Čechova zná světová veřejnost především jako spisovatele, případně jako lékaře. My se však v této kapitole budeme snažit prostřednictvím jeho tvorby objevit v Čechovovi filozofa. Je o něm známo, že žádné vyložené filozofické pojednání nenapsal. Stejně jako v životě, tak ani ve své tvorbě se spisovatel k žádnému filozofickému proudu nehlásil a snažil se být mimo jakékoliv zařazování. Avšak v jeho korespondenci, zápiscích, denících a literární tvorbě nalezneme kromě nesčetných zmínek o filozofech, jako např. O Marku Aureliovi (121-180)³¹⁷, Sokratovi (470-399 př. n. l.)³¹⁸, A. Comtovi, H. Spencerovi, Françoisi Voltairovi (1694—1778)³¹⁹, E. Renanovi, H. Bucklovi, F. Nietzsche, L. Tolstém, F. M. Dostojevském, N. K. Michajlovském, V. Rozanovovi, S. Bulgakovovi, S. Merežkovském, Johanu W. Goethovi (1749-1832)³²⁰, B. Spinozovi aj., pevně daný a niterně prožitý ucelený myšlenkový systém.³²¹ Totéž nám nabízí i jeho literární odkaz vyznačující se gnoseologicko-ontologickou tematikou. Předěšlé kapitoly nabídly nezbytný vhled do této problematiky a nyní nic nebrání prozkoumat vztah filozofie a tvorby A. P. Čechova hlouběji a podrobněji.

Předtím si však ještě připomeňme několik skutečností, pro tvorbu a život spisovatele charakteristických. Hlavním znakem jeho tvorby od roku 1888 byl důraz na nejistotu, tajemnost světa. Přítomný byl také motiv smrti, která vše

³¹⁶) přeloženo autorem této práce. Originál: „... человек должен постоянно если не вылезать, то выглядывать из своей раковины, и должен он мудрствовать всю свою жизнь, иначе то уже будет не жизнь, а житие...“.

³¹⁷) více viz Mark Avrelij. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/676/%D0%9C%D0%90%D0%A0%D0%9A, 16.03.2011.

³¹⁸) více viz KUNZMANN, Peter; BURKARD, Franz-Peter; WIEDMANN, Franz: 2001. *Encyklopedický atlas filosofie*. Nakladatelství Lidové noviny: Brno, s. 37.

³¹⁹) viz Vol'ter. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/216/%D0%92%D0%9E%D0%9B%D0%AC%D0%A2%D0%95%D0%A0, 16.02.2011.

³²⁰) viz Gete. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_new_philosophy/324/%D0%93%D0%95%D0%A2%D0%95, 20.02.2011.

³²¹) viz ČECHOV, Anton: 1963. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Sv. X., XI., XII. Pisma. Izdatel'stvo Chudožestvennoj literatury: Moskva.

znehodnocovala. Hlavním leitmotivem jeho děl bylo nevyužití lidského potenciálu při gnoseologické orientaci na svět, kdy otázka po smyslu života zůstávala nezodpovězená a kultura, civilizace existovala autonomně mimo člověka a přírody a kdy se projevovala rovněž absurdita lidského bytí.³²² Např. v povídce *Šťast'je* (Čechov, cit. dle S., V./230) se můžeme dočíst: „*V modravé dálce se nic nehýbalo. Sem a ten roztroušené mohylové či strážní kurhany přísně a strnule čněly nad obzorem, nad nekonečnou stepí. Z jejich mlčenlivé nehybnosti dýchala staletí a chladná lhostejnost ke všem lidským věcem. Uplyne ještě tisíc let a umřou miliardy lidí, ale ony tu pořád budou stát, jak stály, bez sebemenší lítosti k zemřelým, bez zájmu o živé, a dál nebude známo, proč tady jsou a jaké stepní tajemství pod sebou skrývají. ... Ani líný let těch dlouhověkových ptáků, ani ráno, které s železnou pravidelností přichází po noci, ani nekonečná step, nic z toho nemělo zjevný smysl*“.³²³ Nebo v povídce *Skučnaja istorija* (Čechov, cit. dle S., VI./320;330-331): „*Příroda se mi stále ještě zdá krásná, přestože mi ďábel našeptává, že tu za tři nebo čtyři měsíce už nebudu a všechny tyto sosny a jedle, ptáci i bílá oblaka na nebi můj odchod vůbec nepostřehnou. ... Teď se mé jméno klidně prochází po Charkově a za tři měsíce snad, vyryto zlatým písmem, bude už zářit jako slunce na mém náhrobku – a na mně už zatím bude růst tráva*“.³²⁴

Ve zralém období (začátek 90. let 19. stol.) prvořadou roli hrály motivy hypotetičnosti lidských přestav, znalostí o životě a o sobě samotných, neurčitost, nejasnost jakožto jedna z nejhlavnějších charakteristik okolního světa, vyplývající z individualizace poznatků lidí závislých na vnějších a vnitřních okolnostech. Jako příklad bychom mohli uvést úryvek z díla *Čornyj monach* (Čechov, cit. dle S., VII./304): „*Proč, proč jste mě léčili? Bromové přípravky, nečinnost, teplé koupele, dohled, malomyslný strach z každého doušku, z každého kroku – tohle mě nakonec přivede k idiotství. Šílel jsem, měl jsem megalomanií, zato jsem ale byl veselý, čilý, a dokonce i šťastný, byl jsem zajímavý a originální. Teď jsem rozváznější a solidnější, ale zato takový, jako všichni: jsem průměr – omrzelo mě žít... Jak krutě*

---

³²²) více viz RAZUMOVA N.E.: 2006. Konceptija i obrazy kultury u Čechova. In: SOBENNIKOV, A. S. a kol.: 2008. *Filosofija Čechova. Matěrialy Meždunarodnoj naučnoj konferencii, Irkutsk, 27 ijuňa-2 ijulja 2006 g.* Irkutskij gosudarstvennyj universitet: Irkutsk, s. 146-159. Dostupné na: http://window.edu.ru/window_catalog/files/r60989/philosophia_chehov.pdf, 13.02.2011

³²³) viz ČECHOV, Anton: 2007. *Černý mnich*. Nakladatelství Havran: Praha, s. 201. V překladu Miroslava Staňka.

³²⁴) viz ČECHOV, Anton: 1954. *Povídky III*. Knihovna klasiků. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění: Praha, s. 365;375. V překladu Vladimíra Pravdy.

*jste se mnou naložili! Míval jsem halucinace, ale komu to překázelo? Ptám se: komu to překázelo?*³²⁵ V dalším úryvku z díla *Pripadok* (Čechov, cit. dle S., VI./241): „*Snad máte všichni pravdu,*“ řekl Vasiljev, *vstal a začal chodit z rohu do rohu. „Možná! Já si to však nemohu v hlavě srovnat! Že jsem byl na dvou fakultách, to se považuje za hrdinský čin; že jsem napsal spis, po němž za tři roky ani pes neštěkne, za to mne vynášejí až do nebes; ale proto, že o padlých ženách nemohu mluvit tak chladnokrevně jako o těchto židlích, mají mne za blázna, léčí mne a litují!*“³²⁶ se projevovala relativita našeho chápání a porozumění tomu, jaké chování je normální a jaké není. V těchto dílech autor nastoloval hlavní otázku - co je realita? Buď je to svět naší osobní zkušenosti, vyplývající ze samopoznání, anebo je to smlouva, objektivní výsledek normativní dohody o vnímání života?³²⁷ A který je svět humánnější a krásnější? Jak je typické pro všechna díla A. P. Čechova, odpověď zůstává na čtenáři.

Na konci 90. let docházelo k přehodnocení představ o místě člověka ve světě a objevily se pochyby o síle člověka, víry v něj. Hrdina v této fázi již nevítežil. Např. v díle *V rodnom uglu* (Čechov, cit. dle S., VIII./251): „*Šla, kam ji oči vedly, a přemýšlela, že se bude, až se vdá, starat o domácnost, že bude léčit, učit a dělat všechno, co dělají ženy její vrstvy; tu ustavičnou nespokojenost se sebou i s lidmi i celou řadu hrubých omylů, které se jako hora zdvihají za tebou, když se ohlédneš do minulosti, bude pokládat za svůj pravý život, který jí byl přisouzen, a nebude čekat nic lepšího... Vždyť život lepší ani nebývá! Překrásná příroda, blouznivé touhy a melodie říkají jedno, skutečný život však mluví jinak. Štěstí a pravda existují patrně někde mimo život... Nesmí chtít žít, ale slít se v jedno s onou nádhernou stepí, nekonečnou a lhostejnou jako věčnost, s jejími květy, kurhany a bezmeznou dálavou – a pak bude dobře...*“³²⁸ Dále pak v *Lonyči* (Čechov, cit. dle S., VIII./332-333): „*Uběhlo ještě několik let. Starcev ještě více zesílil, ztučněl, těžce dýchá a chodí*

³²⁵) viz ČECHOV, Anton: 1997. *Černý mnich a jiné povídky*. Nakladatelství Slováry: Praha, s. 34. V překladu Hany Zahradníčkové a Emanuela Frynty.

³²⁶) viz ČECHOV, Anton: 1954. *Povídky III*. Knihovna klasiků. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění: Praha, s. 294. V překladu Vladimíra Pravdy.

³²⁷) podrobněji viz KLUGE R.-D.: 2006. *Zagadka Čornogo monacha*. In: SOBENNIKOV, A. S. a kol.: 2008. *Filosofija Čechova. Matěrialy Meždunarodnoj naučnoj konferencii, Irkutsk, 27 ijuňa-2 ijulja 2006 g.* Irkutskij gosudarstvennyj universitět: Irkutsk, s. 99-106. Dostupné na: http://window.edu.ru/window_catalog/files/r60989/philosophia_chehov.pdf, 13.02.2011

³²⁸) viz ČECHOV, Anton: 1950. *Povídky VI*. Československý spisovatel: Praha, s. 185. V překladu Anny Zahradníčkové.

s hlavou zvrácenou dozadu. ... Také jeho povaha se změnila: je těžkopádný a snadno se rozzlobí. ... Je docela osamělý. Žije smutně a nic ho nezajímá. ... A Turkinovi? Ivan Petrovič je stále stejný, nic se nemění, vtipkuje jako dřív a vypravuje anekdoty; Věra Josifovna předčítá hostům své romány ochotně a s upřímnou prostotou. A Kocourek hraje denně čtyři hodiny na klavír. Zestárla, postonává a každý podzim jezdí s matkou na Krym“.³²⁹ Anebo v příběhu *Na podvode* (Čechov, cit. dle S., VIII./255): „Život je takový, že on žije sám na velkém statku a ona také žije sama v zapadlé vesnici, ale i myšlenka na to, že by si mohli být blízcí a rovní, se jí zdá nemožnou a nepěknou. Ve skutečnosti je celý život tak zařízen a lidské vztahy jsou tak nepochopitelně složité, že ti je hrozně a srdce trne úzkostí, když na to vše pomyslíš“.³³⁰

Později však v jeho příbězích docházelo k spojení lidského, kulturního s přírodním, např. *Po dělam služby* (Čechov, cit. dle S., VIII./385-386): „Br, to byl potrhlý a škaredý sen! A proč se mi v něm Kraslický a Lošadin zjevili pospolu? Takový nesmysl... Jak seděl na posteli s bušícím srdcem a hlavou v dlaních, napadlo ho, že Lošadin a Kraslický opravdu mají něco společného, že i v životě jdou spolu a jeden druhého podpírá, je mezi nimi neviditelné, ale důležité a nezbytné pouto, a to pouto existuje i mezi nimi a Taunicem a úplně mezi všemi. V tomto životě není nic nahodilého, ani v nejpustším Zapadákově. Vše je prostoupeno ideou jediného celku, všechno má jednu duši a jeden účel. A aby tohle člověk pochopil, nestačí jenom přemýšlet a rozvažovat, k tomu je třeba mít i schopnost pronikat pod povrch života – dar, který zřejmě není dán každému“.³³¹ Anebo v díle *V ovrage* (Čechov, cit. dle S., VIII./448-449): „Vesnice byla pohroužena do večerního soumraku, slunce zářilo už jen nahoře na cestě, která se vinula jako had po svahu zdola nahoru. Z lesa se vracely stařeny a děti; nesly koše plné hub – bedly a podborováky. Šly také ženy a dívky v hloučcích ze stanice, kde nakládaly do vagonů cihly, nosy i tváře měly pokryty červeným prachem. Všechny zpívaly. Napřed

---

³²⁹) viz ČECHOV, Anton:1950. *Povídky VI*. Československý spisovatel: Praha, s. 269-270. V překladu Anny Zahradníčkové.

³³⁰) viz ČECHOV, Anton:1950. *Povídky VI*. Československý spisovatel: Praha, s. 189. V překladu Anny Zahradníčkové

³³¹) viz ČECHOV, Anton: 2007. *Černý mnich*. Nakladatelství Havran: Praha, s. 183. V překladu Miroslava Staňka.

*přede všemi šla Lipa a zpívala vysokým hláskem, zpívala z plna hrdla a hleděla na nebe, byla šťastná, že den končí, díky Bohu, že si bude moci odpočinout“.*³³²

V jeho tvorbě byl také více přítomný problém smyslu života. Ontologická a gnoseologická nejistota lidí byla v řeči hrdinů vyjadřována kromě neurčitosti zakončení děl také opakováním slova „zdá se“³³³ a slovního spojení „z jakého si důvodu“³³⁴. Např. v dílech *Tri goda* (Čechov, cit. dle S., VII./425;509): „O čempak přemýšlíš, má milá?“ „O dětech, o tobě... o svém životě. Vždyť jsem, Aljošo, hodně prožila. Jak začnu vzpomínat, jak začnu... Ty můj Pane Bože! ... Laptěv ho bezděky pozoroval a myslil na to, že možná budou žít ještě třináct, třicet let... A co prožijeme za tu dobu? Co nás čeká v budoucnosti? A pomyslí si: - Dožijeme se – uvidíme“.³³⁵ Nebo pak v *Damě s sobačkou* (Čechov, cit. dle S., VIII./405): „Připadalo mu, že stačí tak málo, a řešení se najde. Potom jim začne nový a nádherný život. Oběma bylo jasné, že konec jejich lásky je ještě nesmírně daleko a že to nejsložitější a nejtěžší je teprve čeká“.³³⁶ Dále pak v povídce *Čelovek v futljare* (Čechov, cit. dle S., VIII./292): „To je právě to,“ opakoval Ivan Ivanyč. „A když my se ve městě tísníme ve špatném vzduchu, popíšeme mnoho zbytečného papíru a hrajeme vint – není to také futrál? A že trávíme celý život mezi zahaleči, svárlivci, hloupými a prázdnými ženskými, říkáme a posloucháme všelijaké nesmysly – není to futrál?“³³⁷ V povídce *Něvesta* (Čechov, cit. dle S., XIII./483;501): „Zdávalo se, bůhví proč, že by to tak mělo být stále, beze změny a bez konce!... Šla nahoru zabalit věci, druhý den ráno se rozloučila s babičkou a matkou a živá, veselá opustila město, jak doufala, navždy“.³³⁸

Právě tato nejasnost, nejednoznačnost čtenáře zneklidňovala a nutila je „být při vědomí“, a tak vznikala určitá forma dialogu hrdiny se sebou samým

³³²) viz ČECHOV, Anton:1950. *Povídky VI*. Československý spisovatel: Praha, s. 393. V překladu Anny Zahradníčkové.

³³³) viz LIŠAJEV, S.: 1997. A. P. Čechov i novaja racionalnost' (K postanovke voprosa). In: *Filosofija i kultura: Sbornik k 60-letiju V. A. Koněva*. Izdatelstvo Samarského universitěta: Samara, s. 171-182. Dostupné na: <http://www.phil63.ru/ap-chekhov-i-novaya-ratsionalnost>, 12.02.2011.

³³⁴) viz DOLŽENKOV, Petr: 2003. *Čechov i pozitivizm*. Izdatelstvo Skorpeon: Moskva. Dostupné na: http://lit.lib.ru/d/dolzhenkow_p_n/chekhov.shtml, 18.02.2011.

³³⁵) viz ČECHOV, Anton: 1950. *Povídky V*. Knihovna klasiků: Praha, s. 225;306. V překladu Anny Zahradníčkové.

³³⁶) viz ČECHOV, Anton: 2000. *Anna na krku a jiné povídky*. Vydala Academia, nakladatelství Akademie věd České republiky: Praha, s. 344. V překladu Zdeňky Psůtkové.

³³⁷) viz ČECHOV, Anton: 1997. *Černý mnich a jiné povídky*. Nakladatelství Slovart: Praha, s. 80-81. V překladu Hany Zahradníčkové a Emanuela Frynty.

³³⁸) viz ČECHOV, Anton: 1997. *Černý mnich a jiné povídky*. Nakladatelství Slovart: Praze, s. 98;115. V překladu Hany Zahradníčkové a Emanuela Frynty.

(Lišajev, 1997:178-179). Hrdinové vždycky mluvili za sebe a ze sebe, názor autora na jeho hrdiny nebylo možno poznat. A. P. Čechov pouze pokládal otázku, avšak neřešil ji.³³⁹ Člověk v jeho díle byl sám sobě filozofem. Spisovatel svým postavám nabízel maximální volnost. Podle J. Zunděloviče tkvěla základní myšlenka celé tvorby A. P. Čechova v poznatku, k němuž čtenář docházel samovolně, nenásilným způsobem – k myšlence „*být člověkem*“.³⁴⁰

Dalším výrazným znakem spisovatelovy tvorby byl promyšlený systém pauz (s cílem vyjádřit nevyjádřitelné a zviditelnit přítomnost) a zámlk (s cílem odkouzlit lidskou duši, přítomnost a probudit spícího ducha, tj. hlavně ozřejmit unikající bytí) užívaných ve snaze o vyjádření úmyslu (tj. stavu předcházejícího vzniku mysli), spisovatel se totiž snažil zkoncentrovat pozornost čtenáře na prožití ne skutečnosti, ale Bytí (jiného).³⁴¹ Pro uměleckou estetiku A. P. Čechova byla umělecká otevřenost prostě nemyslitelná, spisovatel využíval unikající půvab podtextu, čímž chránil lidské právo svých hrdinů na soukromé bytí.³⁴² Co se týče ideologického zabarvení hrdinů, je zajímavá myšlenka O. Tabačnikové, která tvrdila, že ideologie u A. P. Čechova přítomna byla, ale její role byla jiná, tj. „*Člověk se nepřirazuje k hotové ideologii, ale ideologie následuje člověka, jakoby se vytváří jím samotným pro sebe samotného* (cit. dle Tabačnikova O., 2006:253).

Nezapomeňme také na neustálý zájem A. P. Čechova o vědy jako takové, především však o praktickou medicínu a psychologii, sociologii, filozofii. Potrhňme zde význam psychiatrie. Spisovatel se několikrát vyjadřoval v tomto duchu: „*Studujte medicínu, přáteli, - jestli se chcete stát skutečným spisovatelem. Obzvláště psychiatrii.*“ *Anebo „...nevšimnul jsem si ničeho zvláštního, a nejsem-li to já, kdo je tady psychiatr?“* (Čechov, cit. dle Dolženkov, 2003).

---

³³⁹) podrobněji viz BOČAROV, S.G.: 2005. Čechov i filozofija. *Vestnik istorii, literatury, iskusstva*. Otd-nije ist.-filol.nauk RAN. Nauka: 2005, s. 146-159. Dostupné na: <http://ec-dejavu.ru/c-2/Chekhov.html>, 15.03.2011.

³⁴⁰) podrobněji viz ZUNDĚLOVIČ, J.:1960. Filozofskaja tema u Čechova: (k postanovke voprosa). *A. P. Čechov Problemy tvorčestva*. Uzbekistanskij universitet: Samarkand, s. 5-17.

³⁴¹) viz LIŠAJEV, S.: 1998. A. P. Čechov: vyrazitel'nost' nevyraženija (O metafizičeskom smysle „sděržannosti“ i „pauzy“ v „mire Čechova“). *Filozofija i kultura: Sbornik naučnych statěj*. Izdatel'stvo Samarskogo universiteta: Samara, s. 24-48. Dostupné na: <http://www.phil63.ru/ap-chekhov-vyrazitel'nost-nevyraženija>, 17.3.2011.

³⁴²) viz TABAČNIOVA O.: 2006. Ot Čechova k Dovlatovu: „Proslavlenije bezcelnosti“, ili poetika, okazyvajuščaja soprotivlenije tiranii. In: SOBENNIKOV, A. S. a kol.: 2008. *Filozofija Čechova. Materialy Meždunarodnoj naučnoj konferencii, Irkutsk, 27 ijuňa-2 ijulja 2006 g.* Irkutskij gosudarstvennyj universitet: Irkutsk, s. 238-255. Dostupné na: http://window.edu.ru/window_catalog/files/r60989/philosophia_chehov.pdf, 13.02.2011

Kulminační období zobrazení psychopatologického typu hrdinů lze podle dopisů samotného spisovatele stanovit od vzniku sbírky *Chmuryje ljudi* (1890) po rok 1895. Musíme zde upřesnit, že se v jeho dílech jednalo o typy lidí trpících psychastenii, tj. druhem astenie projevující se poklesem psychické a nervové činnosti jedinců, mezi jejichž typické prvky patřily krajní nerozhodnost, bojácnost, úzkostlivá podezřívavost, sebepochybování, mimořádná vnímavost zejména k budoucnosti, bázeň před neznámým, posedlost utkvělými představami (Dolženkov, 2003). Mezi takové typy můžeme zařadit hrdiny např. *Palaty n. 6* (Čechov, cit. dle S, VII./125;136): „*Ivan Dimitrič Gromov, muž asi třicetiletý, šlechtického původu, bývalý soudní exekutor a gubernský tajemník, trpí stihomamem. Bud' leží na posteli stočený do klubíčka, nebo chodí z kouta do kouta, jako by konal předepsanou procházku, málokdy však sedí. ... Andrej Jefimyč si potrpí na rozumné a čestné jednání, ale aby zavedl na svém působišti rozumný a čestný život, k tomu nemá dost pevné vůle a důvěry ve svou pravomoc. Nedovede energicky nařizovat, zakazovat a trvat na svém*“.³⁴³ Patří sem i hrdina z povídky *Černýj monach* (Čechov, cit. dle S, VII./288): „*Magistr Andrej Vasiljič Kovrin byl unavený a měl pocuchané nervy*“.³⁴⁴ ,hrdina ze hry *Ivanov* (Čechov, cit. dle S., IX./223): „*To všecko je pravda, ano... Je to zřejmě má vina, hrozná vina, ale v hlavě se mi všecko pomotalo, jakási lenost mi paralyzuje duši, sám sobě už nerozumím. Nerozumím nikomu... (Pohlédne na okno) Mohli by nás tady slyšet, pojd'me se projít*“³⁴⁵ nebo hrdinové povídky *O ljubvi* (Čechov, cit. dle S, VIII./311): „*Báli jsme se všeho, co by mohlo odhalit naše tajemství i nám samotným. Miloval jsem ji něžně a hluboce, ale uvažoval jsem a ptal se sám sebe, k čemu může vést naše láska, nebudeme-li mít dost síly ji přemáhat...*“.³⁴⁶ Je třeba poznamenat, že pro spisovatele byl „psychiatrický“ faktor jen jedním z faktorů determinujících sociální jevy.³⁴⁷

V souvislosti s výše uvedenými poznatky se pozastavíme nad metodou spisovatelovy tvorby. Již z předešlých kapitol víme o důležitosti vědeckého základu

³⁴³) viz ČECHOV, Anton: 1971. *Doktorské povídky*. Vytiskl Mír: Praha, s. 102:112. V překladu Karoliny Duškové, Jaroslava Huláka, Vladimíra Pravdy.

³⁴⁴) viz ČECHOV, Anton: 1997. *Černý mnich a jiné povídky*. Nakladatelství Slovart: Praha, s. 11. v překladu Hany Zahradníčkové a Emanuela Frynty.

³⁴⁵) viz ČECHOV, Anton: 1988. *Dramata*. Nakladatelství Odeon: Praha, s. 202. V překladu Aleny Morávkové, Leoše Suchařípy a Ivana Werniše.

³⁴⁶) viz ČECHOV, Anton: 1976. *O lásce*. Odeon: Praha, s. 127. V překladu Emanuela Frynty, Jaroslava Huláka a Anny Zahradníčkové.

³⁴⁷) viz DOLŽENKOV, Petr: 2003. *Čechov i pozitivizem*. Izdatelstvo Skorpion: Moskva. Dostupné na: http://lit.lib.ru/d/dolzhenkow_p_n/chekhov.shtml, 18.02.2011.

jeho děl, tj. že jsou založena na přísně ověřených faktech, nikdy nezasahují do otázek a problémů, do kterých spisovatel neviděl. A. P. Čechov se nejvíce opíral o metodu pozorování a výzkumu reality, přičemž zdůrazňoval význam svobody. Důležitost přikládal i statistice jakožto spojovateli sociologie a biologie, jak ji sám charakterizoval (P, XII.: 346). Již na začátku své tvorby vyzdvihl A. P. Čechov nezbytný požadavek správného, objektivního nastolení tématu podle předem promyšleného záměru, přičemž úkolem bylo zobrazovat, nikoliv řešit a individualizovat konkrétní případy. To dosvědčuje tento jeho výrok: „...*kdyby se mi nějaký spisovatel pochlubil, že napsal povídku bez předem promyšleného záměru, jenom z vnuknutí, nazval bych ho bláznem.*“ (Čechov, cit. dle P, XI./274). K využití induktivní metody ve svých dílech často připomínal, že skutečnou pravdu nezná nikdo, např. *Ogni* (Čechov, cit. dle S., VI./173): „*Ano, v ničem se nevyznáš na tomto světě!*“³⁴⁸, *Duel* (Čechov, cit. dle S, VI./487): „*Ba, pravdu nezná nikdo...*“³⁴⁹ aj. Ideálem tedy pro A. P. Čechova bylo spojení vědy a umění, na což i sám ve své korespondenci upozorňoval.³⁵⁰

Všechny výše uvedené znaky umělecké tvorby A. P. Čechova, především metodologie, hypotetické, relativní lidské vědění o světě a o sobě samých, umělecká gnoseologie a ontologie (téma života-utrpení/ života-vězení), problém agnosticizmu, redukce pohledu na člověka ze sociálního na biologické, z psychického na fyziologické můžeme vztáhnout na ranou, první fázi pozitivismu, tvořeného klasickými filozofy pozitivisty A. Comtem, J. S. Millem, H. Spencerem a dalšími vědci pozitivistického myšlení, jako např. Ilji Mečnikova (1845-1916)³⁵¹, C. Bernarda, E. Renana, H. Buckla, S.S. Korsakova, G. Bearda, R. Kraffta Ebinga, P. I. Kovalevského, V. M. Bechtěreva, N. N. Baženova a dalších kolegů vědců z lékařského prostředí.

První pozitivismus v mnoha ohledech odrážel každodenní vědomí dané epochy s jejími negativními stránkami. Ze strany A. P. Čechova to nebylo slepé

---

³⁴⁸) viz ČECHOV, Anton: 1912. Spisy Antona Pavloviče Čechova. Díl V. Slabé povahy, část II. Vydal J. Otto: Praha, s.20. V překladu V. Červinky.

³⁴⁹) viz ČECHOV, Anton: 1954. *Povídky IV.* Knihovna klasiků: Praha, s. 153. V překladu Karolíny Duškové.

³⁵⁰) viz kapitola 2.

³⁵¹) viz Mečnikov Ilja Iljič. Dostupné na: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/es/33777/%D0%9C%D0%B5%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%B2>, 13.02.2011.

následování všech poloh prvního pozitivizmu, ale snaha upozornit na její obrácenou stránku a zohlednit ji.³⁵² Na duchovní omezenost pozitivismu spisovatel upozorňoval např. v díle *Ogni* (Čechov, cit. dle S., VII./139;170) v postavě studenta von Štenberga: „V jeho rozumné, klidné tváři jsem četl: „Nic dobrého nevidím zatím ani v určitém zaměstnání, ani v určitém kousku chleba, ani v určitém názoru na věci. Všecko je to nesmysl.“...“*Je třeba být velice naivním, aby člověk věřil a přikládal rozhodný význam lidské řeči a logice. Slovy možno dokázati a vyvrátiti vše, cokoli libo, a brzy lidé zdokonalí techniku jazyka do té míry, že budou dokazovati matematicky jistě, že dvakrát dvě jest – sedm. Rád poslouchám a čtu, ale věřiti, děkuju co nejuctivěji, věřiti neumím a nechci“.*³⁵³

Na přeceňování role pozitivistického scientismu poukazoval v povídce *Skučnaja istorija* (Čechov, cit. dle S., VI./329-330) v postavě profesora: „A co ještě? Chtěl bych se probudit za sto let a aspoň jedním okem se podívat, co bude s vědou. Chtěl bych ještě deset let žít. A dál? Dál už nic. Přemýšlím, dlouho přemýšlím, ale nic už nemohu vymyslet. A kdybych sebevíc přemýšlel a kdyby se mé myšlenky rozbíhaly všemi směry, vím jasně, že mým přáním chybí cosi podstatného, cosi velmi důležitého. V mém vášnivém zaujetí pro vědu, v mé touze po životě, v tomto sezení na cizí posteli i v úsilí poznat sebe sama, ve všech myšlenkách, citech i pojmech, které si o všem vytvářím, chybí cosi obecného, co by všechno spojovalo v jeden celek. Každý cit a každá myšlenka žije ve mně odděleně a ve všem tom, co soudím o vědě, o divadle, o literatuře i o žácích, ve všech obrazech, které si kreslí má obrazotvornost, ani nejdovednější analytik by nenašel to, čemu se říká obecná idea nebo Bůh živého člověka. A když toto není, nic není“.³⁵⁴

Na přehnané uplatňování idejí darwinismu hraničícího s rasismem upozorňoval spisovatel například v povídce *Duel* (Čechov, cit. dle S., VI./402) na postavě zoologa von Khorena: „Pamatuj si jen jedno, Alexandře Davidyči, že v době prvobytné se před takovými lidmi, jako je Lajevskij, chránili bojem o existenci a výběrem; teď však naše kultura značně boj o výběr oslabila a my se

³⁵²) viz DOLŽENKOV, Petr: 2003. *Čechov i pozitivizm*. Izdatelstvo Skorpion: Moskva. Dostupné na: http://lit.lib.ru/d/dolzhenkow_p_n/chekhov.shtml, 18.02.2011.

³⁵³) viz ČECHOV, Anton: 1912. *Spisy Antona Pavloviče Čechova*. Díl V. Slabé povahy, část II. Vydal J. Otto: Praha, s.269:301. V překladu V. Červinky.

³⁵⁴) viz ČECHOV, Anton: 1954. *Povídky III*. Knihovna klasiků. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění: Praha, s. 374-375. V překladu Vladimíra Pravdy.

*musíme proto sami postarat o zničení neduživců a ničemů, jinak se Lajeveští rozmnoží, civilizace vymizí a lidstvo se zcela zdegeneruje. A vinni budeme my“.*³⁵⁵

Téma ceny pokroku za jakoukoliv cenu najdeme např. v postavě kupce Lopachina v divadelní hře *Višňovyj sad* (Čechov, cit. dle S., IX./650): *„Hej, muzikanti, hrajte, na moje přání! Všichni se přijďte podívat, jak Jermolaj Lopachin zatne sekeru do višňového sadu, jak ty stromy budou padat! Postavíme tady chaty a naši vnuci a pravnuci tady uvidějí nověj život... Hudbo, hraj! (Hraje hudba, Raněvská klesne na židli a hořce pláče)“.*³⁵⁶ Téma redukce člověka na biologického tvora, vyšších principů na fyziologické je přítomno např. v divadelní hře *Ďad'a Vaňa* (Čechov, cit. dle S., IX./514) v postavě Astrova: *„Jste nádherná, hebká kolčava... Musíte prostě mít oběť! Já už celý měsíc nic nedělám, na všechno kašlu, hledám vás jako posedlý – a to se vám strašně líbí, strašně ... No dobrá, jsem přemožen, věděla jste o tom i bez výslechu. Vzdávám se. Pijte mi krev!“.*³⁵⁷ anebo v postavě Gurova v povídce *Dama s sobačkoj* (Čechov, cit. dle S., VIII./389): *„Podváděl ji s jinými už velmi dlouho a často – to byl patrně důvod, proč se o ženách téměř vždy vyjadřoval ohavně, a pokud se v jeho přítomnosti hovořilo o ženském pohlaví, prohlašoval: „Nižší rasa!“.*³⁵⁸

Upřesněme, že pozitivismus ve svém raném stádiu prezentovaný A. Comtem, J. S. Millem, A. Smithem, zaměřený na zkušenost, indukci a praktičnost ve jménu společenského vývoje, byl v ruském prostředí na vrcholu po celá 80. a 90. léta 19. stol. Od druhé poloviny 80. let se tento filozofický směr v literatuře projevoval v „teorii malých činů“³⁵⁹ a byl spojen s liberálním proudem narodnického myšlení, což A. P. Čechov nepodporoval z principu svého apolitického postoje.

³⁵⁵) viz ČECHOV, Anton: 1954. *Povídky IV*. Knihovna klasiků: Praha, s. 74. V překladu Karolíny Duškové.

³⁵⁶) viz ČECHOV, Anton: 1988. *Dramata*. Nakladatelství Odeon: Praha, s. 468. V překladu Aleny Morávkové, Leoše Suchařípy a Ivana Werniše.

³⁵⁷) ČECHOV, Anton: 1988. *Dramata*. Nakladatelství Odeon: Praha, s. 350. V překladu Aleny Morávkové, Leoše Suchařípy a Ivana Werniše.

³⁵⁸) viz ČECHOV, Anton: 2000. *Anna na krku a jiné povídky*. Vydala Academia, nakladatelství Akademie věd České republiky: Praha, s. 327 V překladu Zdeňky Psůtkové.

³⁵⁹) podrobněji viz OLJAŠEK, B.: 2006. Čechov i pozitivizm: filosofija gerojev „malych děl“. In: SOBENNIKOV, A. S.: 2008. *Filosofija Čechova. Matěrialy Meždunarodnoj naučnoj konferencii, Irkutsk, 27 ijuňa-2 ijuľa 2006 g.* Irkutskij gosudarstvennyj universitět: Irkutsk, s. 122-131. Dostupné na: http://window.edu.ru/window_catalog/files/r60989/philosophia_chehov.pdf, 13.02.2011.

Pokud tvorbu A. P. Čechova posuzujeme prizmatem výše uvedené charakteristiky raného pozitivismu, vidíme snahu spisovatele pomocí svých hrdinů řešících každodenní úkoly ozřejmit historický význam prozaické činnosti člověka, obtížnosti plnění stanovených cílů inteligence, potřebu opodstatnění této činnosti rozumovými, logickými kroky, praktičnost. Tyto prvky najdeme např. v dílech *Moja žizň* (Čechov, cit. dle S., VIII./194): „*Přiznávám se, že jsem v mnohém vinen, ale proč je váš život, který považujete také za závazný pro nás – proč je tak smutný, tak ubohý, proč ani v jednom z těch vašich domů, které stavíte už třicet let, nejsou lidé, u nichž bych se mohl poučit, jak žít, abych se necítil být vinen? V celém městě není ani jediného poctivého člověka!*“.³⁶⁰ Anebo v povídce *Žena* (Čechov, cit. dle S., VII./33;50): „*Jste velmi vzdělaný a dobře vychovaný člověk, jste čestný, spravedlivý, máte zásady, ale všechno to u vás dopadá tak, že ať přijdete kamkoli, všude s sebou přinášíte jakési dusno, útlak, něco, co druhé v nejvyšší míře uráží, ponižuje. Smýšlíte sám o všem čestně, a proto nenávidíte celý svět. Nenávidíte věřící proto, že víra je výrazem duševní zaostalosti a nevědomosti, a současně nenávidíte i nevěrce za to, že nemají víru a ideály; nenávidíte starce pro jejich duševní omezenost a konzervativnost a mladé – pro jejich volnomyšlenkářství. Jsou vám drahé zájmy národa a Ruska, a proto nenávidíte lid, neboť v každém vidíte zloděje a lupiče. Nenávidíte kdekoho...*“.³⁶¹ Ale povídka končí takto: „*V mém domě, na dvoře a daleko kolem nás kypí práce, které doktor Sobol říká „orgie dobročinnosti“; často ke mně přichází žena a neklidně si prohlíží mé pokoje, jako by hledala, co by ještě mohla, dát hladovějícím, aby „našla smysl svého života“, a já vidím, že díky jí z našeho majetku brzo nic nezůstane a my budeme chudí, ale to mě nerozčiluje a já se na ni vesele usmívám. Co bude dál, nevím*“.³⁶²

Všechny tyto požadavky však spisovatel svým čtenářům nepředkládal jako jasně zformované postuláty, ale pomocí nezaujatého odkrývání možných životních poloh. V podtextu jeho tvorby dotýkající této problematiky neustále vyvstávala otázka

---

³⁶⁰) viz ČECHOV, Anton: 1960. *Můj život*. Svět sovětů: Praha, s. 144. V překladu Anny Zahradníčkové.

³⁶¹) viz ČECHOV, Anton: 1954. *Povídky IV*. Knihovna klasiků: Praha, s. 183. V překladu Karolíny Duškové.

³⁶²) viz ČECHOV, Anton: 1954. *Povídky IV*. Knihovna klasiků: Praha, s. 199-200. V překladu Karolíny Duškové.

důležitosti dočasných úkolů (materiálních) anebo věčných idejí (duchovního vývoje).³⁶³

V jeho tvorbě však můžeme objevit principy pozitivizmu založeného na zkoumání a poskytování praktických návodů. Specifikou spisovatele však zůstávala svoboda soudů, ten byl jedině na čtenářovi. V dopise A. S. Suvorinovi potvrzoval A. P. Čechov svůj příklon k pozitivizmu výrokem, že osobně „*volil ne ideály, ale praktické skutečné činy*“ (Čechov, cit. dle Oljašek, 2006: 131).

Důraz na individualitu nalezneme např. v povídce *Slučaj iz praktiki* (Čechov, cit. dle S., VIII./339-340): „*Koroljov se díval na tovární budovy a na baráky, kde spali dělníci, a zase myslel na totéž co vždycky, když viděl továrnu. Ať si tu mají dělnické divadlo, diapozitivy a různé výdobytky, přesto dělníci, které potkal cestou z nádraží, vypadali úplně stejně jako ti, jež potkával dávno v dětství, kdy nebylo dělnické divadlo a žádné výdobytky. Jako lékař diagnostikoval chronické choroby, jejichž primární příčina byla nezjistitelná a nevyléčitelná, a proto se i na továrny díval jako na nedorozumění, jehož příčina je také nejasná a neodstranitelná, a výdobytky v životě továrních dělníků nepokládal snad za zbytečné, ale srovnával je s léčbou nevyléčitelných nemocí*“³⁶⁴; osobitost např. v povídce *Krasavici* (Čechov, cit. dle S., VI./181): „*Byla to motýlí krása, jíž nejlépe sluší valčík, poletování po sadu, smích a veselí, taková krása, jež nemiluje vážnou mysl, smutek a klid, a zdálo se, že kdyby na nástupišti silněji zadul vítr nebo se spustil déšť, že by to křehké tělo rázem povadlo a ona rozmarná krása opadala jako květný pyl*“³⁶⁵; na individualizaci jednotlivých případů např. v povídce *Sosedí* (Čechov, cit. dle S., VII./110): „*Tušili jsme to, Petrušo, ale co jsme tedy měli dělat? Rmoutí-li někoho tvé jednání, neznamená to, že jednáš špatně. Co dělat! Každý tvůj vážný krok nevyhnutelně musí někoho zarmoutit. Půjdeš-li bojovat za svobodu, také se pro to bude tvá matka trápit. Co dělat! Kdo klade nejvýš ze všeho klid svých blízkých, musí*

---

³⁶³) viz OLJAŠEK, B.: 2006. Čechov i pozitivizm: filosofija gerojev „malych děl“. In: SOBENNIKOV, A. S.: 2008. *Filosofija Čechova. Matěrialy Meždunarodnoj naučnoj konferencii, Irkutsk, 27 ijuňa-2 ijulja 2006 g.* Irkutskij gosudarstvennyj universitět: Irkutsk, s. 122-131. Dostupné na: http://window.edu.ru/window_catalog/files/r60989/philosophia_chehov.pdf, 13.02.2011.

³⁶⁴) viz ČECHOV, Anton: 2007. *Černý mnich*. Nakladatelství Havran: Praha, s. 151-152. V překladu Miroslava Staňka.

³⁶⁵) viz ČECHOV, Anton: 1954. *Povídky III*. Knihovna klasiků. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění: Praha, s. 239. V překladu Vladimíra Pravdy.

se navždy zřící ideálu³⁶⁶; přítomnost nadpozemských sil např. v povídce *Ved'ma* (Čechov, cit. dle S., IV./26) „Dnešní večer mu nezvratně potvrdil domněnky, které měl o své ženě. Že vládne za pomoci nějaké nečisté síly větrům a poštovským dostavníkům, to už mu bylo nad slunce jasné. Ale k jeho velkému neštěstí dodávalo to tajemství, ta nadpřirozená, divoká síla ženě, která vedle něho ležela, zvláštní a nepochopitelný půvab, který předtím neviděl³⁶⁷; zmínky o světové duši např. ve hře *Čajka* (Čechov, cit. dle S., IX./435): „Kolektivní světová duše – to jsem já ... já ... Ve mně je duše Alexandra Velikého, Caesara, Shakespeara, Napoleona i té poslední pijavice³⁶⁸; téma života-strádání např. v povídce *V ssylke* (Čechov, cit. dle S., VII./91): „Tak to,“ povídám, „dopadá.“ Směju se a připomínám mu: „I v Sibiři žijí lidé!“ A on sebou ještě víc mlátí ... Pak zatoužil po svobodě. ... Pořád jen podával a posílal žádosti, aby mu dali milost a aby ho propustili domů, a říkal, že jen za telegramy už vydal na dvě stě rublů. ... Mluví s člověkem a v jednom kuse kche, kche, kche ... a v očích má slzy³⁶⁹; života-vězení např. v povídce *Palata n. 6* (Čechov, cit. dle S., VII./176): „Andrej Jefimyjč přistoupil k oknu a podíval se do polí. Už byla tma a na obzoru z pravé strany vycházel chladný, temně rudý měsíc. Nedaleko nemocničního plotu, ne víc než sto sáhů, stál vysoký bílý dům ohrazený kamennou zdí. Byla to věznice. „Tohle je skutečnost,“ pomyslel si Andrej Jefimyjč a zachvátil ho děs³⁷⁰; ideálu absolutní svobody např. v povídce *Jeger* (Čechov, cit. dle S., III./177): „Jsem pro tebe divoký člověk, ty pro mne prostá baba, nechápavá. Což se k sobě hodíme? Já jsem volný, rozmazlený, bez práce, ty však jsi dělnice, nosíš lýkové střevice, žiješ ve špíně, zad nenarovnáš³⁷¹; strachu před životem např. v povídce *Strach* (Čechov, cit. dle S., VII./184): „Povězte mi, milý příteli, proč, chceme-li vypravovat něco hrůzostrašného, tajemného a fantastického, nebereme látku ze života, nýbrž vždycky ze světa příznaků a záhrobních stínů?“ „Protože strašné je to, co je nepochopitelné.“ „A což vám je život pochopitelný? Řekněte;

³⁶⁶) viz ČECHOV, Anton: 1954. *Povídky IV*. Knihovna klasiků: Praha, s. 246. V překladu Karolíny Duškové.

³⁶⁷) viz ČECHOV, Anton: 2000. *Anna na krku a jiné povídky*. Vydala Academia, nakladatelství Akademie věd České republiky. Praha, s. 187. V překladu Jaroslava Huláka.

³⁶⁸) viz ČECHOV, Anton: 1988. *Dramata*. Nakladatelství Odeon. Praha, s. 280. V překladu Aleny Morávkové, Leoše Suchařípy a Ivana Werniše.

³⁶⁹) viz ČECHOV, Anton: 1954. *Povídky IV*. Knihovna klasiků: Praha, s. 233. V překladu Karolíny Duškové.

³⁷⁰) viz ČECHOV, Anton: 1971. *Doktorské povídky*. Vytiskl Mír. Praha, s. 150. V překladu Karolíny Duškové, Jaroslava Huláka, Vladimíra Pravdy.

³⁷¹) viz ČECHOV, Anton: 1918. *Spisy Antona Pavloviče Čechova*. Díl VI. *Pestré povídky*, část II. Nakladatelství J. Otto: Praha, s. 313. V překladu A. G. Stínu a V. Červenky.

znáte skutečný život lépe než život záhrobní?³⁷²; nahodilosti s absurditou života např. ve hře *Platonov* (Čechov, cit. dle S., IX./31): „*Za těch časů, kdy jste ve mně viděla druhého Byrona a já se už viděl ministrem pro bůhvíjaké zvláštní záležitosti a Kryštofem Kolumbem, za těch časů jsem se ani nenadál, že si se mnou osud takhle zahraje. Je ze mě učitel, Sofie Jegorovno, nic víc*“.³⁷³ Citace poukazují na nemožnost považovat pozitivistickou filozofii za jediný myšlenkový směr, který A. P. Čechov ve své tvorbě aplikoval. Zřejmý byl také vliv filozofie A. Schopenhauera a S. Kierkegarda.

V počátečním období literární činnosti před 90. léty, tj. koncem 80. let 19. stol., je třeba připomenout autorovy časté úvahy nad tématem lhostejnosti a nicnedělání, prázdnoty, v originále tzv. „prazdnosti“, kterou spisovatel ve svých dopisech upřednostňoval a ve své tvorbě řešil. Nejvíce se tato témata vyskytovala kolem roku 1889, ale i později. Znamé jsou výroky jako např.: „*Příroda je velice dobrým uklidňujícím prostředkem. Smiřuje, tj. dělá člověka lhostejným. Jenom lhostejní lidé jsou schopni vidět věci jasně, být spravedlivými a pracovat: samozřejmě, toto se týká jenom lidí rozumných a ušlechtilých: egoisti a prázdni lidé jsou i bez toho dostatečně lhostejní*“ (Čechov, cit. dle P, XI./339) anebo z roku 1894 „*Podle mého názoru pravé štěstí není možné bez prázdnoty. Můj ideál: je být prázdným... Pro mě je nejvyšším blahem – chodit nebo sedět a nic nedělat ... a zabývat se nepotřebným*“ (Čechov, cit. dle P, XII./47-48), „*Myslím si, že blízkost k přírodě a prázdnota tvoří nezbytné prvky štěstí: bez nich ono možno není*“ (Čechov, cit. dle P., XII./50) nebo z roku 1897 „*Je nutno vážít si i své lhostejnosti a neměnit ji za nic, poněvadž lhostejnost u dobrého člověka je také religí*“ (Čechov, cit. dle D, X./567). S tím souvisí zvýšený zájem spisovatele o antickou filozofii³⁷⁴, konkrétně stoicismus a jeho krajní podoby provinčního kynismu v zastoupení jeho hlavního představitele Diogena

---

³⁷²) viz ČECHOV, Anton: 1954. *Povídky IV*. Knihovna klasiků: Praha, s. 315. V překladu Karolíny Duškové.

³⁷³) viz ČECHOV, Anton: 1988. *Dramata*. Nakladatelství Odeon: Praha, s. 33. V překladu Aleny Morávkové, Leoše Suchařípy a Ivana Werniše.

³⁷⁴) o prvcích antické filozofie v dramatu *Tri sestry* viz DIMITROV, L.: 2006. „Tri sestry“. Vo imja otca. In: SOBENNIKOV, A. S. a kol.: 2008. *Filosofija Čechova. Matěrialy Meždunarodnoj naučnoj konferencii, Irkutsk, 27 ijuňa-2 ijulja 2006 g.* Irkutskij gosudarstvennyj universitět: Irkutsk s. 59-68. Dostupné na: http://window.edu.ru/window_catalog/files/r60989/philosophia_chehov.pdf, 13.02.2011.

ze Sinópy (412 př. n.l. – 323 př. n. l.).³⁷⁵ Vliv antického myšlení můžeme také objevit v celkové stavbě divadelních her, kde je patrný vliv Sofokla.³⁷⁶

Je nutné zdůraznit, že spisovatel vlastnil knihu Marka Aurelia *Hovory k sobě* s podtitulem *Jak pochopit smysl lidského života*³⁷⁷, ve které si dělal na okrajích poznámky, týkající se existenciálních aspektů lidského bytí, znal i práci dalšího představitele pozdního stoicismu Epiktéta (okolo 50 n. l.–138)³⁷⁸. V myšlení spisovatele se odrazily dva momenty antické filozofie.

Jedním z poznatku stoicismu bylo zjištění, že „*příčiny stížností tkví jenom v našem vnitřním přesvědčení*“, tudíž stačilo „*odstranit přesvědčení a zmizí i stížnost*“ (cit. dle Sobennikov, 2006: 91). Tento rys můžeme objevit např. ve hře *Tri sestry* (S., IX./600) v slovech jedné ze sester, Iriny, která na začátku hry, stejně jako její sestry toužila po odjezdu do Moskvy, ale nakonec došla k tomuto: „*Přijde doba, všichni se doví, proč to všechno bylo, k čemu to utrpení, už to nebude žádné tajemství, ale zatím se musí žít... musí se pracovat, jenom pracovat! Zítra odjedu sama, budu učit na škole a celý svůj život dám těm, kdo ho možná potřebují. Je podzim, brzy přijde zima, všecko zapadá sněhem, ale já budu pracovat, budu pracovat...*“³⁷⁹

Druhým momentem filozofie stoicismu byla koncepce osudu, kdy „*osud se jevil jako nepřetržený kontinuální řetěz příčin jsoucího anebo rozumem, pomocí kterého se řídil vesmír*“ (cit. dle Sobennikov, 2006: 91). Tento prvek můžeme pozorovat v povídce *Moja žizň* (Čechov, cit. dle S., VIII./195): „*Kdybych měl chuť dát si udělat prsten, vybral bych si nápis „Nic nepomíjí“.* Věřím, že *nic nepomine bez následků a že každý náš krok, i ten nejmenší, jest významný pro život přítomný i budoucí*“.³⁸⁰

---

³⁷⁵) viz Kinizm. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_colier/975/%D0%9A%D0%98%D0%9D%D0%98%D0%97%D0%9C, 20.03.2011.

³⁷⁶) viz kapitola 2.2.

³⁷⁷) vidíme, že se jedná o existenciální rozměr rozmýšlení M. Aurelia

³⁷⁸) viz Epiktét. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/1420/%D0%AD%D0%9F%D0%98%D0%9A%D0%A2%D0%95%D0%A2, 13.03.2011.

³⁷⁹) viz ČECHOV, Anton: 1988. *Dramata*. Nakladatelství Odeon: Praha, s. 426-427. V překladu Aleny Morávkové, Leoše Suchařípy a Ivana Werniše.

³⁸⁰) viz ČECHOV, Anton: 1954. *Povídky IV*. Knihovna klasiků: Praha, s. 315. V překladu Karolíny Duškové.

Poznámky A. P. Čechova bychom mohli rozdělit na tři skupiny: 1. o uspořádání světa, Bohu, o cíli a smyslu života; 2. na praktickou etiku („jak žít“); 3. na umění.³⁸¹

Připomeňme si, že podle M. Aurelia by „člověk měl využít svého času na zemi pro pochopení smyslu života, jinak jeho život proběhne beze stopy, přičemž se člověk má řídit duchem, pochopit, co znamená smrt, nenechat představitosti zatemnit rozum, vždyť smrt není nic jiného než zákon přírody, a proto je povinností člověka důstojně přejít na onen svět s uvědoměním, že lidská paměť je pomíjivá.“ (Aurelius, cit. dle Soběnnikov: 2006: 91). Takové vnímání života a lidské smrti se odráží nejen v průběhu samotného života³⁸² A. P. Čechova, ale i v jeho tvorbě, např. v povídce *Student* (Čechov, cit. dle S., VII./378): „A tu zaplavila jeho nitro taková radost, že se musel na okamžik zastavit, aby vydechl. Minulost, přemýšlel, je spojena s přítomností nepřetržitým řetězem událostí, plynoucích jedna z druhé“.³⁸³ Anebo v povídce *Archijerej* (Čechov, cit. dle S., VIII./464-465): „Ztrátou krve biskup takřka během hodiny zhubl, pobledl, sešel, tváře mu svrašťely, oči vystoupily, a jako by zestárl a scvrkl se, a zdálo se mu, že je ubozejší a nepatrnější než všichni ostatní a že to, co bylo, odešlo kamsi daleko, velmi daleko a už se nebude opakovat, ani pokračovat. – Jak je to dobře – myslel si, - jak dobře!“³⁸⁴ Jako potvrzení vlivu filozofie stoicismu slouží i tento úryvek z jeho dopisu: „Musíme žít tak, jak učil Mark Aurelius, abychom každou minutu byli připraveni přivítat smrt klidně“ (Čechov, cit. dle Soběnnikov: 2006: 91).

Dalším rysem stoicismu byl motiv zapomnění. I toto téma je v tvorbě A. P. Čechova přítomno. Např. v díle *Chorošije ljudi* (Čechov, cit. dle S., IV./459): „Kdysi jsme my, spisovatelé, seděli v „Tatarské restauraci“. Vyprávěl jsem, že jsem byl nedávno na Vagaňkovském hřbitově a viděl hrob Vladimira Semenyče. Hrob byl nadobro zanedbán, srovnal se už téměř se zemí, kříž se svalil; nezbytno bylo uvést jej do pořádku, sebrati na to několik rublů... Ale vyslechli mne lhostejně,

³⁸¹) viz SOBENNIKOV, A.S.: 2006. A.P. Čechov i stoiki. In: SOBENNIKOV, A. S. a kol. : 2008. *Filosofija Čechova. Matérialy Meždunarodnoj naučnoj konferencii, Irkutsk, 27 ijuňa-2 ijulja 2006 g.* Irkutskij gosudarstvennyj universitět: Irkutsk, s. 168-179. Dostupné na: http://window.edu.ru/window_catalog/files/r60989/philosophia_chehov.pdf, 13.02.2011.

³⁸²) viz kapitola 2.

³⁸³) viz ČECHOV, Anton: 1950. *Povídky V.* Knihovna klasiků: Praha, s. 182. V překladu Anny Zahradníčkové.

³⁸⁴) viz ČECHOV, Anton: 1997. *Černý mnich a jiné povídky.* Nakladatelství Slovart: Praha, s. 96. V překladu Hany Zahradníčkové a Emanuela Frynty.

neodpověděli ani slova, i nesebral jsem ani kopějky. Nikdo si už nevzpomínal na Vladimira Semenyče. Byl nadobro zapomenut“.³⁸⁵

Hrdiny přemýšlející, jednající jako stoikové, jejichž cílem bylo najít bod rovnováhy, pozici rozumového chování nezávisle na tom, v co člověk věřil, můžeme objevit např. v hrdinovi povídky *Dom s mezaninom* (Čechov, cit. dle S., VIII./98): „Lidé potřebují být osvobozeni od těžké fyzické práce,“ řekl jsem. „Potřebují, aby jim bylo ulehčeno jejich jařmo, aby měli chvíli oddechu a nemuseli celý den dřít u kamen, u koryt a na polích, aby měli také chvíli času přemýšlet o duši a o Bohu, a aby mohli lépe rozvinout své duševní schopnosti. Poslání každého člověka je v duchovní činnosti, v neustálém hledání pravdy a smyslu života“³⁸⁶, nejvýrazněji pak v povídce o neustálém hledání smyslu života - *Na puti* (Čechov, cit. dle S., IV./513;521): „Mně vložila příroda do duše mimořádnou schopnost věřit. ... nebyla v mém životě ani hodina, abych nevěřil... V tom kolotoči vášní jsem rozházet jmění svoje i ženino – a ještě spoustu cizích peněz. Co jsem na světě, ještě jsem nepoznal, co je to klid. Má duše se bez ustání trápila, soužila, dokonce i nadějemi. ... Nejen duší, nýbrž i zády cítila, že za ní stojí nekonečně nešťastný, ztracený a opuštěný člověk, ale ten člověk, místo aby si uvědomil své neštěstí, místo aby plakal jako v noci, na ni jenom hleděl a dobrácky se usmíval“.³⁸⁷

Nebyl to však jen souhlas s touto filozofií. Příběh *Skučnaja istorija* (Čechov, cit. dle S., VI./271-334) byl zajímavý tím, že jeho hrdina – stoik, najednou v konfrontaci s neodvratnou smrtí začne proti stoikům vystupovat a tvrdit, že lhostejnost je vlastně duševní paralýzou, předčasnou smrtí. Podle A. Sobennikova tady vidíme důraz na etický princip stoicismu: „Ať každý nachází svou radost tam, kde bude chtít... nestránit se lidskému...“ (Aurelius, cit. dle Sobennikov, 2006:93), dominantní v díle M. Aurelia *Hovory sobě*.³⁸⁸ Hrdina tohoto příběhu se všemu lidskému straní a není schopen zbavit se existenciální samoty a strachu ze smrti,

³⁸⁵) viz ČECHOV, Anton: 1918. *Spisy Antona Pavloviče Čechova. Díl IX. Pestré povídky část III.* Nakladatelství J. Otto: Praha, s. 250. V překladu A. G. Stína.

³⁸⁶) viz ČECHOV, Anton:1950. *Povídky VI.* Československý spisovatel: Praha, s. 22. V překladu Anny Zahradníčkové

³⁸⁷) viz ČECHOV, Anton: 2000. *Anna na krku a jiné povídky.* Vydala Academia, nakladatelství Akademie věd České republiky: Praha, s. 303:306:312. V překladu Jaroslava Huláka.

³⁸⁸) viz SOBENNIKOV, A.S.: 2006. A.P. Čechov i stoiki. In: SOBENNIKOV, A. S. a kol.: 2008. *Filosofija Čechova. Matěrialy Meždunarodnoj naučnoj konferencii, Irkutsk, 27 ijuňa-2 ijulja 2006 g.* Irkutskij gosudarstvennyj universitët: Irkutsk, s. 168-179. Dostupné na: http://window.edu.ru/window_catalog/files/r60989/philosophia_chehov.pdf, 13.02.2011.

kteřá se netýká jenom tohoto hrdiny, ale i lidstva jako celku. O existenciálních aspektech tohoto díla s důrazem na problém porozumění odkazuje také stať Bachaněnka S. N.³⁸⁹

Základní shodu filozofického učení M. Aurelia, tj. stoicismu, s literární tvorbou A. P. Čechova můžeme najít také v metodologii, konkrétně v autorově požadavku otázky neřešit, ale správně pokládat. V tomto případě odpověď na otázky po cíli a smyslu života dostane jenom ten, kdo vnímá sám sebe jako část celku, čímž překonává existenciální samotu, rozervanost bytí. Toho může být dosaženo pomocí sebezpoznání a uvědomění si sebe sama a své role ve světě. Další shody, mimo jiné potvrzené zdůrazněním těchto míst v knize *Hovory k sobě*, můžeme vidět v pohledu na svět jako jednotnou živou bytost, jednotnou světovou hmotu a jednotnou světovou duši, v přirovnání světa k proudu řeky, kdy je vše nahraditelné, v myšlence o všeobecné spojitosti jevů, o spojení duchovního a přírodního, o čase, v praktické etice M. Aurelia, tedy s důrazem kladeným nikoliv na úsudky, ale na činy, ze kterých se rodí dobro, zlo, mravnost a neřest (Sobennikov, 2006: 93-94). V perspektivě filozofického učení stoicismu stojí za to povšimnout si povídek z poloviny 90. let 19. st. - V *ssylke* (S., VII./88-98), *Studěnt* (S., VII./375-379), *Palata n. 6* (S., VII./123-181).

Jak již bylo uvedeno výše, v základu stoicismu stojí etika, ideálem je mudrc, žijící ve shodě s přirozeností, ovládající afekty, odhodlaný snášet utrpení, který je spokojen s ctností jako jediným zdrojem blaženosti. V metafyzických otázkách se hlásí k materiálnímu panteismu, Boha pojímá jako světovou duši a tvůrčí sílu, učí o rovnosti všech lidí, poznání odvozuje z materiální sféry, tudíž vědění je pro něho pochopením, za skutečné považuje jenom to, co je jsoucí. Prapůvodním prvkem je oheň, neboli životní dech vesmíru, vesmír je tedy živou bytostí a duší kosmu je božství, které stanovuje řád neboli osud, cílem je prozřetelnost a žití v souladu s přírodou, čímž se dosáhne harmonie, která dovede k blaženosti. Štěstí se jeví jako duševní klid bez afektů (rozkoš, žal, touha, strach), ideálem je apatie, které bude dosaženo cestou správných rozumových úvah, tj. ve správném mravním pochopení

---

³⁸⁹) viz BACHANĚK, S. N.: 2006. „Skučnaja istorija“ A. P. Čechov v svetě fenomena ponimanija. In: SOBENNIKOV, A. S. a kol. : 2008. *Filosofija Čechova. Matěrialy Meždunarodnoj naučnoj konferencii, Irkutsk, 27 ijuňa-2 ijulja 2006 g.* Irkutskij gosudarstvennyj universitět: Irkutsk, s. 11-20. Dostupné na: http://window.edu.ru/window_catalog/files/r60989/philosophia_chehov.pdf, 13.02.2011.

hodnoty všech věcí – ctností. Ctností je poznání, můžeme se mu učit a nelze ho ztratit. Věci a jednání stoikové dělili na dobré (ctnosti), špatné (neřesti), lhostejné nebo-li střední (všechno ostatní).³⁹⁰

V povídce *V ssylke* by se hlavní hrdina Semjon s jeho myšlenkovým postojem dal označit za přívržence antihedonického provinčního kynismu, jejichž smyslem života bylo filozofování, přičemž odmítali jakoukoliv sociální adaptaci neboli podle nich iluzorní blaha. Sami sebe považovali za občany světa, vyznačovali se cynismem, nahotou, vášnivostí, patosem. Štěstí viděli ve vnitřní ctnosti, duchovní svobodě, v mravní autonomii, etické nezávislosti jedince. Toto opovržení vším hmotným a jiné výše uvedené vlastnosti měly později vliv na formování filozoficko-etické koncepce stoicismu.

Jak již bylo řečeno na začátku této kapitoly, A. P. Čechov se snažil pomocí své tvorby odhalit různé stránky lidského bytí, myšlenek, jednání. Vezmeme-li v potaz zájem spisovatele o stoicismus, uvidíme v obraze hrdiny díla *V ssylke* radikální podobu stoicismu, až kynismu. „Sibiřský Diogén“ Semjon byl stejně jako kynici upovídaný, neoblomný, lhostejný ke všem hmotným věcem. Jeho osoba tudíž prezentovala státnost, smíření, bezživotnost, oproti dalším hrdinům vypovězencům, kteří subjektivně překonávali omezující čas, prezentovali životní fyzickou emocionalitu, oheň, patetičnost, která byla a je garantem života a lidskosti. Prostřednictvím těchto postav se nám otevírá smysl poslání antického chrámu: „*Poznej sám sebe*“³⁹¹, tj. aby člověk poznal sám sebe, musí poznat i jiné lidi projevující hoře a radost, tudíž získat zkušenosti (empirie) prožitku a spoluprožívání, nikoliv samoizolace. Oba však - jak Semjon, tak jeho oponent Tatar k tomu spějí, přesto se izolují. Zde na tomto příkladě se projevuje i další z charakteristických prvků tvorby A. P. Čechova, otevřený, neřešitelný konec.

V povídce *Studěť* se projevuje poznatek stoiků o prolínání časů a existenciálních úrovní, přičemž velkou roli hrál živel ohně, minulost, přítomnost

---

³⁹⁰) viz Peter; BURKARD, Franz-Peter; WIEDMANN, Franz: 2001. *Encyklopedický atlas filosofie*. Nakladatelství Lidové noviny: Brno, s. 55-57.

³⁹¹) viz http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/4683/%C2%AB%D0%9F%D0%9E%D0%97%D0%9D%D0%90%D0%99, 19.03.2011.

a budoucnost se spojovala v řetězec událostí³⁹², přičemž byla důležitá hodnota konečného uvědomění ovlivněného esteticko-etickým vlivem.³⁹³

V díle *Palata n. 6*, v níž doktor Ragin, prezentující opět pokřivený typ stoika, se nakonec ocitne ve stejné situaci jako jeho pacient, tj. v izolaci za mřížemi psychiatrické nemocnice, a svoje myšlenky začne přehodnocovat.

V tématech nesmyslného, promarněného života-strádání, života-vězení, v centru kterého byl člověk a které se objevovalo u A. P. Čechova hlavně v jeho sbornících *V sumerkach* a *Chmuryje ljudi*, kdy převládajícími náladami hrdinů byl neodbytný životní stesk, touha po jiném, nabitém, svobodném životě, který byl v opozici životu reálnému, můžeme vidět vlivy filozofie A. Schopenhauera. Např. v dílech *Tri sestry* (Čechov, cit. dle S., IX./535) v neustálém volání sester: „*Odjet do Moskvy. Prodat dům, se vším tady skoncovat a do Moskvy...*“³⁹⁴, v závěrečné promluvě hlavní hrdinky povídky *Rasskaz gospoži NN* (Čechov, cit. dle S., IX./488): „*Vytanuly mi vzpomínky na minulost, ramena se mi najednou zachvěla, hlava klesla, a tu jsem se dala do usedavého pláče. Bylo mi nevýslovně líto sebe i tohoto člověka a vášnivě jsem si přála, aby se vrátilo, co uplynulo a co nám teď život odpírá. Už jsem nemyslíla na to, jak jsem urozená a bohatá. ... „Bože můj, Bože můj, život je už ztracen...*“³⁹⁵, ve hře *Višňovyj sad* (Čechov, cit. dle S., IX./661) v závěrečném odjezdu: „*Drahý, starý, krásný sad! ... Můj život, moje mládí, moje štěstí... Sbohem!*“³⁹⁶ aj.

Po příjezdu spisovatele ze Sachalinu tyto motivy zesilují, např. v povídce *Rasstrojstvo kompensaciji* (Čechov, cit. dle S., VIII./468-469;470): „*Přemýšlel a sám sebe se ptal: „Jak dál?“. A život se mu zdál být neobyčejně složitým*

---

³⁹²) toto pojetí života, jakožto řetězce události také můžeme najít ve filozofii fenomenologii E. Husserla a představitele nové metafyziky Alfreda N. Whiteheada.

³⁹³) podrobněji viz DURKIN, E.: 2006. Modeli chudožestvennogo slova v čechovskich rasskazach „V ssylke“ i „Studěnt“. In: SOBENNIKOV, A. S. a kol.: 2008. *Filosofija Čechova. Matěrialy Meždunarodnoj naučnoj konferencii, Irkutsk, 27 ijuňa-2 ijulja 2006 g.* Irkutskij gosudarstvennyj universitět: Irkutsk, s. 44-59. Dostupné na: http://window.edu.ru/window_catalog/files/r60989/philosophia_chehov.pdf, 13.02.2011.

³⁹⁴) viz ČECHOV, Anton: 1988. *Dramata*. Nakladatelství Odeon: Praha, s. 370. V překladu Aleny Morávkové, Leoše Suhařípy a Ivana Werniše.

³⁹⁵) viz ČECHOV, Anton: 1954. *Povídky III*. Knihovna klasiků. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění: Praha, s. 109-110. V překladu Vladimíra Pravdy.

³⁹⁶) viz ČECHOV, Anton: 1988. *Dramata*. Nakladatelství Odeon. Praha, s. 477. V překladu Aleny Morávkové, Leoše Suhařípy a Ivana Werniše.

a spleťtým. Všechny ty otázky o cestě, sestře, manželce, švagrovi aj. by mohly být lehce a příjemně vyřešeny, možná, pokud by se řešily odděleně. Avšak všechny tyto otázky na sebe navazovaly a podobaly se bažině, ze které nebylo možné uniknout. Pokud by se podařilo vyřešit aspoň jednu otázku, tak se ještě hůře zamotávaly otázky jiné. ... Když všichni odešli z haly, už se mu nechtělo smrti nemocného, ale života pro sebe: stačilo jenom odtrhnout ruku od teplého podpaží a utíkat, utíkat, utíkat bez ohlednutí se...³⁹⁷ Nebo v povídce *Skripka Rotšil'da* (Čechov, cit. dle S., VII./372): „Na cestě domů si uvědomil, že smrt přinese jen a jen užitek: nebude třeba jíst, ani pít, ani daně platit, ani lidi urážet nebude třeba, a protože člověk leží v hrobě ne jeden rok, nýbrž sta, tisíce let, pak – když to spočítáme – vzejde z jeho smrti užitek obrovský. Život člověka znamená tedy ztrátu, jeho smrt užitek. ... Proč je na světě takový divný pořádek, že život, kterého se dostane člověku jen jednou, projde bez užitku?“³⁹⁸ aj.

Ve výše uvedených, ale i v dalších textech můžeme vidět, že nezbytným atributem bytí bylo strádání, tkvící v dramatu lidského ducha zakovaného do pout života a týkající se všeho lidstva. Sama cesta na ostrov Sachalin se v tomto smyslu jeví jako model tohoto pojetí života.³⁹⁹

Konfrontace smrti jakožto vysvobození, života jakožto pekla v neodbytém strádání, životě klamu, má své kořeny ve filozofii A. Schopenhauera. Je známo, že v knihovně A. P. Čechova byla kniha tohoto filozofa *Aforizmy a maximy* (Sobennikov, 2006: 168). Jméno A. Schopenhauera anebo odkaz na jeho filozofii můžeme najít např. v jeho dílech *Ďad'a Vaňa* (S., IX./520), *Duel* (S., VI./400), *Volod'a bolšoj*, *Volod'a maleňkij* (S., VII./285).⁴⁰⁰

---

³⁹⁷) přeloženo autorem této práce z důvodu nenalezení českého překladu této povídky.

³⁹⁸) viz ČECHOV, Anton: 1950. *Povídky V*. Knihovna klasiků: Praha, s. 177. V překladu Anny Zahradníčkové.

³⁹⁹) viz DOLŽENKOV, Petr: 2003. *Čechov i pozitivizm*. Izdatelstvo Skorpion: Moskva. Dostupné na: http://lit.lib.ru/d/dolzhenkow_p_n/chekhov.shtml, 18.02.2011.

⁴⁰⁰) podrobněji viz ŠATIN, J.: 2006. *Filosofija dramaturgičeskogo dějstvii v pjesach A. P. Čechova*. In: SOBENNIKOV, A. S. a kol.: 2008. *Filosofija Čechova. Materialy Meždunarodnoj naučnoj konferencoi, Irkutsk, 27 ijuňa-2 ijulja 2006 g.* Irkutskij gosudarstvennyj universitët: Irkutsk, s. 255-262. Dostupné na: http://window.edu.ru/window_catalog/files/r60989/philosophia_chehov.pdf, 13.02.2011.; ÍŠČUK-FADĚJEVA, Nina: 2003. *Koncepcija ličnosti v dramaturgii. Čechov i Gorkij. Litěratūra*. № 23/2003, Dostupné na: <http://lit.1september.ru/article.php?ID=200302303>, 17.03.2011.

V dílech A. P. Čechova se setkáváme s pojetím štěstí v průběhu nelítostného času jako jevu krátkodobého, se zobrazením prostoru buď omezeným, vyvolávajícím pocit nesvobody např. v povídce *Spat' chočetsja* (Čechov, cit. dle S., VI./10): „*Před svatým obrazem hoří zelená lampička. Přes celou místnost je z jednoho kouta do druhého natažena šňůra, na níž visí plínky a velké černé kalhoty. Lampička vrhá na strop velkou zelenou skvrnu, od plínek a kalhot padají dlouhé stíny na kamna, na kolébku i na Varku. Když začne lampička blikat, skvrna a stíny ožívují a pohybují se jako ve větru. Je tu dusno. Páchne zde šči a ševcovina*“⁴⁰¹, anebo naopak v prostoru obrovském, kde je té svobody přebytek, např. v povídce *Stěp'* (Čechov, cit. dle S., VI./72): „*Hledíš-li dlouho a upřeně do hlubokého nebe, tu si myšlenky i duše bezděky uvědomují svou osamělost. Člověk cítí, že je beznadějně opuštěn, a všechno, co až dosud považoval za blízké a rodné, připadá mu teď nekonečně vzdálené a nicotné. Hvězdy, shlížející shůry už celá tisíciletí, samo nepochopitelné nebe i ta mlha jsou tak lhostejné ke krátkému životu člověka, že zůstaneš-li s nimi sám mezi čtyřmi očima a snažíš se pochopit jejich smysl, jejich mlčení doléhá tíživě na duši. Na mysl přichází ona opuštěnost, která čeká na každého z nás v hrobě, a celý život ti připadá ve své podstatě zoufalý a strašný*“.⁴⁰²

Jak čas tak i prostor byl tedy v jeho pojetí vůči člověku nelítostný. Dualita hmoty a duše se v autorových dílech spojovala v jeden harmonický celek až v budoucnu. Např. ve hře *Tri sestry* (Čechov, cit. dle S., IX./600-601): „*Uplyne čas a my odejdeme na věky, zapomenou na nás, zapomenou naše tváře, naše hlasy, zapomenou, kolik nás bylo, ale naše utrpení se změní v radost lidí, kteří budou žít po nás, na zemi nastane mír a štěstí a lidí dobrým slovem uctí památku těch, kdo žijí teď, a poděkují jim*“.⁴⁰³

Téma smrti jako vysvobození ze zajetí života, příznačné pro filozofii A. Schopenhauera, se v dílech spisovatele objevovalo nejčastěji. Příchod smrti jakožto přirozeného jevu lidského života byl stoicismu i pozitivismu společný. Např. v *Archijereji* (Čechov, cit. dle S., VIII./465): „*Jak je to dobře – myslel si - jak*

⁴⁰¹) viz ČECHOV, Anton: 1954. *Povídky III*. Knihovna klasiků. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění: Praha, s. 115. V překladu Vladimíra Pravdy.

⁴⁰²) viz ČECHOV, Anton: 1954. *Povídky III*. Knihovna klasiků. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění: Praha, s. 174. V překladu Vladimíra Pravdy.

⁴⁰³) viz ČECHOV, Anton: 1988. *Dramata*. Nakladatelství Odeon: Praha, s. 426. V překladu Aleny Morávkové, Leoše Suchařípy a Ivana Werniše.

dobře!⁴⁰⁴, v povídce *Černý mnich* (Čechov, cit. dle S., VII./321): „Na podlaze před obličejem viděl velikou kaluž krve a slabostí už nemohl ze sebe vypravit jediné slovo, ale nevýslovné, nekonečné štěstí naplnilo celou jeho bytost“⁴⁰⁵, v povídce *Palata n. 6* (Čechov, cit. dle S., VII./180): „Ale on po nesmrtelnosti netoužil, pomyslíl na ni jen na okamžik. Kolem něho proběhlo stádo jelenů, neobyčejně krásných, ladných, jak o nich četl včera“⁴⁰⁶, v povídce *Popryguňja* (Čechov, cit. dle S., VII./76): „Tvář se mu hrozně zborčila, zhubla, dostala šedožlutou barvu, jakou u živých nevidíš, a jen podle čela, podle černého obočí a podle známého úsměvu se dalo poznat, že to je Dymov“⁴⁰⁷ aj. Výjimku tvořily povídky *Skučnaja istorija* (S., VI./271-334) a *Skuka žizni* (S., IV./192-207), kde se hrdinové smrti báli.

A. Schopenhauer tvrdil, že pokud život něco dává, tak jenom proto, aby to pak bylo odejmuto. Štěstí podle něho leželo buď v budoucnosti, anebo naopak v minulosti. „Přítomnost nás nikdy neuspokojuje, budoucnost není jistá, minulost nenávratná. (Schopenhauer, cit. dle Dolženkov, 2003). Tyto motivy můžeme objevit v povídce *Ariadna* (Čechov, cit. dle S., VIII./76;80): „Přítomnost nemůže být plně a šťastně žita, je-li tu minulost.“ vykládal. ... Aspoň měsíc jsem byl jako pomatený, byl jsem úplně u vytržení. ... Jenže já jsem přece jen zvykl a znenáhla jsem si svou novou situaci začal uvědomovat. Především jsem pochopil, že mě *Ariadna* nemiluje, stejně jako předtím“⁴⁰⁸ Nebo ve hře *Čajka* (Čechov, cit. dle S., IX./427;445): „Proč pořád chodíte v černém? To je smutek po mém životě. Jsem nešťastná... Vám se to mluví. Vy jste si užil, svého času, ale já? Sloužil jsem dvacet osm let u soudu, ale dosud jsem nežil, nic jsem nezakusil, koneckonců, - pochopitelná věc – mám strašnou chuť si něco užít“⁴⁰⁹ aj. Avšak to neznamena plný souhlas s filozofem pesimistou A. Schopenhauerem, poněvadž u A. P. Čechova se život neskládá vyloženě ze strádání, můžeme v něm vidět i paprsky přítomné naděje.

⁴⁰⁴) viz ČECHOV, Anton: 1997. *Černý mnich a jiné povídky*. Nakladatelství Slovart: Praha, s. 96. V překladu Hany Zahradníčkové a Emanuela Frynty.

⁴⁰⁵) viz ČECHOV, Anton: 1997. *Černý mnich a jiné povídky*. Nakladatelství Slovart: Praha, s. 40. V překladu Hany Zahradníčkové a Emanuela Frynty.

⁴⁰⁶) viz ČECHOV, Anton: 1971. *Doktorské povídky*. Vytiskl Mír: Praha, s. 153. V překladu Karoliny Duškové, Jaroslava Huláka, Vladimíra Pravdy.

⁴⁰⁷) viz ČECHOV, Anton: 2000. *Anna na krku a jiné povídky*. Vydala Academia, nakladatelství Akademie věd České republiky: Praha, s. 268. V překladu Jaroslava Huláka.

⁴⁰⁸) viz ČECHOV, Anton: 1976. *O lásce*. Odeon: Praha, s. 58;65. V překladu Emanuela Frynty, Jaroslava Huláka a Anny Zahradníčkové.

⁴⁰⁹) viz ČECHOV, Anton: 1988. *Dramata*. Nakladatelství Odeon: Praha, s. 273;289. V překladu Aleny Morávkové, Leoše Suchařípy a Ivana Werniše.

Ve svých dílech A. P. Čechov zdůrazňoval etický význam a věkový status pesimismu. V dílech jako *Ogni* (Čechov, cit. dle S., VI./137): „Všecky tyto myšlenky o pomíjejcnosti, o nicotnosti, o bezúčelnosti života, o nevyhnutelnosti smrti, o záhrobním soumraku a podobném, všechny tyto vznešené myšlenky, povídám vám, duše má, jsou dobré a přirozené ve stáří, kdy jeví se býti výsledkem dlouhé, niterné práce, kdy jsou protrpěny a skutečně tvoří rozumové bohatství. Avšak pro mladý mozek, který sotva teprve začíná samostatný život, jsou hotovým neštěstím! Neštěstím!“⁴¹⁰; *U znakomých* (Čechov, cit. dle S., VIII./275): „Podívejte se na sebe do zrcadla,“ pokračoval Podgorin. „Nejste už přece mladý člověk, brzy zestárnete, je čas, abyste si vzpamatoval, abyste si uvědomil, kdo jste a jaký jste. Celý život jste nic nedělal, celý život jen samé prázdné dětinské žvanění, pitvoření a tatmanství – copak vám samotnému se z toho ještě nezamotala hlava a nezprotivilo se vám žít? S vámi je těžké pořízení! Je mi tak trapně, že z toho až ztrácím hlavu!“⁴¹¹; *Imeniny* (Čechov, cit. dle S., VI./217): „Olze Michajlovně bylo všechno už naprosto jedno. Hlavu měla zastřenu chloroformem, v duši prázdnotu... Ona tupá lhostejnost k životu, která se jí zmocnila, když ji operovali dva doktoři, stále ji ještě neopouštěla“⁴¹² byl pesimismus pro určité období života hrdiny přijatelnější, protože byl nenáročný a spisovatel schválně konfrontoval hrdinu činného s jeho opakem.⁴¹³

Je možné říci, že pesimismus byl v tvorbě A. P. Čechova něčím jako past vědomí, prázdná forma, a tím, že pronikal do nálad jedince, zbavoval ho života, nicméně byl to nezbytný moment lidského bytí, ve kterém měl člověk možnost porozumět, pochopit smysl sebe sama a své cesty ve vztahu zákonitosti společného a celkového (Sozina, 2006: 191).

⁴¹⁰) viz viz ČECHOV, Anton: 1912. Spisy Antona Pavloviče Čechova. Díl V. Slabé povahy, část II. Vydal J. Otto: Praha, s.266. V překladu V. Červinky.

⁴¹¹) viz ČECHOV, Anton: 1950. *Povídky VI*. Knihovna klasiků: Praha, s. 210. V překladu Anny Zahradníčkové.

⁴¹²) viz ČECHOV, Anton: 1954. *Povídky III*. Knihovna klasiků. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění: Praha, s. 272. V překladu Vladimíra Pravdy.

⁴¹³) viz SOZINA, E.K.: 2006. Čechov i Albov: eščo raz ob „Ogňach“. In: SOBENNIKOV, A. S.a kol.: 2008. *Filosofija Čechova. Matěrialy Meždunarodnoj naučnoj konferencii, Irkutsk, 27 ijuňa-2 ijulja 2006 g.* Irkutskij gosudarstvennyj universitět: Irkutsk, s. 179-192. Dostupné na: http://window.edu.ru/window_catalog/files/r60989/philosophia_chehov.pdf, 13.02.2011.

Téma pesimismu se pojila s tématem lhostejnosti. Zajímavé spojení těchto dvou pojmů stoicismu nabízela povídka *Palata n. 6* (S., VII./123-180), kde byl stejně zdůrazněn etický význam a věkový status hrdiny. Pro hrdinu této povídky doktora Ragina byla filozofie stoicismu a pesimismu jednoduše přijatelnější. Ústy pacienta Gromova se o něm můžeme dozvědět: „*Od přírody jste člověk líný, změkčilý, a proto jste se snažil uspořádat si svůj život tak, aby vás nic nezneklidňovalo a nevyrušovalo. Práci jste přenechal felčarovi a ostatní sebrance a sám jste si seděl v teple a za větrem a hromadil jste peníze, četl jste si knížky a bavil jste se přemýšlením o všelijakých vznešených hloupostech a bumbal jste. Zkrátka to nebyl žádný život, ten vy jste vůbec nepoznal a skutečnost znáte jen teoreticky. Pohrdáte utrpením a ničemu se nedivíte z velmi prostého důvodu: marnost nad marnost, vnější i vnitřní, pohrdání životem, bolestí i smrtí, hloubání, opravdové blaženství – to všechno je filozofie vhodná pro ruského zahaleče*“⁴¹⁴ (Čechov, cit. dle S., VII./156).

J. V.Šatin spatřoval vliv filozofie A. Schopenhauera a jeho základního díla „*Svět jako vůle a představa*“ ve shodě jednotlivých rysů filozofa a A. P. Čechova hlavně v logice jeho dramaturgie. Shody podle něho můžeme nalézt v chápání jazyka jakožto nevyplnitelné mezery mezi představou a pojmem (např. replika dcery Ani Raněvské ve hře *Višňovyj sad* (Čechov, cit. dle S., IX./650): „*Pojď se mnou, pojď odsud, maminko! ... Vysadíme nový sad, krásnější než tenhle, dočkáš se ho, poznáš tiché, hluboké štěstí, uslyšíš, jak přichází, a usměješ se, maminko! Pojď, mami! Pojď!...*“⁴¹⁵; zainteresovanosti spisovatele v zobrazení idejí, nikoliv v samotných osobnostech (u hrdinů her v podstatě neznáme jejich minulost, přítomnost, budoucnost, známe jenom jejich konstanty), ve fenoménu vůle jako hlavního činitele spisovatelových her, vůle pohybuující figurami hrdinů v různých směrech, spojených jednou hrací plochou (to se projevovalo v neustále přítomnosti otázky „proč“ v průběhu celého děje hry, např.: proč se zastřelil Treplev, děj se odehrával na statku Sorina (hra *Čajka* (S., IX./426-482), proč Lopachin a Varja nedokázali spojit své

---

⁴¹⁴) viz ČECHOV, Anton: 1971. *Doktorské povídky*. Vytiskl Mír: Praha, s. 130-131. V překladu Karoliny Duškové, Jaroslava Huláka, Vladimíra Pravdy.

⁴¹⁵) viz ČECHOV, Anton: 1988. *Dramata*. Nakladatelství Odeon: Praha, s. 468. V překladu Aleny Morávkové, Leoše Suchařípy a Ivana Werniše.

životy, děj se odehrával v panství Raněvské (hra *Višňovyj sad* (S., IX./607-665)) aj.⁴¹⁶

Jak u A. P. Čechova, tak i u A. Schopenhauera vedla iracionalita základních impulsů k deziluzionismu, k demytologizaci ideje štěstí jako smyslu života. V Čechovových dramatech můžeme sledovat boj za štěstí (iluze), jenže po dosažení cíle (štěstí) se život lepším nestává. Např. hrdinka Nina Zarečná viděla své štěstí v poslání být herečkou, po dosažení se ale šťastnější nestala (hra *Čajka* (S., IX./426-482)). Poslední společný prvek spatřoval J. Šatin v pojetí smrti a v pozdějších hrách A. P. Čechova v odjezdu jakožto západu Slunce, po kterém přicházelo nové světlo, nové dny.⁴¹⁷ Např. odjezd Serebrjakova a jeho ženy (hra *Đad'a Vaňa* (S., IX./529)), smrt Trepleva (hra *Čajka* (S., IX./481)), odjezd L. Raněvské a celého jejího příbuzenstva (hra *Višňovyj sad* S., IX./661)).

Pokud se zaměříme na problém ontologických souřadnic času a prostoru, v tvorbě A. P. Čechova můžeme objevit převahu člověka času (autochronu) vůči člověku prostoru (autochton). Mezi znaky autochronní osoby patří bezprostřední existence v události, existenciální rozměr relativity reality, citlivost k proudu času, dělení života člověka do krátkých časových úseků dat, termínů, lhůt, analytičnost, cit pro dějiny, reflexe epochy, mytologie času jako tvůrčí síly, vědomé podrobení chronologie. Vcelku můžeme pozorovat existenciálně-hodnotový vztah k časovosti v nezávislosti na prostoru.⁴¹⁸ Uměleckou projekci jednoho časového vědomí můžeme pozorovat např. v povídce *Stěp* (S., VI./16-114) - doba otevírání života, objevování a *Skučnaja istorija* (S., VI./271-334) - čas odchodu.

I v tomto případě můžeme charakterizovat čas v tvorbě A. P. Čechova jakožto tvůrčí vůli, která žádá umělecké, tvořivé přeměny v člověku. Vidíme zde přítomný prvek filozofie A. Schopenhauera, který považoval vůli za tvořivou sílu a tvrdil, že svět se poznává pomocí apriorních forem času, prostoru a kauzality. Čas jakožto

---

⁴¹⁶) viz ŠATIN, J.: 2006. Filozofija dramaturgičeskogo dějstviiia v pjesach A. P. Čechova. In: SOBENNIKOV, A. S. a kol.: 2008. *Filozofija Čechova. Matěrialy Meždunarodnoj naučnoj konferencii, Irkutsk, 27 ijuňa-2 ijulja 2006 g.* Irkutskij gosudarstvennyj universitět: Irkutsk, s. 255-262. Dostupné na: http://window.edu.ru/window_catalog/files/r60989/philosophia_chehov.pdf, 13.02.2011.;

⁴¹⁷) více viz tamtéž.

⁴¹⁸) viz PLECHANOVA, I.I.: 2006. Čelovek vremeni v proze A. Čechova („Stěp“ i „Skučnaja istorija“). In: SOBENNIKOV, A. S. a kol.: 2008. *Filozofija Čechova. Matěrialy Meždunarodnoj naučnoj konferencii, Irkutsk, 27 ijuňa-2 ijulja 2006 g.* Irkutskij gosudarstvennyj universitět: Irkutsk, s. 131-145. Dostupné na: http://window.edu.ru/window_catalog/files/r60989/philosophia_chehov.pdf, 13.02.2011.

ontologický zdroj všech hodnotových pozic a formulí tedy u A. P. Čechova vystupuje jako všespojující vůle, integrující faktor, spojující mravní, duchovní, umělecké charakteristiky hrdinů, kdy hrdina času je zároveň i hrdinou vůle. Čas odhaloval, že život je zkušeností ztrát a z prožitku času se zrodila potřeba v metafyziky, tj. touhy po vyšším smyslu. Např. v povídce *Volod'a bolšoj, Volod'a maleňkij* (Čechov, cit. dle S., VII./283;286) hlavní hrdinka, veselá Sofie, krátce po svatbě z vypočítavosti po návštěvě své sestry v klášteře přemýšlí: „ – *Bůh je, smrt nezbytně přijde. Je třeba myslet i na duši. Jestliže Olja v tuto chvíli spatří svou smrt, nezhrozí se. Je připravena. Ale hlavní věc je, že ona už pro sebe rozřešila otázku života*“.⁴¹⁹ A na konci jsme se mohli dočíst: „*Za týden ji Volod'a malý nechal. A potom šel život dál jako dřív, stejně nezajímavý, teskný a mnohdy dokonce mučivý*“.⁴²⁰

Vědomí autochronu bylo tedy odcizeně-existenciálně-ontologické, v čemž se ukazovala složitost lidské a umělecké pozice volající po činu a ukazující mnohohvrstevnatost přítomnosti.⁴²¹ Bytí v dílech spisovatele nebylo stvořeno pro člověka a člověk v něm musel existovat. Z toho plyne, že stavy bytí v tvorbě A. P. Čechova se vyjadřovaly v duchu filozofie A. Schopenhauera, tj. jako spontánní vývoj nepřístupný našemu porozumění vůle.

Snaha porozumět sobě samému v existenci,⁴²² problém strachu ze života, nutnost vědomého zamýšlení nad svým bytím,⁴²³ problém subjektivní svobody byly charakteristické pro filozofii S. Kierkegaarda, jenž je označován za předchůdce existencionální filozofie. Nejpatrněji můžeme ozvěny této filozofie v tvorbě A. P. Čechova vidět konkrétně v motivu odcizení jak lidí navzájem, tak celého bytí a přírody, např. v povídce *Ogni* (Čechov, cit. dle S, XI./135): „*A když jsem pobídl koně a dal se cestou dolů po trati, a když jsem pak za malou chvíli viděl před sebou pouze nekonečnou, zasmušilou rovinu a pošmourné, studené nebe, připomněl jsem*

---

⁴¹⁹) viz ČECHOV, Anton: 1950. *Povídky V*. Knihovna klasiků: Praha, s. 93. V překladu Anny Zahradníčkové.

⁴²⁰) viz ČECHOV, Anton: 1950. *Povídky V*. Knihovna klasiků: Praha, s. 97. V překladu Anny Zahradníčkové.

⁴²¹) viz PLECHANOVA, I.I.: 2006. Človek vremeni v proze A. Čechova („Stěp“ i „Skučnaja istorija“). In: SOBENNIKOV, A. S. a kol.: 2008. *Filosofija Čechova. Matěrialy Meždunarodnoj naučnoj konferencii, Irkutsk, 27 ijuňa-2 ijulja 2006 g.* Irkutskij gosudarstvennyj universitět: Irkutsk, s. 131-145. Dostupné na: http://window.edu.ru/window_catalog/files/r60989/philosophia_chehov.pdf, 13.02.2011.

⁴²²) společný rys i pro filozofii stoicismu.

⁴²³) také přítomnost tohoto požadavku ve filozofii stoicismu.

si otázky, které byl řešeny v noci. Přemýšlel jsem, a rovina, sežehnutá sluncem, ohromné nebe, černající se v dálce dubový les i zamlžená dálka jako by ke mně hovořily: „Ano, v ničem se nevyznáš na tomto světě!“ Začalo vycházeti slunce...“⁴²⁴, v strachu člověka před životem jakožto přirozené reakce lidí na okolní svět anebo od počátku přítomným v lidské přírodě z důvodu iracionality bytí, např. v povídce *Čelovek v futljare* (Čechov, cit. dle S., VIII./283;291) v postavě hlavního hrdiny Belikova: „Doma byl také takový: župan, noční čepice, okenice, závory, celá řada všelijakých zákazů, omezení a – ach! Jen aby z toho něco nebylo!... Pod pokrývkou na něho padala hrůza. Báł se, aby z toho něco nebylo, aby ho třeba Afanasij nepodřezal, aby se k němu nevloupali zloději... Vrátili jsme se ze hřbitova v dobré náladě. Neuběhl však ještě ani týden a život plynul zas jako dřív, stejně nevlídně, únavně a šedivě, život oběžníkem nezakázaný, ale také ne plně svobodný; nezlepšil se o nic. Bělikova jsme skutečně pohřbili, ale kolik lidí ve futrále ještě zůstalo, a kolik jich ještě bude!“⁴²⁵; v problému smyslu života - např. v povídce *Pari* (Čechov, cit. dle S., VI./256-257) v poznání hrdiny: „Všechno je to nicotné, pomíjející, mámivé a šalebné jako fata morgana. Budte hrdí, učení a krásní, smrt vás stejně vyhladí s povrchu zemského jako polní hraboše a vaše potomstvo, dějiny i nesmrtelnost vašich geniů zničí mráz nebo oheň zároveň s celou zeměkoulí. ... Ztratili jste rozum a nejdete po správné cestě. Lež máte za pravdu a ohyzdnost za krásu“⁴²⁶; ve vnímání života, jako neustálého plnění každodenních a vlastních povinností např. v povídce *Gore* (Čechov, cit. dle S., III./346): „A soustružník pláče. Necítí ani tak lítost jako dopal. Mudruje: Jak se to na tom světě rychle točí! Jeho hoře ještě ani pořádně nezačalo, a už je po všem. Ještě si u stařenky ani nepobyl, nepopovídal si s ní, nepolitoval ji, a už umřela... Žil s ní čtyřicet let, ale vždyť těch čtyřicet let spolu prošli zrovna jako v mlze. Pro opilství, rvačky, bídu nebyl čas pořádně žít. ... Kdybych tak mohl začít život znovu od začátku! Přemítá soustružník“⁴²⁷; tématy nečekaného uvědomění sama sebe ve světě např. v povídce *Ogni* (Čechov, cit. dle S., VI./153):

⁴²⁴) viz ČECHOV, Anton: 1912. Spisy Antona Pavloviče Čechova. Díl V. Slabé povahy, část II. Vydal J. Otto: Praha, s.304. V překladu V. Červinky.

⁴²⁵) viz ČECHOV, Anton: 1971. *Doktorské povídky*. Vytiskl Mír: Praha, s. 72;80. V překladu Karoliny Duškové, Jaroslava Huláka, Vladimíra Pravdy.

⁴²⁶) viz ČECHOV, Anton: 1954. *Povídky III*. Knihovna klasiků. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění: Praha, s. 308 V překladu Vladimíra Pravdy.

⁴²⁷) viz ČECHOV, Anton: 2000. *Anna na krku a jiné povídky*. Vydala Academia, nakladatelství Akademie věd České republiky: Praha, s. 36. V překladu Jaroslava Huláka.

„Když pak jsem na svoje otázky po známých pětkrát od Kočičky dostal v odpověď: „Zemřel,“ změnil se můj smutek v onen pocit, jaký zakoušíme na panychidě (smutečním obřadě) za dobrého člověka. A sedě zde u okna, dívaje se na procházející obecenstvo a naslouchaje brnkání piana, poprvé v životě jsem uviděl, s jakou dychtivostí spěchá jedno pokolení vystřídati druhé a jaký osudný význam má v životě člověka dokonce i nějakých těch sedm, osm let!“⁴²⁸

Tyto všechny výše uvedené rysy nejvíce odpovídají divadelní hře *Tri sestry* (Čechov, cit. dle S., IX./533-602), kde nikdo není šťastný, ale i přesto hrdinové musí začít stavět svůj život nanovo v bezvýhodných podmínkách. Jediným šťastným člověkem je v této hře baron Tuzenbach, ten nad tím nepřemýšlí, poněvadž si uvědomuje nedosažitelnost takového poznání. Smyslem lidského života se nakonec stává idea služby ostatním ve prospěch budoucnosti, stejně jako i v jiných Čechovových povídkách, např. v povídce *Něvesta* (Čechov, cit. dle S., VIII./497) v postavě Alexandra, sloužícího v litografii a propagujícího činný život: „*Také tady všecko svědčilo o tom, že svůj osobní život Saša zanedbává, žije, jak se dá, a opovrhuje pohodlím, a kdyby někdo projevil zájem o to, jestli je šťastný v osobním životě a v lásce, asi by ho vůbec nepochopil a jen by se dal do smíchu*“.⁴²⁹

Je nutno podotknout, že problém strachu před životem byl poprvé rozpracován právě S. Kierkegaardem. Podle něho se strach dělí na obyčejný strach jako bázeň a strach jako tíseň, která nemá konkrétního původce. Člověk se ocitá ve světě proti své vůli a musí se naučit v tomto světě existovat. Tento problém řešil rovněž stoicismus a filozofie A. Schopenhauera.

Motiv absurdity světa a bytí člověka v něm byl později rozpracován existenciálním filozofem A. Camusem, který tvrdil: „*absurdita je jediné spojení mezi člověkem a světem, které vzniká při srážce mezi posláním člověka a nerozumným mlčením světa. Život je absurdní a nelidské drama, v které se střídá naděje a smrt*.“ (Camus, cit. dle Dolženkov, 2003). P. Dolženkov viděl shodu mezi filozofií A. Camuse a A. P. Čechova. „*Svět čechovských hrdinů je stejně nepochopitelný a nesmyslný,*

⁴²⁸) viz ČECHOV, Anton: 1912. Spisy Antona Pavloviče Čechova. Díl V. Slabé povahy, část II. Vydal J. Otto: Praha, s.283-284. V překladu V. Červinky.

⁴²⁹) viz ČECHOV, Anton: 2000. *Anna na krku a jiné povídky*. Vydala Academia, nakladatelství Akademie věd České republiky: Praha, s. 372. V překladu Jaroslava Huláka.

příčemž je v nich touha tento svět pochopit, najít smysl, ale v tom svém hledání hrdinové tuší, že musí zanechat všechny své naděje na osobní štěstí“ (cit. dle Dolženkov, 2003).

Je známo, že A. Camus předpokládal dva úniky z nepochopitelného světa: v sebevraždě (např. drama *Ivanov* (S., IX./216-284), *Platonov* (S., IX./5-179), *Čajka* (S., IX./426-482)) anebo v naději jako cestě k Bohu (např. povídka *V ovrage* (S., IX./411-450) anebo v naději v lepší budoucnost (např. *Moja žizň* (S., IX./105-198), tj. stejně jako hrdinové v dílech A. P. Čechova.

O blízkosti dominujících motivů existenciální filozofie v Čechovově tvorbě mluví také R. Spivak ve své stati *Čechov – existencialista*.⁴³⁰ Mezi tyto dominující motivy byly řazeny motivy nudy (např. povídka *Beznadjožnyj* (S., III./53-57)), nechuti z každodenní rutiny (např. *Skuka žizni* (S., IV./192-207)), hluboké odcizení lidí (např. *Toska* (S., III./437-443)), neadekvátnosti lidské mysli a reality (např. *Učitel slovesnosti* (S., VII./379-405)), motivy metafyzické a sociální absurdity života (např. *Skripka Rotšilda* (S., VII./364-375)), motiv nevyhnutelnosti smrti (např. *Skučnaja istorija* (S., VI./271-334)), totální bídy (např. *Staryj dom* (S., V./391-398)), motiv bezprávného postavení lidí ve státě (např. *V ssylke* (S., VII./88-98)), vědomí hluché lhostejnosti světa k člověku (např. *Ogni* (S., VI./134-174)), nutnosti spoléhat se jenom na sebe samotného (např. hra *Čajka* (S., IX./426-482)), jakož i současné odmítnutí jak zoufalství, tak naděje na transcendentální realitu (např. *Žizň prekrasna* (S., III./60)) postulování víry v člověka (např. *Rasskaz staršego sadovnika* (S., VII./413-419)), důraz na lidské síly, které se snaží udržet lidskou důstojnost (např. *Kryžovnik* (S., VIII./294)), plné vnímání života (např. *Archijerej* (S., VIII./450-467)).

Podobnost A. Camuse a A. P. Čechova vidí R. Spivak také v polemice s křesťanstvím o smyslu a místě smíření člověka se svým osudem. Až na ojedinělé případy A. P. Čechov odmítal vidět smíření jako cestu k harmonizaci vztahů člověka se světem a se sebou, jak ho obvykle vnímali autoři ruské literatury 19. stol. Jeho pojetí smíření bylo spojeno s pocity méněcennosti hrdinů při dobrovolné kapitulaci před okolnostmi, které by se daly změnit, kdyby člověk proti nim něco

---

⁴³⁰) viz SPIVAK, Rita: 2004. V polemice s christianstvom: Čechov – ekzistencialist. *Internet žurnal Filolog*. Vypusk 5/2004. Dostupné na: http://philolog.pspu.ru/module/magazine/do/mpub_5_93, 17.03.2011.

udělal, jejich smíření je tím pádem lživé a je doprovázeno rozpaky, smutkem, ochablostí. Můžeme to pozorovat např. v povídce *Smert' činovníka* (Čechov, cit. dle S.,II./29): „Zmatený Červjakov se hloupě usmál a opět se zadíval na scénu. Díval se, ale žádnou slast už necítil. Začal se mučit obavami. O přestávce přistoupil k Brizžalovovi, točil se podle něho, a když přemohl ostych, zašeptal: „Poprskal jsem vás, Excellence, promiňte mi... Vždyť ... Já ne...“.⁴³¹ Anebo v povídce *Kňagiňa* (Čechov, cit. dle S.,VI./270): „Byl bledý a zachmuřený. „Paní kněžno,“ řekl a s provinilým úsměvem sňal klobouk, „už dlouho tu na vás čekám. Odpusťte, proboha! Včera se mne zmocnila ošklivá pomstychtivost, namluvil jsem vám mnoho hloupostí. Zkrátka, prosím za odpuštění. Kněžna se vlídně usmála a vztáhla ruku k jeho rtům. On ji políbil a začervenál se“.⁴³²

Je zřejmé, že smíření nevedlo k harmonizaci subjektu, ale spíše ke sklíčené pokoře a lítosti, která změkčovala život a vztahy lidí k sobě navzájem. Projev pokory byl vidět např. v povídce *Toska* (Čechov, cit. dle S., III./442), když kočímu zemřel syn, aby neobtěžoval svým hořem ostatní, svěruje se svému věrnému němému příteli: „Už je to tak, milá kobyлко ... Kuzma Jonyč není mezi živými... Je v pánu... Vzal to hopem... Jen si pomysli, že máš hříbátko a že jsi jeho máma. A najednou, pomysli si, bude to hříbátko v pánu... Nepřišlo by ti to líto?“.⁴³³ Dokonce i v dramatu *Tri sestry* (Čechov, cit. dle S., IX./600-601) můžeme vidět pokoru, ale ne smíření sester: „Musí se žít... Musí se žít... (Máša); Přijde doba, všichni se doví, proč to všechno bylo, k čemu to utrpení, už to nebude žádné tajemství, ale zatím se musí žít... musí se pracovat, jenom pracovat! (Irina); Hudba hraje tak vesele, tak radostně, a člověku připadá, že zbývá už jen maličko a dovíme se, proč žijeme, proč trpíme... Kdyby to člověk věděl, kdyby to věděl! (Olga)“^{434 435}.

Jedinou výjimkou je postava Sofie z dramatu *Ďad'a Váňa* (Čechov, cit. dle S., IX./532): „Budeme žít, strejčku. Bude to dlouhá řada dní a dlouhých večerů; budeme

⁴³¹) viz ČECHOV, Anton: 1979. *Humoresky*. Lidové nakladatelství: Praha, s. 40.

⁴³²) viz ČECHOV, Anton: 1954. *Povídky III*. Knihovna klasiků. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění: Praha, s. 308 V překladu Vladimíra Pravdy.

⁴³³) viz ČECHOV, Anton: 1979. *Humoresky*. Lidové nakladatelství: Praha, s. 213.

⁴³⁴) viz ČECHOV, Anton: 1988. *Dramata*. Nakladatelství Odeon: Praha, s. 426-427. V překladu Aleny Morávkové, Leoše Suchařípy a Ivana Werniše.

⁴³⁵) více viz SPIVAK, Rita: 2004. V polemice s christianstvom: Čechov – ekzistencialist. *Internet žurnal Filolog*. Vypusk 5/2004. Dostupné na: http://philolog.pspu.ru/module/magazine/do/mpub_5_93, 17.03.2011.

trpělivě snášet, co nám osud přichystá; budeme muset pracovat na jiné, teď i ve stáří, pořád pracovat, a až přijde naše hodinka, tiše umřeme a teprve tam, za hrobem, řekneme, že jsem trpěli, plakali, že jsem to neměli lehký, a pánbůh se nad námi smiluje, strejčku, a pak spolu uvidíme radostný, krásný, šťastný život... Uleví se nám! (Tělegin tiše hraje na kytaru) Uslyšíme anděly, všude bude plno světla, uvidíme, jak všechno zlo téhle země, všechno naše utrpení se rozplyne v milosrdenství, které se rozestře nad celým světem, a poznáme život tichý, něžný a sladký jako píseň. Věřím tomu, věřím! Musí přijít úleva!“⁴³⁶ V této lexice však můžeme pozorovat nóty naivity a staromódnosti. Z tohoto vztahu odmítnutí smíření byla patrná snaha autora o uchopení života, života, který A. P. Čechov miloval, v nějž věřil, a z toho plynula i jeho antinomičnost jako základní rys ruského existencialismu.⁴³⁷

Jak již plyne z výše uvedeného, umělecký svět A. P. Čechova je antropocentrický. Všechny úrovně existence jsou spojeny s problematikou morální filozofie: problém smyslu života, povinnosti, lidského štěstí, zodpovědnosti, smrti, nesmrtelnosti, svobody apod., v centru kterého je člověk. Vidíme zde tři hlavní oblasti, kterými se spisovatel zabýval, a to a) porozumění bytí (ontologické a gnozeologické aspekty), b) porozumění přírodě člověka a jeho místa v bytí (antropologický aspekt) a c) porozumění existenci (existenciální aspekt).⁴³⁸

K náboženské tématice, jak již bylo řečeno v předešlé kapitole, se A. P. Čechov stavěl skepticky a nejednou zdůrazňoval svůj ateismus. V jednom svém dopise také poznamenal, že „*dnešní religiózní pohyb je jen přežitek, pravdu skutečného Boha lidstvo pozná až v budoucnosti* (Čechov, cit. dle P, XII./463). Víra ale jakožto základní potřeba člověka, jako určitá víra v Univerzum⁴³⁹ (nebe, moře, bezmezný, světlý, radostný, krásný, pravdivý, láskyplný), ve vlastního Boha, anebo v

---

⁴³⁶) ČECHOV, Anton: 1988. *Dramata*. Nakladatelství Odeon: Praha, s. 365. V překladu Aleny Morávkové, Leoše Suhařípy a Ivana Werniše.

⁴³⁷) podrobněji viz SPIVAK, Rita: 2004. V polemice s christianstvom: Čechov – ekzistencialist. *Internet žurnal Filolog*. Vypusk 5/2004. Dostupné na: http://philolog.pspu.ru/module/magazine/do/mpub_5_93, 17.03.2011.

⁴³⁸) viz SUCHANOV, V. A.: 2006. Chudožestvennyj mir A. P. Čechova v poetičeskoj interpretacii I. Brodskogo. In: SOBENNIKOV, A. S. a kol.: 2008. *Filosofija Čechova. Matěrialy Meždunarodnoj naučnoj konferencii, Irkutsk, 27 ijuňa-2 ijulja 2006 g.* Irkutskij gosudarstvennyj universitět: Irkutsk, s. 217-238. Dostupné na: http://window.edu.ru/window_catalog/files/r60989/philosophia_chehov.pdf, 13.02.2011.

⁴³⁹) podrobněji viz tamtéž.

člověka byla spisovatelem naopak zvýrazněna. Lehce ironické osvětlení lidí spojených s vírou můžeme najít v dílech např. *Stěp* (Čechov, cit. dle S., VI./107): „*Otec Christofor usrkl z misky, utřel si vousy a zavrtěl hlavou. „Tak, tak,“ řekl. „Chodil jsem do starých škol, mnoho už zapomněl, ale i tak nežiju jako ti ostatní. Ani srovnat se to nedá! Jsi třeba někde ve vyšší společnosti, třeba na obědě nebo ve shromáždění, a prohodíš něco latinsky nebo z historie nebo z filozofie, a lidé to mají rádi a mně samému to působí potěšení. Nebo zase třeba přijede okresní soud a musíš jít přijímat přísahu; všichni ostatní duchovní jsou v rozpacích, ale já jsem se soudci, prokurátory i advokáty jedna ruka: učeně s nimi promluví, vypiju šáleček čaje, zasměju se, nechám se poučit... Mají to rádi⁴⁴⁰ nebo v povídce *Archijerej* (Čechov, cit. dle S., VIII./463): „*Když bohoslužby skončily, bylo tři čtvrtě na dvanáct. Sotva dojel domů, svlékl se a ulehl, dokonce se ani nepomodlil. Nemohl mluvit a zdálo se mu, že by ani nevydržel stát. Když se přikrýval, zatoužil náhle odjet pryč, do ciziny, vášnivě po tom zatoužil! Snad by i život dal za to, jen aby neviděl ta chudobná, ubohá stavení, nízké stropy, aby necítil ten těžký klášterní pach! Kéž by tu byl alespoň člověk, s nímž by mohl promluvit, ulevit své duši!*“⁴⁴¹*

A. P. Čechov říkal: „*Lidská příroda je nedokonalá, a proto by bylo divné vidět na zemi jenom pravověrné*“ (Čechov, cit. dle Čudakov, 1996: 4). Různé podoby osobní víry, jak již bylo výše uvedeno, najdeme např. v povídce *Na puti* (Čechov, cit. dle S., IV./512): „*Já se na to dívám tak, že víra je určitá duševní schopnost. Je to totéž, co talent: musíš se s ní narodit. ... Ruský život je takovou nepřetržitou řadou víry a nadšení, a k nevíře nebo negaci, chcete-li to vědět, ještě ani nepřičichl. Navěří-li ruský člověk v Boha, znamená to, že věří v něco jiného⁴⁴² nebo v povídce *V ssylke* (Čechov, cit. dle S., VII./90): „*A můj Vasilij Sergejič se kolem ní točí, nemůže se na ni vynadávat a nemůže si ji vynachválit. „Ba, brachu Semjone i na Sibiři žijí lidé!*“⁴⁴³ nebo v povídce *Rasskaz staršego sadovnika* (Čechov, cit. dle S., VII./418): „*Aťsi osvobozující rozsudek přinesl obyvatelům městečka škodu, zato však, posudťe**

⁴⁴⁰) viz ČECHOV, Anton: 1954. *Povídky III*. Knihovna klasiků. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění: Praha, s. 207. V překladu Vladimíra Pravdy.

⁴⁴¹) viz ČECHOV, Anton: 1997. *Černý mnich a jiné povídky*. Nakladatelství Slovart: Praha, s. 94-95. V překladu Hany Zahradníčkové a Emanuela Frynty.

⁴⁴²) viz ČECHOV, Anton: 2000. *Anna na krku a jiné povídky*. Vydala Academia, nakladatelství Akademie věd České republiky: Praha, s. 303. V překladu Jaroslava Huláka.

⁴⁴³) viz ČECHOV, Anton: 1954. *Povídky IV*. Knihovna klasiků: Praha, s. 232. V překladu Karolíny Duškové.

sami, jaký blahodárný vliv na ně měla tato víra v člověka, víra, která přece nezůstává mrtvá; vychovává v nás ušlechtilé city a vždy ponouká k lásce a úctě ke každému člověku. Ke každému. A to je důležité⁴⁴⁴ aj. Spisovatel zastával svobodnou pozici, „člověka pole“⁴⁴⁵, jak již bylo vysvětleno v předešlé kapitole.

Jakoukoliv spojitost s Nábožensko-filozofickým hnutím a jejími představiteli A. P. Čechov odmítal, tím více byly překvapivé příspěvky ze sborníku Mezinárodní vědecké konference v Irkutsku na téma *Filozofie Čechova*. Mohli jsme se tam totiž dočíst o nalezení příznaků přítomnosti svérázného Rozanova-filozofa ve světě A. P. Čechova a jeho tvorbě, např. v příbězích *Na puti* (S., IV./506-523), *Ubijstvo* (S., VIII./31-61), a to snahy jít do konce, bez kompromisů v prosazení svých idejí; neustálého hledání svého vnitřního, personálního Boha, nepodobajícího se žádným jiným.⁴⁴⁶ Dále pak v díle *Višňovyj sad* (S., IX./607-665), kde se odkazovalo na věk Peti Trofimova, tj. 27 let, jakožto na věkovou hranici v mytologii V. V. Rozanova podle jeho díla *Něskolko zamečanj po povodu studěnčeskich besporjadkov* (Komarov, 2006: 108). Za styčné body ve světonázorech A.P.Čechova a V. V. Rozanova byly označeny spojitost přírodních a kulturních faktorů v porozumění a chápání člověka, národní orientace názorů v kulturních kontextech, otevřenost a globálnost v názorech beroucích v potaz procesuální, individuální⁴⁴⁷, historické reálie různých úrovní.

Nejpřekvapivější byla však také stať O. Klinga o paralelách mezi myšlenkovým vývojem s důrazem na počáteční stádium marxismu Bulgakova a hrdinů A. P. Čechova v povídce *Rasskaz něizvestnogo čeloveka* (S., VII./194-275) a hry *Višňovyj sad* (S., IX./607-665) v obraze již výše zmíněného Peti Trofimova. Podobnost byla spatřována v myšlenkových pochodech výše zmíněných hrdinů hlavně z prací

---

⁴⁴⁴) viz ČECHOV, Anton: 1950. *Povídky V*. Knihovna klasiků: Praha, s. 219. V překladu Anny Zahradníčkové.

⁴⁴⁵) podrobněji viz ČUDAŠOV, Alexandr: 1996. „Meždu „jest' bog“ i „nět boga“ ležit celoje gromadnoje pole...“ Čechov i vera. *Novyj mir*. №9/1996, 1-4. Dostupné na: http://magazines.russ.ru/novyi_mi/1996/9/chudak.html, 17.02.2011.

⁴⁴⁶) podrobněji viz KATAJEV, V: 2006. Istinnij mudrec. In: SOBENNIKOV, A. S. a kol.: 2008. *Filosofija Čechova. Matěrialy Meždunarodnoj naučnoj konferencii, Irkutsk, 27 ijuňa-2 ijulja 2006 g.* Irkutskij gosudarstvennyj universitět: Irkutsk, s. 68-75. Dostupné na: http://window.edu.ru/window_catalog/files/r60989/philosophia_chehov.pdf, 13.02.2011.

⁴⁴⁷) viz KOMAROV, S.: 2006. Linija Lopachin-Trofimov v komedii A. P. Čechova „Višňovyj sad“: filosofskije obertony. In: SOBENNIKOV, A. S. a kol.: 2008. *Filosofija Čechova. Matěrialy Meždunarodnoj naučnoj konferencii, Irkutsk, 27 ijuňa-2 ijulja 2006 g.* Irkutskij gosudarstvennyj universitět: Irkutsk, s. 106-114. Dostupné na: http://window.edu.ru/window_catalog/files/r60989/philosophia_chehov.pdf, 13.02.2011.

S. Bulgakova *O ryncach pri kapitalističeskom proizvodstve* (1886), v disertační práci *Kapitalizm i zemledělje* (1901), v *Pismach iz Rossii* (1902), *Problemy idéalizma* (1902), *Ot marksizma k idéalizmu* (1904) a v recenzích na díla K. Marxe a ekonoma Karla Büchera (1847-1930)^{448, 449} Autor statě také ukazuje myšlenkové shody v názorech S. Bulgakova a A. P. Čechova.

Podle S. G. Bočarova můžeme vliv symbolistů, především V. S. Solovjova, vidět ve hře *Čajka* (S., IX./426-482), kde jsou kromě systému symbolů vidět styčné body v pojetí světa jako organismu s jednotnou světovou duší, tj. Sofie, kterou hraje Nina Zarečnaja, anebo v evoluci Trepleva od vzpoury a pokusů o sebeutvrzení ke smíření a pochopení, že podstata netkví ani ve starých ani v nových formách.⁴⁵⁰ P. Dolženkov zase viděl v této hře přítomnost vlivu D. S. Merežkovského, a to v řešení otázky spojení hmoty a ducha.⁴⁵¹

Další překvapivou informaci nabízí práce V. I. Mildona *Čechov Segodňa i včera*, kde autor poukazuje na vztah prózy spisovatele k vlivům *Čtění o bogočelovečenstve* pořádaným V. Solovjovem v Moskvě⁴⁵² v letech 1878-1881, ale psal také o Čechovově předjímání názorů filozofa N. Berďajeva objevivších se v jeho knize z roku 1911 *Filosofija svobody*⁴⁵³ a *Smysl tvorčestva. Opyt opravdanija čeloveka z roku 1916*.⁴⁵⁴ N. Berďajev vyslovoval názory, které autor považuje za shodné s názory v dílech A. P. Čechova - o fenoménu lidského bytí jako

---

⁴⁴⁸) viz Karl Bjucher. Dostupné na: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/es/7339/%D0%91%D1%8E%D1%85%D0%B5%D1%80>, 13.03.2011.

⁴⁴⁹) podrobněji viz KLING, O: 2006. Čechovskij Pet'a Trofimov i filosof Sergej Bulgakov: tolko li neschodstvo („Těkst iskusstva“ i „Těkst žizni“)? In: SOBENNIKOV, A. S. a kol.: 2008. *Filosofija Čechova. Matěrialy Meždunarodnoj naučnoj konferencii, Irkutsk, 27 ijuňa-2 ijulja 2006 g.* Irkutskij gosudarstvennyj universitět: Irkutsk, s. 85-99. Dostupné na: http://window.edu.ru/window_catalog/files/r60989/philosophia_chehov.pdf, 13.02.2011.

⁴⁵⁰) viz BOČAROV, S.G.: 2005. Čechov i filosofija. *Vestnik istorii, litěratyry, iskusstva*. Otd-nije ist.-filol.nauk RAN. Nauka. 2005, s. 146-159. Dostupné na: <http://ec-dejavu.ru/c-2/Chekhov.html>, 15.03.2011.; DOLŽENKOV, Petr: 2003. *Čechov i pozitivizm*. Izdatělstvo Skorpion: Moskva. Dostupné na: http://lit.lib.ru/d/dolzhenkow_p_n/chekhov.shtml, 18.02.2011.

⁴⁵¹) viz DOLŽENKOV, Petr: 2003. *Čechov i pozitivizm*. Izdatělstvo Skorpion: Moskva. Dostupné na: http://lit.lib.ru/d/dolzhenkow_p_n/chekhov.shtml, 18.02.2011.

⁴⁵²) Z předešlých kapitol víme, že A. P. Čechov se přestěhoval do Moskvy v roce 1879. Zbytek rodiny A. P. Čechova však byl v Moskvě již od roku 1876.

⁴⁵³) viz Berďajev. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/1835/%D0%91%D0%95%D0%A0%D0%94%D0%AF%D0%95%D0%92, 13.03.2011.

⁴⁵⁴) viz PETROVA T.G: 1996. Mildon V. I. Čechov Segodňa i včera: (Drugoj čelovek). *Referativnyj žurnal serija 7 Litěraturoveděnije* 2. 1998, 110-116. Dostupné na: <http://elibrary.ru/item.asp?id=8971336>, 12.03.2011.

nesmyslného a nicotného, v Berďajevově myšlence o „*vnímání krásy světa skrz nápor zrůdnosti „světa zdejšího“ k „světu jinému“*“ (Berďajev, cit. dle Petrova, 1998:110).

V. Solovjov ve svých úvahách o božství lidí hovořil o lidech zdravých, naproti tomu nicotné, přírodně-materiální se mu jevilo jako nenormální, tj. nemocné, a úlohou člověka bylo tedy uzdravit se, aby se člověk stal člověkem (Petrova, 1998:110). Paralela byla viděna v tom, že většina hrdinů A. P. Čechova byli „chroničtí nemocní“. Stejný názor zastával N. Berďajev při určení bytostné úlohy člověka: „*V člověku se otevírá absolutní bytí, mimo člověka-jenom relativní*“, „...*rozluštit tajemství člověka, znamená rozluštit tajemství bytí*“ (Berďajev, cit. dle Petrova, 1998:112), člověk se tudíž musí vzpoutet, aby mohl splnit své poslání, tj. být člověkem.⁴⁵⁵ Jako příklad Mildon uváděl povídky *Dom s mezoninom* (S., VIII./86-105) a *Černýj monach* (S., VII./288-322). Základní problém byl tedy ve vymanění se ducha z hmoty lidského těla, čímž se člověk stával skutečně člověkem.

Jak již bylo uvedeno výše, literární hrdinové A. P. Čechova se snažili uniknout do jiného života, utéct od sebe i svého života, poněvadž přítomný život se jim jevil jako nesmyslný a nepřátelský. Podle V. Mildona A. P. Čechov jako první zobrazil ve svých dílech hrdiny žijící v podmínkách totální beznaděje, odsud pak pramenil jejich stesk a úzkost. Tady zase připomínal N. Berďajeva, který spatřoval v romantickém stesku snahu lidstva vyjít z nezdravého stavu, s tím, že cílem bylo „*dosažení jiného života*“ (Berďajev, cit. dle Petrova, 1998:114). V. Mildon také poukazoval na pesimistické, tragické tóny v obrazech krajiny v Čechovových dílech. Jedinou nadějí v životě člověka vědec viděl v čechovovském hledání lidskosti v sobě samém, tj. spásu by měl člověk hledat sám v sobě, ve své personalitě, pravdě, svobodě, ale ne ve službě národu, což předjímalo myšlenky N. Berďajeva. Stejně jako základní idea filozofa, že pro lidi neexistuje transcendentní spása, ale spása je jenom imanentní v lidech samotných a je dosažitelná pomocí tvořivosti, která skutečně vytváří svět.⁴⁵⁶

---

⁴⁵⁵) stejné pojetí bytostné úlohy člověka byla i u S. Kierkegaarda.

⁴⁵⁶) viz PETROVA T.G: 1996. Mildon V. I. Čechov Segodňa i včera: (Drugoj čelovek). *Referativnyj žurnal serija 7 Literaturoveděnije* 2. 1998, 110-116. Dostupné na: <http://elibrary.ru/item.asp?id=8971336>, 12.03.2011.

Vliv módního v té době filozofa F. Nietzscheho byl spatřován hlavně v divadelních hrách A. P. Čechova. A. P. Čechov byl s tvorbou tohoto filozofa obeznámen v ohraničeném rozsahu. Je známo, že četl jeho knihy o R. Wagnerovi a úryvky z knihy *Tak pravil Zarathustra*. Avšak jeho kniha *Soumrak model* za života A. P. Čechova ještě přeložena nebyla a o této knize tedy mohl číst podle odhadu vědců u L. Šestova.⁴⁵⁷ Zájem o tohoto filozofa nám potvrzuje také dopis z roku 1895, kde Čechov píše: „S takovým filozofem jako Nietzsche bych se chtěl setkat někde ve vlaku nebo na parníku a propovídat si s ním celou noc. Jeho filozofii, nicméně, považuji za krátkodobou. Není natolik přesvědčivá, nakolik je bravurní“ (Čechov, cit. dle P., XII./69).

Prvky myšlení F. Nietzscheho se v tvorbě A. P. Čechova projeví hlavně v principu boje mezi apollinským (Olga, Irina, Marie, Andrej Prozorov/ Raněvskaja, Gajev/Serebrjakov) a dionýským živlem (Nataša, Veršinin, Tuzenbach, Soljonyj / Lopachin, Trofimov / Astrov, Vojnickij), přičemž ten druhý vždy vítězil. Výše uvedené postavy jsou z divadelních her *Tri sestry*⁴⁵⁸ (S., IX./533-602), *Višňový sad*⁴⁵⁹ (S., IX./607-665), *Ďad'a Vaňa* (S., IX./482-533). Další přítomnost filozofie F. Nietzscheho můžeme vidět v zobrazení hrdiny, trpícího posedlostí myšlenkou o nadčlověku v povídce *Černýj monach*⁴⁶⁰ (Čechov, cit. dle S., VII./304), kde se hlavnímu hrdinovi Kovrinovi začne zjevovat mnich utvrzující ho v jeho výjimečnosti: „*Ano. Ty jsi jeden z těch nemnohých, kteří se právem nazývají božími vyvolenci. Sloužíš věčné pravdě. Tvé myšlenky, tvé záměry, tvá podivuhodná věda a celý tvůj život nese na sebe*

---

⁴⁵⁷) viz SENDĚROVIČ, Savelij: 2007. A. P. Čechov i L. I. Šestov. A takže koje-čto ob ekzistencialnoj sociologii. *Voprosy literatury*. №6/2007. Dostupné na: <http://magazines.russ.ru/voplit/2007/6/se9.html>, 17.03.2011.

⁴⁵⁸) podrobněji viz BATURINA, J. A.: 2006. „Tri sestry“: metafyzičnost čechevskogo tĕksta. In: SOBENNIKOV, A. S. a kol.: 2008. *Filosofija Čechova. Matĕrialy Meždunarodnoj naučnoj konferencii, Irkutsk, 27 ijuňa-2 ijulja 2006 g.* Irkutskij gosudarstvennyj universitĕt: Irkutsk, s. 4-11. Dostupné na: http://window.edu.ru/window_catalog/files/r60989/philosophia_chehov.pdf, 13.02.2011.

⁴⁵⁹) podrobněji viz KOMAROV, S.: 2006. Linija Lopachin-Trofimov v komedii A. P. Čechova „Višňovýj sad“: filosofskije obertony. In: SOBENNIKOV, A. S. a kol.: 2008. *Filosofija Čechova. Matĕrialy Meždunarodnoj naučnoj konferencii, Irkutsk, 27 ijuňa-2 ijulja 2006 g.* Irkutskij gosudarstvennyj universitĕt: Irkutsk, s. 106-114. Dostupné na: http://window.edu.ru/window_catalog/files/r60989/philosophia_chehov.pdf, 13.02.2011.

⁴⁶⁰) podrobněji viz KLUGE R.-D.: 2006. Zagadka „Čornogo monacha“. In: SOBENNIKOV, A. S. a kol.: 2008. *Filosofija Čechova. Matĕrialy Meždunarodnoj naučnoj konferencii, Irkutsk, 27 ijuňa-2 ijulja 2006 g.* Irkutskij gosudarstvennyj universitĕt: Irkutsk, s. 99-106. Dostupné na: http://window.edu.ru/window_catalog/files/r60989/philosophia_chehov.pdf, 13.02.2011.

*božskou, nebeskou pečeť, poněvadž jsou zasvěceny věcem moudrým a krásným, tj. tomu, co je věčné“.*⁴⁶¹

A. P. Čechov se tudíž jeví jako jeden z nejhlubších vykladačů problému pravosti vědění lidí o světě a o sobě, opodstatněnosti všelijakých idejí, úsudků, problému skutečné pravdy při své objektivní pozici „nad“. Ve své umělecké filozofii spisovatel hojně využíval neumělecký, vědecký diskurz. Vcelku tedy můžeme v jeho tvorbě vidět spojování a syntetizování materiálů různého druhu.

---

⁴⁶¹) viz ČECHOV, Anton: 1997. *Černý mnich a jiné povídky*. Nakladatelství Slovart: Praha, s. 25. v překladu Hany Zahradníčkové a Emanuela Frynty.

5 ZÁVĚR

„Když člověk dostane žízeň, zdá se, že je schopen vypít celé moře – to je víra; ale když začne pít, vypije jenom dvě sklenice – to je věda“⁴⁶²
(Čechov, cit. dle Z., X./ 558).

Pro zvládnutí cíle práce, tj. nastínění vztahu A. P. Čechova k filozofii, skrze jeho život, hlavně však prostřednictvím jeho literární tvorby, byly z důvodu absence kompetentních zdrojů v jazyce českém využity sebrané spisy A. P. Čechova a odborná literatura z ruského vědeckého prostředí s využitím metody interpretace textů a obsahové analýzy.

Opakovaně avizovaná snaha A. P. Čechova o pozici „nad“ všemi možnými myšlenkovými směry, politickými proudy, sociálními hnutími, deklarovaná v jeho korespondenci, denících apod. nám nebránila ve snaze upozornit na identifikovatelné tóny autorova světového názoru, tím spíše, že tento požadavek nutné přítomnosti určitého životního postoje A. P. Čechov sám zdůrazňoval. Je známo, že nejen v jeho korespondenci, ale i v jeho literární tvorbě se můžeme setkat se jmény takových filozofů, jako jsou M. Aurelius, Sokrates, A. Comte, H. Spencer, F. Voltair, H. Buckl, F. Nietzsche, L. Tolstoj, V. Rozanov, S. Merežkovský, J. W. Goethe, A. Schopenhauer a další.

Po výše uvedeném studiu života A. P. Čechova, jeho tvorby, po seznámení se s kulturním, společenským, filozofickým prostředím Ruska, s výzkumy prováděnými na téma vztahu filozofie, života a tvorby A. P. Čechova autor této práce dospěl ke zjištění přítomnosti filozofických vlivů prvního pozitivizmu, stoicismu, filozofie A. Schopenhauera, S. Kierkegaarda, ale i F. Nietzscheho. Pokud se podíváme do vývoje filozofického myšlení po smrti A. P. Čechova, tj. po roce 1904, můžeme spatřit shodné prvky tvorby spisovatele s filozofií francouzského existencialismu, zastoupeného hlavně A. Camusem.

Autor této práce vidí projevy filozofie nejen ve vztahu k osobní filozofii spisovatele, ale i stejné projevy filozofií v jeho literární tvorbě, což znamená pozitivní

---

⁴⁶²) přeloženo autorem této práce. Originál: „Когда хочется пить, то кажется, что выпьешь целое море – это вера; а когда станешь пить, то выпьешь всего стакана два – это наука.“

odpověď na otázku, zda byl A. P. Čechov vlivem filozofie zasažen. Nejdříve se podíváme na osobní životní filozofii A. P. Čechova.

Po nezbytném uvedení do problematiky pomocí dvou kapitol můžeme konstatovat, že v myšlení A. P. Čechova byl přítomen silný rys racionálního, vědeckého, konkrétně pozitivistického uvažování ovlivněného pracemi A. Comta, J. S. Millera, A. Smithe a H. Spencera. Tento směr ve druhé polovině 19. st. velice rozšířený, pronikl do všech oblastí lidské činnosti, zejména do biologie, psychologie, sociologie, literatury a kladl důraz na pokrok a vývoj dějin lidstva, kde v centru kterého byl člověk. Osobitost tohoto filozofického směru tkvěla v požadavku zvědečtění filozofie, aby se rozdíl mezi vědou a filozofií maximálně eliminoval. Za nejpůsobivější pramen pozitivistických idejí A. P. Čechova lze považovat léta studií medicíny na lékařské fakultě Moskevské univerzity 1879 – 1884, která v těchto letech na rozdíl od všeobecně panujícího reakčního ovzduší „doby bezčasí“ zažívala rozkvět v osobnostech vědců jako N. V. Sklifosofského, G. Zachrjina, A. Ostroumova, A. Babuchina, A. Koževnikova, F. Erismana aj. I po ukončení univerzity byl udržován úzký vztah s lékařským vědeckým prostředím, s jeho výzkumy a osobnostmi, a to nejen z důvodu osobní zainteresovanosti, ale i z povinnosti vykonávat lékařskou praxi, později od roku 1888, hlavně však od roku 1897 také z důvodu autorovy v té době neléčitelné nemoci, tuberkulózy, které A. P. Čechov nakonec v roce 1904 podlehl.

Střízlivost pohledu na život a krátkodobou roli člověka v něm, nezaujatost, analyzování, důraz na rozumovou zkušenost, mravní důstojnost člověka, objektivita, víra v člověka, zdůrazňování vlivu prostředí a okolí na formování člověka, uvědomění si nestálosti, relativity lidského poznání a světa, snaha vyjadřovat se a mluvit jenom k tomu, o čem byl spisovatel vědecky přesvědčen, zvýšený zájem o psychologii, sociologii, statistiku, volání po praktické činnosti ve prospěch lidstva, to všechno svědčí o vnitřním racionálně-vědeckém přesvědčení lékaře-spisovatele. Odmítavý postoj k jakýmkoliv revolučním, mystickým, spiritualistickým, nábožensko-filozofickým idejím a jejich představitelům vypovídá o silném empirickém základu myšlení A. P. Čechova, tj. vlivů prvního pozitivismu.

V kontextu ruské filozofie můžeme konstatovat odmítavý postoj k západnictví, slavjanofilství, nihilismu, narodnictví, liberalismu, konzervativismu, k duchovně-akademické filozofii, ruské náboženské metafyzice, filozoficko-náboženským hnutím, symbolismu, dekadentství, tolstojovství, idealismu apod. O tom svědčí kritické výroky A. P. Čechova o filozofii jejich hlavních představitelů, např. o K. Leont'jevovi, L. Tolstém a hlavně o představitelích Nábožensko-filozofického hnutí D. Merežkovském, V. Rozanovovi, S. Bulgakovovi a obecně proti konzervativcům, narodníkům, liberálům, spiritualistům, mystikům, symbolistům, dekadentům, nihilistům, slavjanofilům a dalším výše uvedeným ideologiím.

S odvoláním na výše uvedené konstatování autor této práce nesouhlasí s domněnkami o vlivu filozofie představitelů Nábožensko-filozofického hnutí na tvorbu A. P. Čechova, konkrétně V. Rozanova, S. Bulgakova, V. Solovjova, D. Merežkovského. Autor se domnívá, že shody nalezené v tvorbě A. P. Čechova byly nahodilé a neúmyslné. Celkově však si tato otázka žádá dalšího podrobného prozkoumání. Předjímání názorů filozofa N. Berďajeva, jakožto zástupce francouzského existencialismu, je, jak již bylo uvedeno výše, pravděpodobné.

Pro přehlednost musíme zmínit vztah A. P. Čechova k Tolstému. Tolstoj jakožto spisovatel byl pro A. P. Čechova jedním z nejpřednějších a nejuznávanějších. Po osobním seznámení v roce 1895 udržovali oba spisovatelé vzájemný kontakt až do smrti A. P. Čechova. Pokud bychom se chtěli zaměřit na filozofii L. Tolstého, tj. tolstojovství, můžeme konstatovat, že pod skutečný vliv tohoto myšlení se A. P. Čechov nikdy nedostal, ale intenzivně o něm přemýšlel od roku 1887/1888 do roku 1894. V roce 1894 pak psal o svém naprostém osvobození od jakéhokoliv působení Tolstojova filozofického myšlení. Reakcí na svéráznou filozofii L. Tolstého můžeme vyzorovat z vnitřní polemiky A. P. Čechova s jeho názory např. v povídkách *O lžubvi* (Čechov, cit. dle S., VIII./305-315), *Dama s sobačkou* (S., VIII./389), kde se láska jevila jako veliké tajemství, nezávislá jenom na biologických faktorech: „*Pochopil jsem, že miluje-li člověk, musí ve svých úvahách o lásce vycházet z něčeho vyššího a vážnějšího, než je štěstí či neštěstí, hřích nebo*

ctnost v jejich běžném smyslu, anebo vůbec neuvažovat“.⁴⁶³ Dále pak v povídkách *Mužiki* (S., VIII./198-230), *Novaja dača* (S., VIII./359-373), *V ovrage* (S., VIII./411-450), *Slučaj iz praktiki* (S., VIII./334-346), *V rodnom uglu* (S., VIII./240-252), *Novaja dača* (Čechov, cit. dle S., VIII./372), kde ukazoval složitost a potřebu postupné, ale vytrvalé práce pro změnu nejen myšlení rolníků, které se zformovalo pod vlivem stávajících bídných životních podmínek, kterým se oni dokázali přizpůsobit, takže pak jakoukoliv změnu, i kdyby byla v jejich prospěch, nechápali, naopak ji vnímali negativně, čekali od ní jen to nejhorší. Ale i v samotné vzdělané společnosti, které to vyhovovalo, a když se její představitelé i přesto snažili něco udělat, naráželi na odvěké zavedené principy, které se nemohly změnit okamžitě. Jen postupná, systematická činnost pomůže v budoucnosti překlenout propast mezi mentalitou rolníků a jejich pánů. „V jejich vesnici, přemýšlejí, lid je dobrý, mírný a rozumný, bojí se Boha; Jelena Ivanova byla také mírná, dobrá a laskavá, všem jí bylo líto, když se na ni dívali, ale proč si nemohli vzájemně přivyknout a rozešli se jako nepřátele? Jaká mlha to byla, která zastírala očím to nejdůležitější, že vidět bylo jen škodu ze spasené trávy, uzdy a kleště a všelijaké hlouposti, které se ve vzpomínkách zdají být holým nesmyslem? Proč žijí teď s novým majitelem v souladu, ale s inženýrem se nemohli shodnout. „Byli jsme bez mostu,“ říká Volod'ka mrzutě. „Byli jsme bez mostu a neprosili se o něj... a nepotřebujeme ho...“.⁴⁶⁴ V povídce *Bez zaglavija* (Čechov, cit. dle S., VI./5-10), *V ssylke* (S., VII./88-98) se píše o neschopnosti člověka vzdát se všech životních blah s jejími radostmi, poněvadž člověk patřil ke kultuře, kráse. Touha po poznání světa byla přirozená, nezávislá na rozumu a nepotlačitelná. „Stařec vylíčil všechny ďábelské svody, krásu zla a rozkošnou grácii mrzkého ženského těla, proklel ďábla, otočil se a zmizel za svými dveřmi. Když vyšel druhý den ze své cely, nebyl v klášteře ani jeden mnich. Všichni utekli do města.“⁴⁶⁵

---

⁴⁶³) viz ČECHOV, Anton: 1976. *O lásce*. Odeon: Praha, s. 131. V překladu Emanuele Frynty, Jaroslava Huláka a Anny Zahradníčkové.

⁴⁶⁴) viz ČECHOV, Anton: 1950. *Povídky VI*. Knihovna klasiků: Praha, s. 311. V překladu Anny Zahradníčkové.

⁴⁶⁵) viz ČECHOV, Anton: 1954. *Povídky III*. Knihovna klasiků. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění: Praha, s. 374-375. V překladu Vladimíra Pravdy.

Avšak pozitivistický rys myšlení A. P. Čechova nebyl jediným. Nejvíce kolem roku 1888, ale i později do přelomu století se spisovatel velice často ve svých poznámkách, denících, korespondencích zmiňoval a zamýšlel nad antickou filozofií, konkrétně stoicismem. Hlavní impulzy spisovatel čerpal z knihy M. Aurelia, *Hovory k sobě a práci* Epikteta. Tento filozofický směr našel svou odezvu v existenciálních aspektech lidského bytí a hlavně v postoji lhostejnosti, lépe řečeno v „prázdnotě“, jakožto teorie o čistém, ničím nezátíženém stavu mysli. Podobnosti byly také v pochopení smyslu života pomocí rozumu, v přirozeném chápání smrti jako zákonu přírody, uvědomění si pomíjivosti lidského života, chápání sebe jako části celku, v pohledu na svět jako na jedinou životní bytost, světovou hmotu, světovou duši, spojitosti duchovního a přírodního apod. Snaha strávit svůj život v rozmyšlení nad smyslem života, v praktické činnosti, ale s vědomím o vše pomíjivosti, zapomnění a vše nahraditelnosti byla umocněna postupně se zhoršujícím zdravotním stavem A. P. Čechova. I svou náhlou smrt v Badenweileru spisovatel přijal klidně, pokorně, dá se říct „se stoickým klidem“.

Dalším přítomným prvkem v osobní filozofii spisovatele byla vedle pozitivismu a stoicismu existenciální složka filozofie A. Schopenhauera, S. Kierkegaarda, F. Nietzscheho. Existenciální chápání se u Čechova už od raného dětství projevovalo v uvědomění si složitosti mezilidských vztahů, neschopnosti lidí navzájem se vyslyšet a porozumět si, v neveselých vzpomínkách na dětství, zatížené religiózní výchovou, a proto také v požadavku absolutní svobody člověka, víry v člověka a jeho sílu, pozorování strachu lidí před životem, nálady stesku, nudy, touhy po něčem identifikovatelném a v uvědomění si nepředvídatelnosti života. Tyto nálady byly vyostřeny sebevraždou M. Garšina 1888, smrtí bratra N. Čechova 1889 a následnou cestou A. P. Čechova na ostrov Sachalin 1890, kde byl svědkem zoufalství, které způsobuje bída, hrubiánství a nicotnost. Rozčarování ze světa lidí se projevovalo zesíleným voláním po smysluplné lidské činnosti ve jménu dobra, krásy, spravedlnosti, lásky, po přehodnocení společenských poměrů, po větším smíření v lidech, po nutnosti tvoření a vzájemné pomoci.

Velkou měrou k tomu také přispívala bezútěšná situace v carském Rusku. Generace A. P. Čechova, narozená kolem roku 1860, v době své největší produktivity, tj. v 80. letech, nezažila nic jiného než zpátečnickou politiku, projevující

se neustálou cenzurou tisku, dohledem nad lidmi, utiskováním svobody, společenskou krizí, zklamáním lidí z neuskutečněných ideálů, únavou, pasivitou, zálibou společnosti v teoriích „nervního věku“, sílícími socialistickými náladami. V 90. letech ve společnosti převládaly stále stejné pochmurné nálady, ale začalo docházet k intenzivnímu hledání určité „společné ideje“, týkající se dalšího směřování Ruska, jeho budoucnosti, v důsledku čehož sílilo volání po změnách. Studentské a rolnické nepokoje byly umocněny epidemiemi bídy, hladu a cholery. Aktivní veřejná účast A. P. Čechova v pomoci hladovějícím, chudině, nevzdělaným, v charitativních akcích apod. potvrzovalo snahu spisovatele bojovat proti zoufalství, nespravedlnosti, neštěstí lidského života. Přelom století ve znamení eschatologických, iracionálních, pesimistických, skeptických nálad v literatuře, filozofii a kultuře přispíval samovolně k existenciálnímu vnímání světa a života lidí v něm. Ani poslední ruský car Mikuláš II. nepochopil nutnost nevyhnutelných změn a lpěním na již dávno přežitých pořádkách situaci v odlehlých částech Ruska jenom ztěžoval. I když se toto období označovalo jako velkolepý „stříbrný věk“ ruské kultury, bídné postavení obyčejných lidí za městem a ve městech se bohužel nikterak k lepšímu neměnilo.

A. P. Čechov si uvědomoval nutnost změn, přičemž ale ztrácel víru v inteligenci, tu charakterizoval jako pokryteckou, falešnou, hysterickou, nevychovanou, línou a volal po přirozeně inteligentním, vzdělaném člověku, po člověku, který by nějakým způsobem přispíval k lepší situaci a budoucnosti, přičemž mu nezáleželo na tom, zda to bude inteligent nebo obyčejný mužik.

V kontextu zahraniční filozofie vidíme tedy vliv M. Aurelia, A. Schopenhauera, F. Nietzscheho a S. Kierkegaarda. Poslední výše zmíněné autoři, každým svým ojedinělým způsobem, se zabývali ve větší nebo v menší míře existenciální filozofií, v jejímž středu byl člověk a svět kolem něho. Rozpracování skutečného existencialismu však po předchůdci S. Kierkegaardovi, prováděl G. Marcel, K. Jaspers, J.-P. Sartre a A. Camus. V této práci jsou uváděny konkrétní podobnosti mezi filozofií Camuse, Berďajeva a tvorbou A. P. Čechova.

Nyní se zaměříme na vztah filozofie a literární tvorby A. P. Čechova, vyznačující se silně gnoseologicko-ontologickou tematikou. Během svých studií na lékařské fakultě psal krátké, jednoduché sarkastické povídky existenciálního „gogolovského“ založení, v centru kterých byli „malí lidé“, pevně zakotvení ve svém

prostředí. Povídky byly prezentovány v četných humoristických časopisech již od roku 1882 a byl na nich patrný lehký vliv N. Lejkina, Saltykova-Ščedrina a Turgeněva. Byla to spíše neuvědomělá činnost, i když se již tady objevovaly typické prvky stylu A. P. Čechova, a to odideologizování, zobrazení skutečnosti bez morálního přístupu, impresionistická témata, úvahy nad smyslem lidského života, objektivismus, důraz na opravdové city, nezaujatost, zobrazení neochoty lidí navzájem si porozumět, téma nepředvídatelnosti života, lidské osamělosti, potřeby činného života, úvahy nad přírodou sledující svět lidí, tj. převažovaly zde obecné prvky lidského chování, lidských pohnutek, představ, životních plánů. Odhalování dobových a společenských pocitů v jeho povídkách zesílilo na konci 80. let po příznivé odezvě na jeho díla ze strany N. Leskova, S. Lejkina, D. Grigoroviče. Ale již v tomto tzv. prvním období své literární tvorby, tj. 1880–1887, se zde vyskytovaly vyspělé povídky a dramata. Např. *V mor'e* (S., II./92-96) o absurditě života, kdy se kněz podílel na lidské potupě a příroda jako by soucítila s člověkem; v povídce *Drama na ochotě* (S., II./354-545) o absurditě života, bezmocnosti člověka; v povídkách *Toska* (S., III./337-443), *Jeger'* (S., III./174-179), *Gore* (S., III./343-349), *Čužaja beda* (S., IV./260-266), *Na puti* (S., IV./506-523), *Platonov* (S., IX./5-179), *Ivanov* (S., IX./216-284) o lidské samotě, pomíjivosti života, neporozumění si lidí navzájem, životní vyčerpanosti lidí, neustálé potřebě se tázat a snažit se pochopit smysl života, o různých polohách víry, závislosti lidského vnímání, myšlenek o sociálních podmínkách, o agnosticizmu lidského poznání světa a sebe samotných. Již v tomto období byly v jeho tvorbě patrné existencialistické a pozitivistické prvky.

Druhé „tranzitivní“ období spadalo do let 1888 – 1892/93. V tomto období se projevil vliv stoicismu, který však byl patrný i v další letech jeho tvorby, kde vytváří hrdiny stoického smýšlení, hledající bod rovnováhy v životě, pozorující život, snažící se porozumět svému životu, uvědomující si pomíjivost a života; v pohledu na svět jako na jedinou světovou hmotu, v důrazu na praktickou etiku, tj. ne na úsudky, ale na činy, ze kterých rodilo dobro, zlo, mravnost, neřest, ve volání po harmonickém spojitosti přírody a člověka, v odhodlání snášet svůj život a snažit se ho prožít důstojně, v přijetí smrti jakožto přirozeného jevu atd., např. v dílech: *Archijerej* (S., VIII./450-467), *Stěp* (S., VI./16-114), *Ogni* (S., VI./134-144), *Sčast'je* (S., V./224-234), *Rasskaz gospoži NN* (S., V./484-491), *Skučnaja istorija* (S., VI./271-334), *Pari*

(S., VI./250-258), *Moja žizň* (S., VIII./105-198), *Pripadok* (S., VI./218-242) aj. Také samotná metodologie tvorby A. P. Čechova odpovídala zásadám stoicismu v myšlence neřešení otázek, ale jejich správného nastolení, v pouhém zobrazení života, nikoliv ve snaze moralizovat a řešit.

Dále pak zde byly přítomny prvky prvního pozitivismu, které přecházely i do další, zralé fáze literární činnosti A. P. Čechova, tj. na přelom 19./20. stol.. Ty se vyznačovaly důrazem na nejistotu, tajemnost světa pro člověka, motivy znehodnocující smrti, nevyužití lidského potenciálu při gnoseologické orientaci na svět, nezodpovězení otázky po smyslu života, hypotetičnosti lidských představ, znalostí o životě a o sobě samotných, neurčitosti, nejasnosti jakožto jedné z hlavních charakteristik okolního světa, vyplývající z individualizace poznatků lidí, závislých na vnějších a vnitřních okolnostech, na pozitivní smysl kultury, přičemž dialog člověka a okolního světa byl nezbytný a člověk byl schopen bezprostředně přetvářet, měnit svět.

Všechny výše uvedené vlastnosti umělecké tvorby A. P. Čechova, především metodologii, hypotetické, relativní lidském vědění o světě a o sobě samých navzájem, uměleckou gnoseologii a ontologii (téma života-utrpení/ života-vězení), problém agnosticizmu, redukci pohledu na člověka ze sociálního na biologický a psychického na fyziologický můžeme vztáhnout na ranou, první fázi pozitivismu, představovaného klasickými filozofy pozitivisty A. Comtem, J. S. Millem, H. Spencerem a dalšími vědci pozitivistického myšlení jako např. I. Mečnikovem, C. Bernardem, E. Renanem, H. Bucklem, S.S. Korsakovem, G. Beardem, R. K-Ebingem, P. I. Kovalevským, V. M. Bechtěrevem, N. N. Baženovem a dalšími kolegy vědci z lékařského prostředí.

Ze strany A. P. Čechova to však nebylo slepé následování všech poloh prvního pozitivismu, nýbrž snaha upozornit i na její obrácenou stránku a zohlednit např. duchovní omezenost pozitivismu (např. povídka *Ogni* (S., VI./134-144) aj.), přeceňování role pozitivistického scientismu (např. *Skučnaja istorija* (S., VI./271-334) aj.), uplatňování idejí darwinismu hraničícího s rasismem (např. *Duel* (S., VI./379-491) aj.), témata ceny pokroku za jakoukoliv cenu (např. *Višňovyj sad* (S., IX./607-665), *Něvesta* (S., VIII./482-505) aj.), redukci člověka na

biologického tvora, vyšších principů na fyziologické (např. *Dama s sobačkou* (S., VIII./389-406) aj.).

Silný vliv existenciálních složek filozofie Kierkegaarda a Schopenhauera se projevoval v tématu nesmyslného, promarněného života-strádání, života-vězení (hlavně v dílech po cestě na Sachalin), v jehož centru byl člověk. Tyto existenciální prvky se objevovaly hlavně v Čechovových sbírkách *V sumerkach* a *Chmuryje ljudi*, kdy převládajícími náladami hrdinů byl neodbytný životní stesk, touha po jiném, nabitém, svobodném životě, která byla v opozici reálnému životu, v motivu odcizení, a to jak lidí navzájem, tak celého bytí a přírody, strachu člověka před životem, buď jako přirozené reakce lidí na okolní svět, anebo od počátku přítomným v lidské přirozenosti jakožto iracionální reakce na nepředvídatelný svět, v problému smyslu života, ve vnímání života jako neustálého plnění každodenních a vlastních povinností, v poznání krátkodobosti štěstí, v tématech nečekávaného uvědomění sama sebe ve světě, téma absolutní svobody nebo smrti jako osvobození člověka, v potřebě individuální víry. Tyto motivy najdeme např. v povídkách *Strach* (S.,VII./181-194), *Volod'a bolšoj*, *Volod'a maleňkij* (S., VII./275-288), *Moja žizň* (S., VIII./105-198), *Rasstrojstvo kompensaciii* (S., VIII./467-476), *Tri goda* (S., VII./419-513), *Rasskaz něizvestnogo čeloveka* (S., VII./194-275), *Palata n. 6* (S., VII./123-181), *Čornyj monach* (S., VII./288-322), *V ovrage* (S., VIII./411-450), *Ionyč* (S., VIII./315-334), *Kryžovnik* (S., VIII./294-305) aj. Sama cesta na ostrov Sachalin se v tomto smyslu jeví jako model tohoto pojetí života. Smyslem života mnoha hrdinů, hlavně v závěrečné tvorbě A. P. Čechova, se pak stala idea služby ostatním ve prospěch budoucnosti, např. v dílech *Dom s mezoninom* (S.,VIII./86-105), *Žena* (S., VII./5-51), *Đad'a Vaňa* (S.,IX./482-533), *Višňovyj sad* (S.,IX./607-665), *Tri sestry* (S.,IX./533-602), *Něvesta* (S.,IX./482-505) aj. Problém strachu před životem byl poprvé rozpracován ve předchůdci existenciální filozofie S. Kierkegaardem. Motiv absurdity se u něho objevoval také, byl pak důkladněji rozpracován existenciálním filozofem A. Camusem.

Dalším shodným znakem evropského existencialismu a tvorby A. P. Čechova byla polemika s křesťanstvím o smyslu a místě smíření v osudu člověka, stejně jako např. u A. Camuse. Až na ojedinělé případy A. P. Čechov odmítal vidět smíření jako cestu k harmonizaci vztahů člověka se světem a se sebou, jak to vnímali spisovatele

v ruské literatuře 19. stol. Jeho pojetí smíření bylo spojeno s pocity méněcennosti hrdinů, dobrovolné kapitulace před okolnostmi, které by se daly změnit, kdyby člověk pro to něco udělal, tím pádem bylo jejich smíření falešné. Smíření bylo doprovázeno rozpaky, smutkem, ochablosti např. v dílech *Smert' činovnika* (S., II./28-31), *Pripadok* (S., VI./218-242), *V ssylke* (S.,VII./88-98), *Tolstij i tonkij* (S., II./72-75), *Kňagiňa* (S., VI./258-271), *Moja žizň* (S.,VIII./105-198), *Skripka Rotšilda* (S.,VII./364-375), *Tri goda* (S.,VII./419-513), *Novaja dača* (S.,VIII./359-373), *Gore* (S.,III./343-349), *Toska* (S.,III./437-443), *Tri sestry* (S.,IX./533-602), *Platonov* (S.,IX./5-179), *Skučnaja istorija* (S.,VI./271-334) aj. Smíření nevedlo k harmonizaci subjektu, ale spíše ke sklíčené pokoře a její místo Čechov zaměňoval lítostí, která změkčovala život lidí a jejich vztahy k sobě navzájem. Jedinou výjimkou tvoří postava ze hry *Đad'a Vaňa* (S.,IX./482-533) - *Sofie*, v její lexice ale můžeme pozorovat tóny naivity a staromódnosti. Z toho je patrná snaha o uchopení života, života, který A. P. Čechov miloval, věřil v něho, z čehož plynula jeho antinomičnost jako základní rys ruského existencialismu.

Můžeme také zde najít vliv A. Schopenhauera, a to v motivech smrti jakožto vysvobození, života jakožto pekla v neodbytném strádání, životě klamu, např. v dílech *v Archijereji* (S., VIII./450-467), *Poprygun'ja* (S.,VII./51-78), *Čornyj monach* (S., VII./288-322), *Palata n. 6* (S.,VII./123-181) aj. Avšak to neznamena plný souhlas s filozofem pesimistou A. Schopenhauerem. Podle Čechova byl pesimismus pro určité období života hrdiny přijatelnější, protože byl nenáročný, a spisovatel schválně konfrontoval hrdinu činného s jeho opakem, přičmž mělo individuum možnost porozumět, pochopit smysl sebe sama a své cesty. Vlivy A. Schopenhauera můžeme nalézt i v logické stavbě divadelních her A. P. Čechova, např. v chápání jazyka jakožto nevyplnitelné mezery mezi představou a pojmem, ve kterém leží nevyplnitelná mezera mezi představou a pojmem; v zainteresovanosti spisovatele v zobrazení idejí, nikoliv v samotných osobnostech (u hrdinů her v podstatě neznáme jejich minulost, přítomnost, budoucnost známe jenom jejich konstanty); ve fenoménu vůle jako hlavního činitele spisovatelových her, vůle pohybující figurami hrdinů v různých směrech, spojených jednou hrací plochou (toto se projevovalo v neustálé přítomnosti otázky „proč“ v průběhu celého dění hry), např.: proč se zastřelil Treplev, děj se odehrával na statku Sorina (hra *Čajka* (S., IX./426-482), proč Lopachin i Varja

nedokázali spojit své životy, děj se odehrával v panství Raněvské (hra *Višňovyj sad* (S., IX./607-665)) aj. Jak u Čechova, tak u Schopenhauera iracionalita základních impulsů vedla k deziluzionizmu a k demytologizaci ideje štěstí jako smyslu života. V dramatech spisovatele můžeme sledovat boj za štěstí (iluze), poněvadž po dosažení cíle (štěstí), se život lepší; v pojetí smrti jakožto západu Slunce, po kterém přicházelo nové světlo, nové dny. Např. odjezd Serebrjakova i jeho ženy (hra *Đad'a Vaňa* (S., IX./529)), smrt Trepleva (hra *Čajka* (S., IX./481)), odjezd L. Raněvské a celého jejího příbuzenstva (hra *Višňovyj sad* S., IX./661)). Další podobnost je možno konstatovat v časovosti, která vystupovala jako tvořivá vůle, žádající přeměny v člověkoví.

Vliv filozofa F. Nietzscheho byl spatřován hlavně v dramaturgické tvorbě, pokud vezmeme v potaz jeho neskrývaný zájem o tohoto filozofa. Znaky filozofie F. Nietzscheho můžeme vidět hlavně v principu neustálého boje mezi apollinským (Olga, Irina, Marie, Andrej Prozorov/Raněvskaja, Gajev/ Serebrjakov) a dionýským živlem (Nataša, Veršinín, Tuzenbach, Soljonyj/ Lopachin, Trofimov/Astrov, Vojnickij). Výše uvedené postavy pocházejí z divadelních her *Tri sestry* (S., IX./533-602), *Višňovyj sad* (S., IX./607-665), *Đad'a Vaňa*, přičemž dionýský živel vždy zvítězil. Dále pak se vliv tohoto filozofa odráží v projevech nadčlověka v povídce *Čornyj monach* (S., VII./288-322).

Jak již bylo uvedeno, všechny úrovně uměleckého světa A. P. Čechova a jeho hrdinů byly spojeny s problematikou morální filozofie - problémem smyslu života, povinnosti, lidského štěstí, zodpovědnosti, smrti, nesmrtelnosti, svobody. Vidíme zde tři hlavní oblasti, kterými se spisovatel zabýval, a to: a) porozumění bytí (ontologické a gnozeologické aspekty), b) porozumění přírodě člověkem a jeho místa v bytí (antropologický aspekt) a c) porozumění existenci (existenciální aspekt).

Z výše uvedeného vyplývá přítomnost filozofických směrů nejen v díle A. P. Čechova, ale i v jeho životě, a to prvního pozitivizmu, prezentovaného A. Comtem, J. Millem, H. Spencerem, A. Smithem, stoicismu M. Aurelia, Epikteta a filozofie A. Schopenhauera, S. Kierkegaard a F. Nietzscheho se zaměřením na existenciální složku jejich myšlení. Všechny tyto vlivy se v životě a tvorbě A. P. Čechova vzájemně ovlivňovaly a prolínaly, tudíž jeden dominantní směr nelze určit.

6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

6.1 Literatura

BERĎAJEV, Nikolaj: 1946. *Russkaja ideja: osnovnyje problemy russkoj mysli XIX veka i načala XX veka*. Dostupné na: <http://philologos.narod.ru/berdyaev/berd-rusidea.htm#glava8>, 15.2.2011.

BOČAROV, S.G.: 2005. Čechov i filosofija. *Vestnik istorii, litěratyry, iskusstva*. Nauka. Moskva: 2005, s. 146-159. Dostupné na: <http://ec-dejavu.ru/c-2/Chekhov.html>, 17.02.2011.

BUŠKANĚC, Lija: 2007. Istorija russkoj litěratyry vtoroj poloviny XIX veka. Kazanskij gosudarstvennyj universitět: Kazaň. Dostupné na: <http://www.ksu.ru/f10/publications/2007/l4.pdf>, 11.02.2011.

BULGAKOV, S.: 1910. *Čechov kak myslitel*. Dostupné na: http://palomnic.org/bibl_lit/obzor/chehov_/3/, 17.02.2011.

ČECHOV, Anton: 1960-1964. *Sobranije sočiněnij i pisem v 12 tomach*. Izdatělstvo Chudožestvennoj litěratyry: Moskva. ISBN nevedeno.

ČECHOV, Anton: 2007. *Černý mnich*. Nakladatelství Havran: Praha, s. 221. V překladu Miroslava Staňka. ISBN 978-80-86515-77-9.

ČECHOV, Anton: 1954. *Povídky III*. Knihovna klasiků. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění: Praha, s. 379. V překladu Vladimíra Pravdy. ISBN nevedeno.

ČECHOV, Anton: 1971. *Doktorské povídky*. Vytiskl Mír: Praha, s. 155. V překladu Karoliny Duškové, Jaroslava Huláka, Vladimíra Pravdy. ISBN nevedeno.

ČECHOV, Anton: 1912. Spisy Antona Pavloviče Čechova. Díl V. Slabé povahy, část II. Vydal J. Otto: Praha, s. 326. V překladu V. Červinky. ISBN nevedeno.

ČECHOV, Anton: 1960. *Můj život*. Svět sovětů: Praha, s. 151. V překladu Anny Zahradníčkové. ISBN nevedeno.

ČECHOV, Anton: 1918. *Spisy Antona Pavloviče Čechova*. Díl VI. *Pestré povídky*, část II. Nakladatelství J. Otto: Praha, s. 313. V překladu A. G. Stínu a V. Červenky. ISBN nevedeno.

ČECHOV, Anton: 1988. *Dramata*. Nakladatelství Odeon: Praha, s. 479. V překladu Aleny Morávkové, Leoše Suchařípy a Ivana Werniše. ISBN nevedeno.

ČECHOV, Anton: 1918. *Spisy Antona Pavloviče Čechova. Díl IX. Pestré povídky část III.* Nakladatelství J. Otto: Praha, s. 250. V překladu A. G. Stína. ISBN neuvdno.

ČECHOV, Anton: 1976. *O lásce.* Odeon: Praha, s. 185. V překladu Emanuele Frynty, Jaroslava Huláka a Anny Zahradníčkové. ISBN neuvdno.

ČECHOV, Anton: 1954. *Povídky IV.* Knihovna klasiků: Praha, s. 312. V překladu Karolíny Duškové. ISBN neuvdno.

ČECHOV, Anton: 1950. *Povídky V.* Knihovna klasiků: Praha, s. 362. V překladu Anny Zahradníčkové a Emanuela Frynty. ISBN neuvdno.

ČECHOV, Anton: 2000. *Anna na krku a jiné povídky.* Vydala Academia, nakladatelství Akademie věd České republiky: Praha, s. 399. V překladu Zdeňky Psůtkové. ISBN 80-200-0275-8.

ČECHOV, Anton: 1997. *Černý mnich a jiné povídky.* Nakladatelství Slovart: Praha, s. 115. V překladu Hany Zahradníčkové a Emanuela Frynty. ISBN 80-7209-048-8

ČECHOV, Anton: 1950. *Povídky VI.* Československý spisovatel: Praha, s. 412. V překladu Anny Zahradníčkové. ISBN neuvdno.

ČECHOV, Anton: 1979. *Humoresky.* Lidové nakladatelství: Praha, s. 395. ISBN neuvdno.

ČUDAKOV, Alexandr: 1996. „Meždu „jest bog“ i „nět boga“ ležit celoje gromadnoje pole...“ Čechov i vera. *Novyj mir.* №9/1996, 1-4. Dostupné na: http://magazines.russ.ru/novyi_mi/1996/9/chudak.html, 17.02.2011.

DOLININ, Arkadij: 1989. *Dostojevskij i drugije.* Izdatělstvo Chudožestvennaja litěratúra. Leningrad, s. 289-331. ISBN 5-280-00727-7.

DOLŽENKOV, Petr: 2003. *Čechov i pozitivizm.* Izdatělstvo Skorpion: Moskva. Dostupné na: http://lit.lib.ru/d/dolzhenkow_p_n/chekhov.shtml, 18.02.2011. ISBN 5-86408-105-1.

FRANĚK, Jiří; ŽÁK, Jaroslav: 2005. *Jak čteme ruské klasiky, sborník z konference věnované 100. výročí úmrtí A. P. Čechova.* Národní knihovna ČR: Praha, s. 207. ISBN 80-7050-464-1.

GROMOV, Leonid: 1963. *V tvorčeskoj laboratorii Čechova*. Rostovskij gosudarstvennyj universitet: Rostov-na-Donu, s. 176. Dostupné na: <http://apchekhov.ru/books/item/f00/s00/z0000019/index.shtml>, 13.02.2011.

HRALA, Milan: 2007. *Ruská moderní literatura 1890 – 2000*. Nakladatelství Karolinum: Praha, s. 112 -115. ISBN 978-80-246-1201-0.

ÍŠČUK-FADĚJEVA, Nina: 2003. Konceptija ličnosti v dramaturgii. Čechov i Gorkij. *Litěratúra*. № 23/2003, Dostupné na: <http://lit.1september.ru/article.php?ID=200302303>, 17.03.2011.

JERMILOV, Vladimir: 1951. *Čechov 1860 - 1904*. Izdatělstvo Molodaja gvardija: Moskva, s. 430. Dostupné na: <http://apchekhov.ru/books/item/f00/s00/z0000003/st035.shtml>, 9.2.2011. ISBN nevedeno.

KATAJEV, Vladimir: 1989. *Litěraturnyje svjazi Čechova*, Izdatělstvo Moskovskogo universitěta: Moskva, s. 261. Dostupné na: <http://apchekhov.ru/books/item/f00/s00/z0000017/index.shtml>, 7.2.2011. ISBN 5-211-00169-9.

KRASIKOVA, J. V.:2005?. Obščaja charakteristika mirovozzrenija i tvorčestva Čechova. Dostupné na: <http://nccur.lib.nccu.edu.tw/bitstream/140.119/33301/5/54001205.pdf>, 11.02.2011.

KŘEMENÁK, Bořivoj – PILAŘ, Zdeněk – DOLANSKÁ, Věra: *Setkání s Čechovem*. Státní nakladatelství krásné literatury a umění: Praha, s. 358. ISBN nevedeno.

KUNZMANN, Peter; BURKARD, Franz-Peter; WIEDMANN, Franz: 2001. *Encyklopedický atlas filosofie*. Nakladatelství Lidové noviny: Brno, s. 189-191. ISBN 80-7106-339-8.

LIŠAJEV, S.: 1997. A. P. Čechov i novaja racionalnost' (K postanovke voprosa). In: *Filosofija i kultura: Sbornik k 60-letiju V. A. Koněva*. Izdatělstvo Samarského universitěta: Samara, s. 171-182. Dostupné na: <http://www.phil63.ru/ap-chekhov-i-novaya-ratsionalnost>, 12.02.2011. ISBN nevedeno.

LIŠAJEV, S.: 1998. A. P. Čechov: vyrazitělnost' nevyraženiija (O metafizičeskom smysle „sděržannosti“ i „pauzy“ v „mire Čechova“). *Filosofija i kultura: Sbornik naučnych statěj*. Izdatělstvo Samarskogo universitěta: Samara, s. 29-48. Dostupné

na: <http://www.phil63.ru/ap-chekhov-vyrazitelnost-nevyrazheniya>, 17.3.2011. ISBN neuvedeno.

LOSSKIJ, Nikolaj: 2004. *Dějiny ruské filozofie*. Centrum Aletti Velehrad-Roma: Olomouc, s.. ISBN 80-86715-26-4.

MASLOVA, Jevgenije: 2008. *Ničševskij sloj v pjesach A. P. Čechova „Đad'a Vaňa“ i „Tri sestry“*. Dissertacija na soiskanije učjonoj stěpeni kandidata filologičeskich nauk. Tjumeň. Dostupné na: <http://www.tmnlib.ru/DbFileHandler.axd?1617>, 10.11.2011. ISBN neuvedeno.

MEREŽKOVSKIJ, Dmitrij: 1888. *Staryj vopros po povodu novogo talanta*. Dostupné na: http://az.lib.ru/m/merezhkowskij_d_s/text_0150.shtml, 15.02.2011. ISBN neuvedeno.

PETROVA T.G: 1996. Mildon V. I. Čechov Segodňa i včera: (Drugoj čelovek). *Referativnyj žurnal serija 7 Litěraturoveděnije* 2. 1998, 110-116. Dostupné na: <http://elibrary.ru/item.asp?id=8971336>, 12.03.2011. ISBN neuvedeno.

ROZANOV, V.: 1904. A. P. Čechov. Dostupné na: <http://bibliotekar.ru/rus-Rozanov/63.htm>, 16.03.2011. ISBN neuvedeno.

ROMANĚNKO, Viktor: 1962. *Čechov i nauka*. Charkovskoje knižnoje izdatělstvo: Charkov, s. 208. Dostupné na: <http://apchekhov.ru/books/item/f00/s00/z0000015/st001.shtml>, 13.02.2011. ISBN neuvedeno.

SENDEROVIČ, Savelij: 2007. A. P. Čechov i L. I. Šestov. A takže koje-čto ob ekzistencionalnoj sociologii. *Voprosy literatury*. №6/2007. Dostupné na: <http://magazines.russ.ru/voplit/2007/6/se9.html>, 17.03.2011. ISBN neuvedeno.

SOBENNIKOV, A. S. a kol.: 2008. *Filosofija Čechova. Materialy Meždunarodnoj naučnoj konferencii, Irkutsk, 27 ijuňa-2 ijulja 2006 g. V Irkutskom gosudarstvennom universitě*: Irkutsk, s. 280. Dostupné na: http://window.edu.ru/window_catalog/files/r60989/philosophia_chehov.pdf, 13.02.2011. ISBN neuvedeno.

SOZINA, E.K.: 2006. O „syrosti vodostočnych trub“: filosofsko-antropologičeskoje izmerenije tvorčestva Čechova v kontěkstě pokolenija vosmiděsjatnikov. In: SILANT'JEV, I. V. : *Kritika i semiotika*. Vypusk 10, Novosibirskij gosudarstvennyj

universitět: Jekatěrinburg, s. 82-97. Dostupné na:
<http://www.nsu.ru/education/virtual/cs10sozina.pdf>, 13.2.2011. ISBN neuvedeno.

SPIVAK, Rita: 2004. V polemike s christianstvom: Čechov – ekzistencialist. *Internet žurnal Filolog*. Vypusk 5/2004. Dostupné na:
http://philolog.pspu.ru/module/magazine/do/mpub_5_93, 17.03.2011. ISBN neuvedeno.

STÖRIG, Hans J.: 2007. *Malé dějiny filozofie*. Karmelitánské nakladatelství kostelní: Vyďří, s. 356 – 371. ISBN 978-80-7195-206-0.

ŠESTOV, Lev: 1904. *Tvorčestvo iz ničego*. (A. P. Čechov). Dostupné na:
<http://www.vehi.net/shestov/chehov.html>, 16.03.2011 ISBN neuvedeno.

ŠVANKMAJER, Milan: 2008. *Dějiny Ruska*. Nakladatelství Lidové noviny: Praha, s. 216-323. ISBN 80-7106-216-2.

TURKOV, Andrej: 1987. A. P. Čechov i jeho vremja. Izdatělstvo Chudožestvennaja litěratūra: Moskva, s. 524. ISBN neuvedeno.

VARČENKO, N.A. *A.P.Čechov v kritike D.S. Merežkovskogo*. Dostupné na:
http://www.rusnauka.com/30_NNM_2010/Philologia/72964.doc.htm, 18.03.2011. ISBN neuvedeno.

ZADRAŽILOVÁ, Miluše: 1995. *Ruská literatura přelomu 19. a 20. století*, Univerzita Karlova: Praha, s. 7-34. ISBN 80-7184-009-2.

ZUNDĚLOVIČ, J.:1960. Filosofskaja těma u Čechova: (k postanovke voprosa). *A. P. Čechov Problemy tvorčestva*. Uzbekistanskij universitět: Samarkand, s. 5-17. ISBN neuvedeno.

6.2 Prameny

Anněnskij. Dostupné na:
http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_literature/270/%D0%90%D0%BD%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9, 17.02.2011.

Alexandr III. Dostupné na:
http://dic.academic.ru/dic.nsf/russian_history/171/%D0%90%D0%9B%D0%95%D0%9A%D0%A1%D0%90%D0%9D%D0%94%D0%A0, 12.02.2011.

Alexandr V. Amfitěatrov. Dostupné na:
http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_literature/229/%D0%90%D0%BC%D1%84%D0%B8%D1%82%D0%B5%D0%B0%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%B2, 11.02.2011.

Alexandr II. Dostupné na:
<http://dic.academic.ru/dic.nsf/es/4298/%D0%90%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%80>, 11.02.2011.

August Strindberg. Dostupné na:
http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_literature/4415/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B4%D0%B1%D0%B5%D1%80%D0%B3, 7.2.2011.

Albov. Dostupné na: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc3p/52670>, 5.2.2011.

Aleksejev. Dostupné na: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc1p/45198>, 10.2.2010.

MCH. im. A. P. Čechova, Istorija. Dostupné na: <http://www.mxat.ru/history/>, 10.2.2011.

Berďajev. Dostupné na:
http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/1835/%D0%91%D0%95%D0%A0%D0%94%D0%AF%D0%95%D0%92, 13.03.2011.

Bergson. Dostupné na:
http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/135/%D0%91%D0%95%D0%A0%D0%93%D0%A1%D0%9E%D0%9D, 16.02.2011.

Bechtěrev. Dostupné na:
http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/1847/%D0%91%D0%95%D0%A5%D0%A2%D0%95%D0%A0%D0%95%D0%92, 18.02.2011.

Baženov. Dostupné na:
http://www.mediasphera.ru/uppic/Zhurnal%20nevrologii%20i%20psikhiatrii%20imeni%20S.S.%20Korsakova/2007/1/12/NEV_2007_01_12.pdf, 15.03.2011.

Bird. Dostupné na:
http://dic.academic.ru/dic.nsf/brokgauz_efron/13213/%D0%91%D0%B8%D1%80%D0%B4, 17.03.2011.

Botkin. Dostupné na: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/bse/70762/%D0%91%D0%BE%D1%82%D0%BA%D0%B8%D0%BD>, 15.02.2010.

Babuchin. Dostupné na: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/biograf2/875>, 17.02.2011.

Barancevič. Dostupné na: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/biograf2/1023>, 5.2.2011.

Dmitrij S. Merežkovskij. Dostupné na: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc3p/195482>, 6.2.2011.

Dobrosлавin. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/russian_history/2392/%D0%94%D0%9E%D0%91%D0%A0%D0%9E%D0%A1%D0%9B%D0%90%D0%92%D0%98%D0%9D, 13.02.2011.

Epiktět. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/1420/%D0%AD%D0%9F%D0%98%D0%9A%D0%A2%D0%95%D0%A2, 13.03.2011.

Erisman. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/russian_history/9144/%D0%AD%D0%A0%D0%98%D0%A1%D0%9C%D0%90%D0%9D, 17.02.2011.

Emil Zola. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_literature/1971/%D0%97%D0%BE%D0%BB%D1%8F, 6.2.2011.

Friedrich Nietzsche. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/826/%D0%9D%D0%98%D0%A6%D0%A8%D0%95, 10.2.2011.

Freud. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/1319/%D0%A4%D0%A0%D0%95%D0%99%D0%94, 17.02.2011.

Fjodor A. Golubinskij. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/2101/%D0%93%D0%9E%D0%9B%D0%A3%D0%91%D0%98%D0%9D%D0%A1%D0%9A%D0%98%D0%99, 16.02.2011.

Focht. Dostupné na: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc3p/311110>, 16.02.2011.

Gerhart Hauptmann. Dostupné na:
<http://dic.academic.ru/dic.nsf/bse/77846/%D0%93%D0%B0%D1%83%D0%BF%D1%82%D0%BC%D0%B0%D0%BD>, 7.2.2011.

Garšin, Vsevolod. Dostupné na:
http://www.krugosvet.ru/enc/kultura_i_obrazovanie/literatura/GARSHIN_VSEVOLOD_MIHALOVICH.html, 5.2.2011.

Gleb I. Uspenskij. Dostupné na:
http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_literature/4675/%D0%A3%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9, 11.2.2011.

Gete. Dostupné na:
http://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_new_philosophy/324/%D0%93%D0%95%D0%A2%D0%95, 20.02.2011.

Henryk Sienkiewicz. Dostupné na:
http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_literature/4236/%D0%A1%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D1%87, 5.2.2011.

Hartman, Dostupné na:
http://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_new_philosophy/299/%D0%93%D0%90%D0%A0%D0%A2%D0%9C%D0%90%D0%9D, 13.02.2011.

Isaak I. Levitan. Dostupné na:
<http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc1p/26362>, 5.2.2011.

Ivan S. Turgeněv. Dostupné na:
http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_literature/4618/%D0%A2%D1%83%D1%80%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D0%B2, 6.2.2011.

Ivan P. Pavlov. Dostupné na:
http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/2935/%D0%9F%D0%90%D0%92%D0%9B%D0%9E%D0%92, 16.2.2011.

Jasinskij. Dostupné na: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc3p/52670>, 5.2.2011.

Jumor Čechova. Dostupné na:
<http://apchekhov.ru/books/item/f00/s00/z0000035/st001.shtml>, 16.01.2011.

Krymskaja vojna. Dostupné na:
<http://dic.academic.ru/dic.nsf/es/80003/%D0%9A%D0%A0%D0%AB%D0%9C%D0%A1%D0%9A%D0%90%D0%AF>, 11.02.2011.

Karl Bjucher. Dostupné na:
<http://dic.academic.ru/dic.nsf/es/7339/%D0%91%D1%8E%D1%85%D0%B5%D1%80>, 13.03.2011.

Kinizm. Dostupné na:
http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_colier/975/%D0%9A%D0%98%D0%9D%D0%98%D0%97%D0%9C, 20.03.2011.

Koževnikov. Dostupné na: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc1p/23098>, 16.02.2011.

Lamark, Dostupné na:
http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/2599/%D0%9B%D0%90%D0%9C%D0%90%D0%A0%D0%9A, 13.03.2011.

Lev Tolstoj. Dostupné na: <http://tolstoy.lit-info.ru/>, 5.2. 2011.

Lev N. Tolstoj. Dostupné na:
http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_literature/4568/%D0%A2%D0%BE%D0%BB%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%B9, 6.2.2011.

Mark Avrelij. Dostupné na:
http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/676/%D0%9C%D0%90%D0%A0%D0%9A, 16.03.2011.

Michail A. Protopopov. Dostupné na:
http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_literature/3831/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2, 5.2.2011.

Moris Meterlink. Dostupné na: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc1p/29894>, 6.2.2011.

Michail J. Saltykov-Ščedrin. Dostupné na:
http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/7263/%D0%A1%D0%90%D0%9B%D0%A2%D0%AB%D0%9A%D0%9E%D0%92, 8.2.2011.

Mir iskusstva. Dostupné na:
http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_literature/3094/%D0%9C%D0%B8%D1%80, 7.2.2011.

Mečnikov Ilja Iljič. Dostupné na: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/es/33777/%D0%9C%D0%B5%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%B2>, 13.02.2011.

Moskovskij chudožestvennyj teatr (MCHT, MCHAT). Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/russian_history/10714/%D0%9C%D0%9E%D0%A1%D0%9A%D0%9E%D0%92%D0%A1%D0%9A%D0%98%D0%99, 5.2.2011.

Naučno praktičeskije konferenciji v muzeje. Dostupné na: http://www.yalta.chekhov.com.ua/start_r.php4?&menu=13, 6.2.2011.

Nikolaj V. Gogol. Dostupné na: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/biograf2/3885>, 8.2.2011.

Nikolaj Il. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/russian_history/5278/%D0%9D%D0%98%D0%9A%D0%9E%D0%9B%D0%90%D0%99, 12.02.2011.

Narodničestvo. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/2780/%D0%9D%D0%90%D0%A0%D0%9E%D0%94%D0%9D%D0%98%D0%A7%D0%95%D0%A1%D0%A2%D0%92%D0%9E, 10.02.2011.

Nikolaj S. Leskov. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_literature/2704/%D0%9B%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B2, 5.2.2011.

Ostroumov. Dostupné na: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc1p/35010>, 13.2.2011.

Paul Bourget. Dostupné na: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/es/10350/%D0%91%D1%83%D1%80%D0%B6%D0%B5>, 5.2.

Pavel M. Svobodin. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/russian_history/6884/%D0%A1%D0%92%D0%9E%D0%91%D0%9E%D0%94%D0%98%D0%9D, 5.2.2011.

Pirogov. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/russian_history/5924/%D0%9F%D0%98%D0%A0%D0%9E%D0%93%D0%9E%D0%92, 13.02.2011.

Poznaj samogo sebja. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/4683/%C2%AB%D0%9F%D0%9E%D0%97%D0%9D%D0%90%D0%99, 19.03.2011.

Russkaja filozofija XIX. Veka. Dostupné na:
http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/filosofiya/RUSSKAYA_FILOSOFIYA.html?page=0,5#part-1, 15.02.2011.

Russo Žan Žak. Dostupné na:
http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/7248/%D0%A0%D0%A3%D0%A1%D0%A1%D0%9E, 18.02.2011.

Sečjonov. Dostupné na:
http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/3280/%D0%A1%D0%95%D0%A7%D0%95%D0%9D%D0%9E%D0%92, 15.02.2011.

Sergej N. Bulgakov. Dostupné na: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc3p/79870>, 7.2.2011.

Severnyj vestnik. Dostupné na:
http://dic.academic.ru/dic.nsf/brokgauz_efron/92144/%D0%A1%D0%B5%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%BD%D1%8B%D0%B9, 6.2.2011.

Sněgirjov. Dostupné na:
http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_biography/114494/%D0%A1%D0%BD%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D1%80%D0%B5%D0%B2, 15.02.2011.

Sklifosofskij. Dostupné na:
http://dic.academic.ru/dic.nsf/russian_history/7111/%D0%A1%D0%9A%D0%9B%D0%98%D0%A4%D0%9E%D0%A1%D0%9E%D0%92%D0%A1%D0%9A%D0%98%D0%99, 19.2.2011.

Šestov Lev, Dostupné na: <http://filosofe.ru/471/>, 23.05.2010.

Šopengauer, Dostupné na:
http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/1381/%D0%A8%D0%9E%D0%9F%D0%95%D0%9D%D0%93%D0%90%D0%A3%D0%AD%D0%A0, 17.02.2011.

Tolstovstvo. Dostupné na:
<http://dic.academic.ru/dic.nsf/sie/17665/%D0%A2%D0%9E%D0%9B%D0%A1%D0%A2%D0%9E%D0%92%D0%A1%D0%A2%D0%92%D0%9E>, 17.02.2011.

Tichomirov. Dostupné na:
<http://dic.academic.ru/dic.nsf/bse/139944/%D0%A2%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B2>, 12.03.2011

Tokarskij. Dostupné na: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/biograf2/12694>, 13.03.2011.

Vladimír A. Giljarovskij. Dostupné na: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc1p/13546>, 6.2.2011.

Viktor P. Burenin. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_literature/892/%D0%91%D1%83%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%BD, 5.2.2011.

Vasilij V. Rozanov. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/3233/%D0%A0%D0%9E%D0%97%D0%90%D0%9D%D0%9E%D0%92, 7.2.2011

Vladimir I. Němirovič-Dančenko. Dostupné na: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc1p/32654>, 6.2.2011.

Valerij Ivanovič Bezzubov, Dostupné na: <http://www.ruthenia.ru/document/534293.html>, 23.06.2010.

Vladimir A. Tichonov. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_literature/4554/%D0%A2%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B2, 12.2.2011.

Vladimir V. Lesevič. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/2625/%D0%9B%D0%95%D0%A1%D0%95%D0%92%D0%98%D0%A7, 14.02.2011.

Vol'ter. Dostupné na: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/216/%D0%92%D0%9E%D0%9B%D0%AC%D0%A2%D0%95%D0%A0, 16.02.2011.

Zacharjin. Dostupné na: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc1p/18430>, 13.2.2011.

Žizň i tvorčestvo A. P. Čechova. Dostupné na: http://www.yalta.chekhov.com.ua/start_r.php4?&menu=1, 5.2.2011.

7 RESUMÉ

Práce s názvem *Filozofické nápovědy tvorby A. P. Čechova* (s podtitulem *Uvedení do problematiky*) se snaží najít a ozřejmit jednu určitou filozofickou linii, kterou tento významný spisovatel ve svém životě a tudíž i ve své tvorbě prosazoval a zastával.

Pro dosažení cíle této studie, spadající do tématického okruhu „Literární filozofické teorie a kritiky“, je použita metoda interpretace textů a obsahové analýzy. Hlavním zdrojem pro výše uvedené poznatky jsou sebrané spisy A. P. Čechova ve dvanácti svazcích z roku 1963.

Studie se skládá ze tří kapitol. První kapitola je převážně informativní, zabývá se životem a tvorbou A. P. Čechova v dobovém kontextu Ruska, přičemž se dělí na tři podkapitoly: *Život, Dílo, Prostředí*. Druhá kapitola s názvem *Filozofický kontext* poukazuje na stav filozofie v carském Rusku se zaměřením na osoby, média (časopisy, knihy atd.) a myšlení, které v té době v ruské filozofii převládalo. Zároveň zkoumáme vztah a reakce A. P. Čechova na určitá filozofická témata a myslitele. Poslední, třetí a v našem případě stěžejní kapitola - *A. P. Čechov a filozofie* - nastiňuje možné řešení úvodní otázky. Z exkurzu do dějin ruského filozofického myšlení vyplývá, že A. P. Čechova a jeho tvorbu ovlivnily tři základní filozofické směry, vycházející z antické filozofie - stoicismus, pozitivismus a existencialismus.

Závěr je celkovou analýzou a syntézou výsledků bádání a odpovědí na otázku, jaký filozofický názor spisovatel zastával a co se nám snažil prostřednictvím své tvorby sdělit.

Autor předkládané práce došel k přítomnosti filozofických směrů nejen v díle A. P. Čechova, ale i v jeho životě, a to prvního pozitivizmu, prezentovaného A. Comtem, J. Millem, H. Spencerem, A. Smithem, stoicismu M. Aurelia, Epikteta a filozofie A. Schopenhauera, S. Kierkegaarda a F. Nietzscheho se zaměřením na existencionální složku jejich myšlení. Všechny tyto vlivy se v životě a tvorbě A. P. Čechova vzájemně ovlivňovaly a prolínaly, tudíž jeden dominantní směr nelze určit

7 RESUMÉ

Дипломная работа *Философские подсказки творчества А. П. Чехова (Введение в проблематику)* пытается найти и раскрыть главным образом в литературном наследии, влияние отечественных и мировых философских направлений на писателя с помощью метода интерпретации текста и анализа его содержания.

Известно, что А. П. Чехов не раз заявлял и подчеркивал свое стремление к объективности и здравомыслию как в жизни, так и в литературе. Несмотря на это он всегда отмечал необходимость определенного мировоззрения и неустанной мысленной работы, чтобы понять многообразность жизни и прожить ее достойно с учетом будущего поколения. В столь динамически развивающемся девятнадцатом веке с его открытиями и новыми задачами требующими решительных шагов граница между обыденной жизнью и наукой и философией почти не существовала. В центре новых научных и философских направлений находился человек и А. П. Чехов, как писатель – медик, очень чутко реагировал и следил за этим развитием, о чем мы можем судить не только благодаря его эпистолярной, но и его творческой работы.

Для достижения цели исследования работа была разделена на три главы. Первая глава нас знакомила с жизнью писателя, его творчеством и атмосферой эпохи. Вторая описывала ситуацию на поле философии в Российской империи. Третья, основная глава, на основе анализа предыдущих сведений раскрывала и показывала на примерах из жизни и творчества А. П. Чехова возможные влияния отдельных философских направлений.

В заключении рассматривались результаты поставленной задачи найти и выделить влияния отечественных и мировых философских направлений. Автор предлагаемой работы констатировал, что в жизни и в творчестве А. П. Чехова не было одной доминирующей философии, но несколько, конкретно: влияния первого позитивизма (Д. Милля, А. Конта, Г. Спенсера), стоицизма (М. Аврелия, Эпиктета) и экзистенциальных тем философии А. Шопенгауэра, С. Киркегора и Ф. Ницше.